

TEORIJA I ANALIZA
EKONOMSKE POLITIKE

-SKRIPTA-

Autor: Prčić i raja

Br.strana: 93

1. DEFINISANJE POJMA EKONOMSKE POLITIKE

Ekonomska politika označava dvije različite ali međusobno povezane pojave. Prvo, ona predstavlja skup mjera i instrumenata države, kojima se usmjeravaju privredni subjekti radi ostvarenja određenih ekonomskih ciljeva. Drugo, to je zasebna naučna disciplina koja ocjenjuje materijalne i društvene postavke ekonomske politike, njene alternativne mjere i efekte.

Mjere ekonomske politike preduzimane su nekad smišljeno, ponekad improvizovano, a ponekad i spontano, a njihova efikasnost je bila vrlo različita. Cilj ekonomske politike je da stimuliše dugoročni privredni rast i razvoj.

Teorija ek. politike ima za cilj da objasni kako bi kreatori ek. politike trebalo da reaguju u odnosu na specifične ekonomske situacije. Da li treba da interveniše, ili da svoju intervenciju svedu na minimum ili da prepuste tržištu da reguliše poremećaj.

Ne postoji opšte prihvaćena definicija. Različiti autori su stavljali akcenat na različite aspekte ekonomske politike. Neke od definicija su:

-Teorija ek. politike predstavlja pristup problemima privredne prakse u kome se subjekti, ciljevi i instrumenti ek. politike povezuju u funkcionalnu cjelinu u okviru koje je njihovo djelovanje usklađeno sa društveno-ekonomskim sistemom i njegovim razvojem.

-Ekonomska politika je aktivnost države kojom se usmjerava ponašanje privrednih subjekata i korisnika njihovih proizvoda i usluga radi ostvarenja određenih postavljenih ciljeva u određenom periodu.

- Ek. politika je skup ekonomskih akcija koje se preporučuju da bi se ostvario neki eksplicitni ili implicitni cilj ili set ciljeva.

Ekonomska politika se sastoji iz nekoliko elemenata:

- **Prvo**, u pitanju je proces,
- **Drugo**, njeni nosioci su državni organi,
- **Treće**, ekonomska politika nastoji da ostvari određene ciljeve,
- **Četvrto**, da bi ostvarila ciljeve koristi određene instrumente i mjere.

Pri donošenju bilo koje odluke kreatori ek. politike polaze od ciljeva. Bez unaprijed definisanih ciljeva nema ni ek. politike. Neretko se javlja dilema oko toga ko su subjekti ek. politike. Prihvaćenja je definicija subjekata u užem smislu, to jeste da su subjekti oni organi koji imaju pravo da donose obavezujuće ekonomske odluke. To su razni državni i kvazidržavni organi kao što su: savezna vlada, republička vlada, centralna banka, lokalni organi uprave i dr.

2. CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE

Svako dejstvo ekonomske politike određeno je ciljevima. K.Boulding definiše ciljeve kao varijable privrednog sistema čije veće ili manje prisustvo utiče da sistem bude bolje ili gori. Gotovo svi ekonomisti se slažu da su najvažniji ciljevi:

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

- Održavanje pune zaposlenosti,
- nulta stopa inflacije,
- uravnotežen platni bilans
- i uravnotežen budžet.

Ciljeve ek. politike možemo podijeliti na:

- **Kratkoročne** i **dugoročne**.

Kratkoročni ciljevi se obično odnose na period od godinu dana i njih većina zemalja pri kraju tekuće godine formuliše za narednu. Vezani su za punu zaposlenost, stopu inflacije, uravnotežen bužet i platni bilans....

Dugoročni ciljevi se odnose na period od 5 do 10 godina i oni se odnose na privredni rast, stimulisanje razvoja pojedinih grana i regiona, promjene u raspodjeli dohotka i sl.

E. S. Kirschen daje sličnu tipologiju ciljeva. On sve ciljeve dijeli na:

Kratkoročne: puna zaposlenost, stabilnost cijena, poboljšanje platnog bilansa,

Dugoročne: ekspanzija proizvodnje, poboljšanje alokacije faktora proizvodnje, zadovoljenje zajedničkih potreba,

Sporadne: poboljšanje lične potrošnje, sigurnost snadbjevanja, skraćenje radnog vremena.

Ciljevi ek. politike mogu biti:

-nezavisni, komplementarni i konfliktni.

Nezavisni su kada ostvarenje jednog cilja ne tangira ostvarenje drugog cilja.

Komplementarni su kada ostvarenje jednog cilja podstiče ostvarenje drugog cilja.

Konfliktni kada ostvarenje jednog cilja isključuje ili otežava ostvarenje drugog cilja.

Konfliktnost ciljeva ekonomske politike je veća ukoliko je zemlja manje razvijena. Što je više ciljeva to je njihovo ostvarenje teže. Imajući u vidu konfliktnost ciljeva, dilema kreatora ek. politike je kojim ciljevima dati prioritet. Ciljevi su uvijek u skladu sa vrednosnim ciljevima društva i političke snage kao i velike organizacije imaju uticaj na formulisanje ciljeva ekonomske politike.

Da bi se ciljevi mogli sprovesti moraju imati sljedeće osobine:

- Da su kvantitativno i kvalitativno određeni, da imaju vremensku dimenziju, da su ostvarivi, ukoliko postoji konfliktnost ciljeva da postoji skala prioriteta i da se zna ko je odgovoran za njihovo sprovođenje.

3. INSTRUMENTI EKONOMSKE POLITIKE

Instrumenti predstavljaju ekonomske varijable putem kojih kreatori ekonomske politike nastoje da ostvare određene ciljeve. S obzirom na veliki broj instrumenata javlja se problem njihovog izbora. Najvažniji instrumenti su:

- Fiskalna politika (porezi, doprinosi, carine, zajmovi, takse....)
- Monetarna politika (emisija novca, operacije na otvorenom tržištu, kamatne stope)
- Spoljnotrgovinska politika (carine, takse, kontingenti, kvote, zabrane...)
- Politika dohodaka (transferi, socijalna pomoć i dr.)

Instrumenti se mogu posmatrati sa različitih aspekata:

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

- Instrumenti koji utiču na sve ek. subjekte i oni koji utiču na samo neke ek. subjekte,
- obavezujući i indikativni (samo pod određenim uslovima djeluju na privredne subjekte npr. izvozne subvencije),
- instrumenti koji utiču na spoljnotrgovinske tokove i koji utiču na unutrašnje tokove,
- linearni (utiču podjednako na sve privredne subjekte) i selektivni (npr. različite poreske stope za pojedine djelatnosti), direktni i indirektni i dr.

Prema načinu djelovanja dijele se na:

-Ugrađene stabilizatore- koji automatski djeluju u zavisnosti od nastanka određene situacije, tj. za njihovo dejstvo nije potrebna odluka kreatora ek. politike (npr. progresivno oporezivanje).

-Instrumenti povezani sa pravilima- predviđeni su pravilima i tada kreatori ek. politike imaju mogućnost samo da slijede pravilo. Npr. povećanje količina novca u opticaju može biti povezano sa stopom rasta društvenog proizvoda.

-Diskrecioni instrumenti- koje donose subjekti ek. politike u zavisnosti od situacije. Kreatori nemaju nikakva ograničenja u formulisanju instrumenata.

-Instrumenti mogu biti propisani zakonom - npr. određeni procenat koji zaposleni izdvajaju iz plate kao osiguranje za slučaj da postanu nezaposleni.

Posebno se mora obratiti pažnja na vremenska kašnjenja. Od trenutka kada se uoči problem pa do primjene određenog instrumenta protekne određeni vremenski period, kao i od trenutka primjene do trenutka njegovog dejstva. Postoji opasnost da se uočena situacija/problem promjeni tako da primjenjeni instrument postane neadekvatan. Zaključak koji slijedi je da se instrumenti ne mogu donosti pojedinačno kao izolovane mjere već se mora uzeti u obzir skup ciljeva koji se želi ostvariti.

4. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI STAROG ISTOKA

Razvoj ekonomske misli ima dugu istoriju. Konceptije o ekonomskoj politici došle su najviše do izražaja u Indiji gdje dolazi do razmatranja pitanja prihoda i rashoda državnog budžeta, poljoprivrednih površina i irigacije, regulisanje trgovine i cijena.

Zatim, imamo Hamurabijev zakonik i propise koji štite ekonomske interese države i robovlasnika, predviđaju stroge mjere protiv odbjeglih robova, daju sva prava slobodnim licima u pogledu raspolaganja imovinom i zemljom. Posebna pažnja je posvećena poljoprivredi, osuđivalo se zelenaštvo, navedena je obaveza stanovništva da daje hranu za izdržavanje vojske i dr. U Persijskom carstvu pod vladavinom Darija država organizuje javne radove-izgrađen je veliki broj drumova. Kineska država je bila jedna od najorganizovanih država i nije nimalo iznenađujuće što će postati uzor fiziokratima. Državna vlast je centralizovana sa širokim ekonomskim, vojnim, religioznim i drugim funkcijama i postojao je razvijen poreski sistem. O ekonomskoj politici u Starom Istoku, teško da može biti riječi. Može se govoriti o nizu parcijalnih, međusobno nepovezanih mjera, odnosno instrumenata, kojima vladari nastoje da ostvare određene ciljeve. Osnovne karakteristike su: postojanje robovlasničkog sistema, centralizacija politika,

fokus na poljoprivredu i saobraćaj, mjere formuliše monarh i u zemljama Starog istoka se susreću određeni elementi fiskalne politike. Poreski sistemi su bili manje razvijeni i nastojali su da obezbijede raskošan život vladarima. Najvažniji cilj je bio očuvanje moći monarha.

5. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI ANTIČKE GRČKE

Mislioni Antičke Grčke su bili poznati kao filozofi. Antički mislioci su osuđivali zelenaštvo, kamatu i trgovinu. Mnogo oštriji su bili u osudi krupne trgovine, nego sitne. Atinska država je uvela nešto nalik godišnjem budžetu. Nije postojao bužet u pravom smislu riječi ali postojala je jedna vrsta finansijske službe koja je imala zadatak da vodi računa o usklađivanju državnih prihoda i rashoda.

Platonove ideje o ek. politici- Platonova koncepcija je u osnovi intervencionistička i sastojala se od niza zabrana i ograničenja. Smatrao je da se idealna država sastoji iz tri klase:

-Klasa koja hrani državu (zemljoradnici, zanatlije...), klasa koja čuva državu (vojnici) i klasa filozofa (oni koji upravljaju državom).

Bio je pristalica prirodne proizvodnje iako u njegovom učenju postoje začeci savremenog robno-novčanog prometa, npr. tvrdnja da je novac simbol pronađen da bi olakšao razmjenu. Unutar polisa bi funkcionisao domaći novac, koji ne bi imao nikakvu vrijednost van polisa. Zalaže se za spoljno trgovinsku politiku. Bio je protivnik carina ali se zalagao za određene zabrane po pitanju spoljnotrgovinske politike.

Aristotelove ideje o ek. politici- Zalagao se za određeni stepen demokratizacije u okviru robovlasničkog sistema. Podržavao je privatnu svojinu, protivio se nagomilavanju novčanog bogastva. Za razliku od Platona, smatrao je da je privatna svojina korisna društvu. Zalagao se za očuvanje robovlasničkog sistema. Smatrao da je novac nastao kao rezultat sporazuma jer je bilo nepogodno prevoziti velike količine robe na velika rastojanja. Izlaz iz krize vidi u povratku na poljoprivrednu proizvodnju i ograničavanju krupne trgovine.

Ekonomska politika- Imajući u vidu česte osvajačke ratove bili su potrebni značajni državni prihodi za finansiranje vojske. Predmet osude je kamata. Vođena je protekcioniistička spoljnotrgovinska politika, postojao je razvijen sistem naplate carina. Fiskalna politika je bila relativno razvijena. Državni činovnici su bili zaduženi za prikupljanje poreza, carina i naplatu zakupnina. Sreću se začeci monetarne politike, gdje se određenim mjerama stimuliše priliv zlata i srebra. Bili su prisutni i elementi socijalne politike. Najvažniji cilj je bio stvaranje moćne države.

6. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI U STAROM RIMU

Rimska imperija proširila je svoje granice do neslućenih razmjera pa je glavni zadatak rimskih mislilaca bio organizacija života na velikoj teritoriji. Zbog velikih zemljišnih posjeda u centru izučavanja su bili poljoprivredni posjedi. Senat je upravljao javnim finansijama. Posebno ovlašćena lica cenzori utvrđivali su poreske stope građana, kontrolisali naplatu poreza i dr. Visoki porezi kod potlačenih građana su izazivali bunt. Reformu države i ek. politike sproveo je Oktavijan Avgust, i uveo je liberalnu ekonomsku politiku (prvi put u istoriji) čija su obilježja slobodna konkurencija i slobodna trgovina. Međutim, njegovi nasljednici ponovo su vratili intervencionističku politiku.

Ekonomska politika- Radili su na stvaranju moćne imperije sa brojnom vojskom i sprovodili javne radove u cilju povezivanja raznih dijelova rimske imperije. Zbog ogromnog prostranstva centralizovano upravljanje je bilo onemogućeno pa je ek. politika bila djelimično decentralizovana. Ekonomska politika je bila usmjerena na jačanje državnog sektora privrede i ka uvećanju državne imovine. Ek. politika nastoji da podstakne poljoprivrednu proizvodnju. U Rimu je sitna trgovina odvratna stvar, međutim ukoliko se ona sprovodi u širokim razmjerama onda je to podnošljivo zanimanje. Poreski sistem je bio razvijen. Spoljnotrgovinska politika je bila liberalna i u jednom periodu su postojali i određeni elementi socijalne politike. Najvažniji cilj je očuvanje moći rimske imperije.

7. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA - TEORIJSKE OSNOVE

Pod pojmom merkantilizma podrazumjeva se privredni sistem koji je vladao u jednom broju evropskih zemalja od XV do XVII, a negdje i do XVIII vijeka. Naziv potiče od latinske riječi *mercatus* što znači trgovina. Razvijali su niz mjera i instrumenata usmjerenih ka povećanju bogatstva i snaženju državne moći. Najistaknutiji predstavnik je Englez Tomas Man. Pored njega istaknuti predstavnici su: E. Miselden, Č. Davenant, u Španiji B. De Uloa...

Merkantilisti se smatraju rodonačelnicima državnog intervencionizma. Polaze od pretpostavke da je ukupno svjetsko bogatstvo fiksno i odakle je izvučen zaključak da do porasta bogatstva jedne zemlje može doći samo ukoliko se smanji bogatstvo druge zemlje. Zbog toga je po merkantilistima spoljna trgovina bila osnovni izvor bogatstva. Za merkantiliste do bogatstva se dolazi preko istovremenog povećanja proizvodnje i izvoza i preko smanjenja domaće potrošnje. Kao argumente za vođenje protekcionističke ek. politike navode: odbranu zemlje, zaštitu mlade industrije, zaštitu ključne industrije, porast zaposlenosti i dr. Merkantilističke ideje su bile isprepletene i sa određenim političkim idejama, prije svega cilj je bio jačanje nacionalne države koja je imala mnogo potencijalnih neprijatelja. Tri glavne ideje su:

-izvor bogatstva je novac; -do novca se dolazi putem spoljne trgovine; -u spoljnoj trgovini izvoz mora biti veći od uvoza.

Merkantilisti su bili fascinirani zlatom (novcem). Merkantiliste nije interesovala upotrebna vrijednost zlata i srebra, već prometna vrijednost. Način za povećanje zlata i srebra za sve zemlje koje nisu imale svoje rudnike bila je spoljna trgovina. Negativnu stranu merkantilističkog forsiranja pozitivnog platnog bilansa istakao je Hjum. On je istakao da nijedna zemlja ne može konstantno imati pozitivan platni bilans u uslovima zlatnog (srebrene) novca. Pozitivan platni bilans rezultira u prilivu zlata i srebra, što ima za posljedicu inflaciju u zemlji sa pozitivnim platnim bilansom. To znači, u nekoj drugoj zemlji, koja ima negativan platni bilans dolazi do odliva zlata i srebra i pada cijena.

8. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA – EKONOMSKA POLITIKA

Merkantilistička politika je politika snažnog protekcionizma i državnog intervencionizma. Smatrali su da postoji sukob između privatnog interesa i blagostanja države, te je neophoda državna intervencija koja bi preusmjerila pojedinačne interese u javnu korist. Najvažnije djelatnosti koje favorizuju su trgovina i pomorstvo, zatim zanatstvo i izvozne industrije. U spoljnotrgovinskoj politici osnovni cilj je podsticanje izvoza i ograničavanje uvoza carinama, kvotama, subvencijama, porezima, i dr. sredstvima u cilju ostvarenje pozitivnog platnog bilansa. U ranom merkantilizmu intervencionističkom politikom se nastoji ostvariti pozitivan novčani bilans sa svakom pojedinačnom zemljom (sprečava se svaki odliv novca iz zemlje), dok u poznom cilj postaje ostvarivanje pozitivnog trgovinskog bilansa (da ukupan izvoz bude veći od uvoza). Zalažu se za oštru fiskalnu politiku, politiku visokih poreza i niskih nadnica da bi domaća proizvodnja bila konkurentna na stranim tržištima. Jedna od glavnih teza merkantilizma je da su monetarni faktori a ne realni ti koji pokreću ekonomsku aktivnost i rast. Odnosno, smatrali su da promjene u količini novca utiču na promjene obima proizvodnje. Bili su oštri protivnici spoljnog investiranja. Ciljevi su bili jačanje moći države, i povećanje količine zlata i srebra. Posredni ciljevi su stvaranje moćne mornarice, povećanje broja stanovnika, povećanje broja zaposlenih i dr. D. Irvin je preko teorije igara pokazao da je merkantilizam moguće primjeniti u savremenim uslovima. Ukoliko imamo 2 firme-domaća i strana-koje izvoze na treće tržište i ukoliko vlada odobri subvencije domaćoj firmi ona može sniziti subvencije i povećati proizvodnju. Strana firma će biti prinuđena da smanji svoj obim proizvodnje.

9. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA – OSNOVNI NEDOSTACI

Negativne strane merkantilizma je uočio još i A. Smit a njegove kritike se baziraju na sljedeće tri tačke:

-teorija trgovinskog bilansa je apsurdna jer tvrdi da nacija može konstantno obezbjeđivati veću količinu blagostanja nudeći u razmjenu manju vrijednost za veću; -miješali su blagostanje sa novcem; -zanemarivali su rast domaće proizvodnje. Nijedan merkantilistički pisac nije objašnjavao funkcionisanje ekonomije kao cjeline. Bavili su se pitanjima ekonomske politike i riješavali ih konkretno i praktično. Najveća slabost merkantilizma je što nije izašao iz sfere prometa. Merkantilizam se najbolje može shvatiti kao reakcija na probleme tog vremena.

I pored propusta svakako se pozitivno mogu ocijeniti neki stavovi kao što je: prestanak osuđivanja trgovine i kamate, napuštanje veze nauke i privrede sa bogom, napuštanje prirodne proizvodnje.

10. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – TEORIJSKE POSTAVKE

Fiziokrati predstavljaju grupu francuskih ekonomista koja je bila okupljena oko Kenea kao glavnog ideologa. Najistaknutiji predstavnici su: F. Kene, V. Mirabo, M. de la Rivijer... Bili su relativno mala grupa i imali su mnogo jači uticaj u kasnijoj ekonomskoj istoriji nego u trenutku kada su formirali svoje ideje. Osnovna postavka: izvor bogatsva je poljoprivreda, jer je ona jedina djelatnost koja daje višak iznad uloženi sredstava. Nastali su kao reakcija na merkantilizam i razlozi okretanja fiziokrata poljoprivredi su: prvo, merkantilistička epoha je dovela u nepovoljan položaj poljoprivredu i poljoprivredne proizvođače, drugo, trebalo je obezbjeđiti dovoljnu količinu za stalno rastući broj stanovnika, i treće, to je period u kojem je unapređivala agrarna tehnika. Suština ekonomske politike se zasniva na *laissez-faire* koncepciji, slobodnoj trgovini, podsticanju poljoprivredne proizvodnje i uvođenju jedinstvenog poreza na čist dohodak od zemlje. Ideal organizacije društva za njih predstavlja Kina kao zemlja sa velikim zemljišnim posjedima i razvijenim irigacionim sistemima. Jasno ističu da bogatstvo nije u novcu već u upotrebnim vrijednostima. Trgovina nije grana koja stvara bogatstvo, jer se u trgovini razmjenjuju *jednake vrijednosti za jednake vrijednost*. Zalažu se za visoke cijene poljoprivrednih proizvoda jer niske cijene smatraju jednim od uzročnika lošeg stanja u poljoprivredi. Shvatili su da postoji međusobna povezanost sektora, što predstavlja korišćene *input-output* analize. Oštro se protive monopolima i svim vrstama privilegija. Nisu za ukidanje privatnog vlasništva nad zemljištem jer ga smatraju prirodnim pravom. Veliki doprinos je analiza procesa društvene reprodukcije. Keneova šema reprodukcije je prvi pokušaj prikazivanja ekonomske ranoteže i ekonomija je prikazana kao statičan sistem koji se u svakom narednom periodu obnavlja.

11. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – EKONOMSKA POLITIKA

U epohi fiziokratizma uveliko se razvija kapitalizam. Ekonomska politika treba da se bazira na laissez-faire koncepciji jer slobodna konkurencija vodi najboljim cijenama. Takođe, zalagali su se za državnu intervenciju u oblasti društничко-povjerilačkih odnosa. Fiziokrati zagovaraju liberalnu spoljno-trgovinsku politiku i ukidanje unutrašnjih carina. Spoljna trgovina bi povećala poljoprivrednu proizvodnju i ubrzala ekonomski razvoj. U oblasti fiskalne politike zalagali su se za uvođenje jedinstvenog poreza na čist dohodak. Po fiziokratima jedino je klasa vlasnika subjekt oporezivanja. Postoji mišljenje da su tim ukazivali na dvije činjenice: da je francuski poreski sistem isuviše komplikovan i da ga treba pojednostaviti i da čist dohodak nije bio oporezivan i da ga treba oporezivati. U oblasti monetarne politike zalagali su se za visoku kamatnu stopu. Visoka kamatna stopa bila je znak državnog blagostanja (visoka kamatna stopa=visoka renta= uspješna poljoprivredna proizvodnja). Na određen način su bili jednostrani jer predmet njihove analize nije proizvodnja uopšte već samo poljoprivredna proizvodnja.

12. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – OSNOVNI NEDOSTACI

Među nedostatke fiziokratske teorije Henfner ubraja: 1. potiskivanje trgovine i obrta; 2. nepravednost prema ličnom privređivanju; 3. pogrešnost stajališta da je priroda odnosno izvorna proizvodnja isključivi i jedini stvarni izvor nacionalnih potencijala i bogatstava; 4. preuveličavanje ideje o prirodnoj jednakosti i slobodi ljudi 5. preporučivanje izolacionizma država,

Henfnerova se stajališta i u pogledu ocjene fiziokrata podudaraju sa stajalištima Adama Smitha. Smith fiziokratima u Bogatstvu naroda posvećuje relativno malo prostora jer smatra da se "ne bi isplatilo naširoko razmatrati zablude sustava koji nikada nije naneo, a vjerovatno i nikada neće nanijeti nikakve štete ni u kom dijelu svijeta (zbog njegove primjene samo u Francuskoj). Glavnu zamjerku upućuje načinu tretiranja zanatlija, manufakturista i trgovaca.

Čini se, međutim, da glavna zabluda tog sistema leži u tome što on predstavlja klasu zanatlija, manufakturista i trgovaca kao sasvim neproduktivnu.

13. KLASIČNA ŠKOLA – TEORIJSKE POSTAVKE

Nastala je u periodu industrijske revolucije i kao reakcija na merkantilističko i fiziokratsko učenje. Najistaknutiji predstavnici su Adam Smit, David Rikardo, V. Peti i drugi. Osnovne postavke:

-pojedinci su racionalna bića i teže maksimiziranju lične korisnosti,

- na tržištu postoji savršena konkurencija što znači da su cijene savršeno fleksibilne,
- svi pojedinci imaju savršene informacije o tržištu,
- trgovina se obavlja po ravnotežnim cijenama koje postoje na svim tržištima.

Državni intervencionizam smatra se štetnim i koristi samo uskim društvenim grupama i smatraju da je lični interes najefikasniji pokretač privredne aktivnosti a onda je državna intervencija suvišna jer mu je protivna. Filozofija klasične škole je filozofija ekonomskog liberalizma-laissez faire. Smatraju da je tržište obično davalo bolji rezultat od državne intervencije. Bogatsvo je u količini proizvedenih materijalnih dobara i klasična škola prenosi fokus ekonomske politike na proizvodnju. Sa pojavom Davida Rikarda dolazi od određenog zaokreta. Više nije akcenat na faktorima koji mogu dovesti do povećanja društvenog proizvoda, već je na raspodjeli društvenog proizvoda. Ekonomski liberalizma klasične škole nije značio negiranje svih funkcija države već se zalagao za njihovo ograničavanje. Osnovna vodilja preduzetnika je nevidljiva ruka, odnosno tržište. Državi se prepuštaju funkcije poput odbrane zemlje, zaštite pravde, pravnog regulisanja privrednih tokova i dr. Klasična teorija isključuje postojanje nevoljne nezaposlenosti, jer je osnovni uzrok nezaposlenosti odbijanje radnika da pristanu na sniženje nominalne nadnice. Smatraju da je liberalnokapitalistički sistem idealan i da posjeduje samouravnotežujuće mehanizme. Klasičari su bili svjesni da tržišna ekonomija može odstupiti od svog ravnotežnog nivoa, ali su smatrali da su takva odstupanja smao privremena i kratka i da će tržišni mehanizmi vrlo brzo i efikasno vratiti privredu u ravnotežu. Zadržan je zlatni standard i pored mnogo prijedloga za uvođenje papirnog novca. Teorija apolutnih troškova A. Smita i teorija komparativnih troškova D. Rikarda neposredno su ukazivale na prednosti međunarodne podjele rada. Smit je isticao da spoljnotrgovinske zabrane koče privredni razvoj. Ideal slobodne trgovine nikada nije ostvaren jer je država zadržala veliki broj funkcija u oblasti spoljne trgovine. Ideje klasične škole, naročito Adama Smita, ostavile su dubok trag u kasnijoj teoriji i praksi ekonomske politike. One su ostale neprevaziđene sve do kejnzijanske revolucije.

14. KLASIČNA ŠKOLA – EKONOMSKA POLITIKA

Klasična škola se zalaže za laissez faire koncepciju. Državna intervencija je nepoželjna iz ekonomskih, političkih i filozofskih razloga. Ona rezultira u lošijoj alokaciji resursa. Iz političkih razloga ona je nepoželjna jer ograničava prirodna prava i slobode pojedinaca. Država je smatrana neproaktivnim faktorom, jer se polazi od pretpostavke da ekonomski subjekti na najbolji mogući način koriste raspoložive resurse a državna intervencija ih ograničava. Zbog toga se u ovom periodu vodi politika budžetske ravnoteže, jer državni dugovi stvaraju neproaktivnu potrošnju države i lišavaju privredu proizvodnih resursa. Državi se ostavlja kao zadatak razvoj određenih djelatnosti od javnog interesa a koje nisu profitabilne privatnom kapitalu.

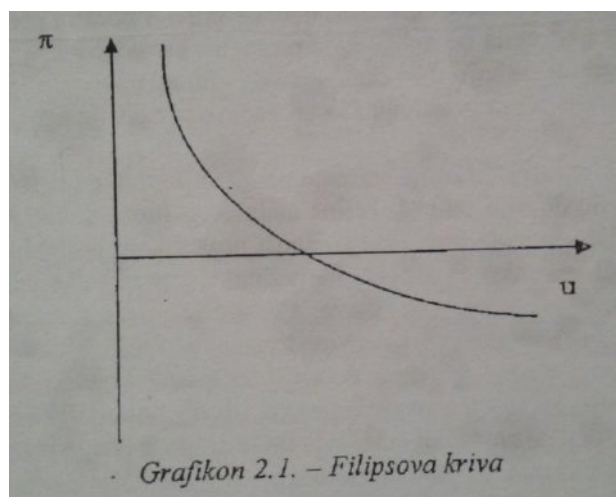
TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

Ekonomski liberalizam klasične škole ogledao se u opštim slobodama, ukidanju svih monopola, slobodnoj konkurenciji, liberalnoj spoljnoj trgovini i dr. Filozofija klasične škole je zahtjevala ukidanje svih monopola u oblasti proizvodnje da ne bi ometali djelovanje slobodne konkurencije.

Cilj ekonomske politike je bio da se kapitalu omogući slobodno kretanje u granama u kojima može biti najproduktivniji.

15. KEJNZIJANIZAM (TEORIJSKE POSTAVKE)

U XIX i početkom XX vijeka smatralo se da su fluktuacije ekonomske aktivnosti prirodni fenomeni koji se jednostavno moraju istrpiti. One su nanosile ogromne štete društvima. Podrazumjevalo se da su vladine akcije nedjelotvorne, jer su ekonomisti klasičnog modela vjerovali da je privreda sposobna da se sama oporavi. Za mijesanje države nema potrebe, jer tržišni mehanizam sam po sebi obezbjeđuje punu zaposlenost faktora proizvodnje. Međutim, velika ekonomska kriza pokazala je nesposobnost tržišta kao samoregulisuećeg mehanizma. Privredni ciklus počeo je da se smatra kao nešto što može da se regulise, i veliki broj ekonomista prihvata da monetarna i fiskalna politika mogu i treba da se koriste kao instrumenti za promjenu agregatne tražnje, da se osigura visoke zaposlenosti. Kejns i kejnzijanci istakli su nesposobnost tržišnog sistema da automatski obezbjedi onaj obim investicija koji bi doveo da pune zaposlenosti bez inflacije, a ne da u jednom periodu bude suviše nizak obim investicija, koji dovodi do nezaposlenosti, a u drugom periodu da bude suviše visok obim investicija koji dovodi do inflacije. Kejnzijanci kao analitički instrument ek. politike koriste Filipsovu krivu. Ona pokazuje vezu između inflacije i nezaposlenosti, sa porastom inflacije moguće je sniziti nezaposlenost i obrnuto.

Kejns smatra, ako dodje do pada nivoa cijena bez promjene ukupne novcane mase, doći će do povećanja realne vrijednosti novca, a to će uticati na sniženje kamatne stope i na porast investicija i dohotka. Ali on je isticao da je efekat fluktuacija cijena slab i da u stvarnosti cijene fluktuiraju da bi bile koristan instrument ekonomske politike, pa je potrebno vjestacki izazvati ovaj efekat.

16. KEJNZIJANIZAM(EKONOMSKA POLITIKA)

Kejnzijanci isticu da je klasican mehanizam prilagodjavanja, koji dopusta da se putem prilagodjavanja nadnica i cijena, poveca proizvodnja, suvise spor i nepouzdan. Ako cijene nisu savrseno fleksibilne transakcije se odvijaju po neuravnotezenim cijenama. Kejnzijanska teorija polazi od toga da trzisni sistem funkcijonise tako da se reprodukcioni sistem po pravilu nalazi ispod nivoa pune zaposlenosti faktora proizvodnje. Tako se formira kvazi-fiskalna ravnoteza na suboptimalnom nivou, pri cemu postoji sklad izmedju osnovnih varijabli. Kejns istice da je stanje pune zaposlenosti rijetka i kratkotrajna pojava. Osnovni uzrok ciklicnih fluktuacija po Kejnzijancima su fluktuacije agregatne traznje. Ovaj stav govori da je potrebno da u odredjenim vremenskim trenucima drzava svojom potrosnjom povecava agregatnu traznju. Bitna karakteristika Kejnzijanske analize jeste kratkorocan pristup. On naglasava ulogu frikcionih faktora koji otezavanju djelovanje snaga trzisnog mehanizma u pravcu privredne ravnoteze. Zakljucak je da ek.politika treba permanentno i na kratak rok da djeluje u pravcu korigovanja performansi ekonomije. Velika slabost Kejnzijanzima je sto je svoju teoriju formulisao za zatvorenu ekonomiju. Kejns je otvorio vrata za aktivno uvodjenje drzave u ek.proces. On smatra da je potrebno postojanje regulatora da se otklone slabosti trzista. Tu ulogu moze imati samo intervencionisticka ek.politicka, koja se mora preduzeti da se ocuva postojeća ravnoteza.

17. KEJNZIJANIZAM(MONETARNA POLITIKA)

Za razliku od monetaristicke teorije, koja insistira da ekonomska politika bude orijentisana na obezbjedjivanje stabilnosti nivoa cijena u srednjorocnom i dugorocnom kontekstu, kejnzijanska trazi da ek.politika treba da doprinosi jacanju privredne ekspanzije i zaposlenosti. Iako ova teorija stavlja naglasak na fiskalnu politiku ona trazi da i monetarna sa svoje strane podrzava i podstice privredne aktivnosti. Filipsova kriva pokazuje da ekspanzivna monetarna politika, vodi snizavanju nezaposlenosti. Kejnzijanci se zalazu za ekspanziju kredita u uslovima recesije. Iako dobijanje kredita i niza kamatna stopa podsticu ukupnu investicionu aktivnost, sto dovodi do povećanja ukupne

proizvodnje, odnosno nacionalnog dohotka i zaposlenosti. Kejns je ukazao da postoje dvije kategorije trznje za novcem:

- Transakciona
- Spekulativna

Trznja za transakcionim novcem je povezana sa funkcionisanjem realnog sektora ekonomije, dok je trznja spekulativnog novca povezana sa funkcionisanjem finansijskog sektora ekonomije. Kejns je smatrao da je trznja za transakcionim novcem stabilna funkcija dohotka. Spekulativni novac je povezan sa visinom kamatne stope.

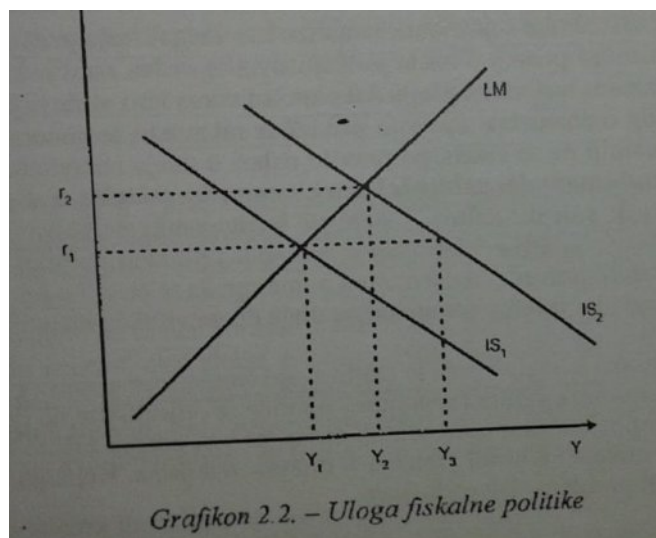
Prema Kejnzijskog teoriji postoje dva komplementarna mehanizma putem kojih se uspostavlja nova ravnoteze. Prvi mehanizam odnosi se na finansijski, a drugi na realni sektor ekonomije.

Kejnziizam u procesima makroekonomskog uskladjivanja akcenat stavlja na promjene kolicina na planu realnih tokova, a ne na promjene nivoa cijena.

Monetarna politika prema Kejnzijsancima mora da prati rast nominalnog drustvenog proizvoda, da bi mogao da se realizuje po povisenim cijenama. Kejnzijska ekonomija smatra da kolicina novca mora da prati ne samo rast realnog drustvenog proizvoda nego i inflaciju troškova. Najvazniji cilj ekonomske politike prema Kejnzijsancima je odstranjivanje masovne nezaposlenosti. Da bi se ostvario visok nivo zaposlenosti potrebno je da postoji visok nivo agregatne trznje (kako investicija, tako i licne potrosnje).

18. KEJNZIJANIZAM (FISKALNA POLITIKA)

U slucaju depresije i smanjivanja ciklicnih fluktuacija, alternativa koja stoji na raspolaganju je koriscenje fiskalne politike. Kad god privreda pokazuje znake recesije i klizanja u depresiju lijek treba traziti u povecanju drzavne potrosnje koja bi trebalo da nadoknadi nedovoljne privatne investicije i snizenju poreza. Kejnzijsanci smatraju da je moguće dugorocno dinamizirati agregatnu trznju. Pri tome deficit drzavnog budzeta trebalo bi da bude finansiran prvenstveno emisijom obveznica od strane drzave. Postoji i mogucnost direktnog zaduzivanja drzave kod monetarnih vlasti, sto vodi emisiji novca. Ipak u kejnzijskoj ekonomiji se smatra da je normalnije da drzava emituje svoje obveznice. Deficit ostvaren u periodu recesije, treba da bude pokriven suficitom u fazi ekspanzije. Uloga fiskalne politike moze se prikazati sl grafikom.

Snizenje poreza ili rast vladinih rashoda uvecava dohodak individualnih subjekata i doći će do veće potrošnje (kretanje od IS_1 do IS_2). Uvecani rashodi izazivaju veću potrebu za novcem, koja pokreće kamatne stope na gore. Povećanje (individualnih) rashoda od Y_1 do Y_3 se redukuje, ali krajnji rezultat je ipak pozitivan rast od Y_1 do Y_2 .

Kejnzijanci smatraju da će svako povećanje poreza značiti smanjivanje raspoloživog dohotka stanovništva, što će dovesti do smanjenja potrošnje. Svako smanjenje potrošnje u situaciji nepromjenjenih investicija znači će smanjenje društvenog proizvoda. Kejnzijanska teorija govori da ekspanzija agregatne tražnje neće imati značajnije efekte na porast stope inflacije.

19. KEJNZIJAZAM (KRITICKA VALORIZACIJA-EFEKAT ISTISKIVANJA I TEZA O ENDOGENOM KARAKTERU NOVCA)

Kritika kejnzijanske aktivističke politike naglasava da ona ima dugoročne efekte u pravcu obaranja stope rasta realnog sektora ekonomije i na porastu inflacije. Ukoliko se budžetski deficit finansira emisijom obveznica to utiče na akumulaciju koju sektori privrede i stanovništvo mogu da povuku sa finansijskih tržišta za finansiranje svojih investicija. Na taj način deficitno budžetsko finansiranje na srednji i dugi rok smanjuje mogućnosti finansiranja investicija, kako obima raspoloživih sredstava tako i visine tržišne kamate stope.

Monetaristi ostro osporavaju tezu o isključivo endogenoj ulozi novca u funkcionisanju ekonomskog sistema, iz čega nastaje teza o potrebi vođenja pasivne monetarne politike koja samo prati rast nominalnog društvenog proizvoda. Kejnzijanska koncepcija na taj

nacin uvodi centralnu banku u inflacioni scenario, i tada dolazi do indeksirane monetarne politike

tj.monetarna politika mora da prati rast nominalnog drustvenog proizvoda, kao i rast inflacije.

20. KEJNZIJANIZAM(KRITICKA VALORIZACIJA-FISEROV EFEKAT, PLATNO-TRGOVINSKI BILANSNI DEFICIT I KRATAK I DUGI ROK)

Fiserov efekat- kejnzijanci polaze od pretpostavke da ekspanzivna monetana politika obara kamatnu stopu i na taj nacin utice na podsticanje investicija. Medjutim, oni zanemaruju da posle ovog prvog efekta dolazi do sekundarnog efekta u vidu inflacije, koji utice na porast kamatne stope, ne samo za iznos stope inflacije vec cesto i vise.

Platno-bilansni deficit-politika permanentnog budzetskog deficita dovodi do pojave platnobilansnog deficita.To mozemo pokazati ako podjemo od modela injekcija-povlacenje. Zbir svih povlacenja(stednja,porezi i izvoz) jednak je zbiru svih injekcija(investicije, javna potrosnja i izvoz): $S+T+M=I+G+X$

Ukoliko pretpostavimo da su sektor privrede i stanovnistva u ravnotezi(investicije su jednake stednji)onda jednačina ima oblik: $T+M=G+X$

Kratak i dugi rok-neosporno je da na kratak rok kejnzijanska ekonomija ostvaruje pozitivne efekte.Ekspanzivna monetarna politika utice na snizenje kamatne stope i rast investicija;ekspanzivna fiskalna politika-preko povecanja agregatne traznje snazno djeluje na brzi rast proizvodnje;spoljnotrgovinski deficit djeluje kao dodatna akumulacija.Medjutim, u dugom roku dolazi do kumuliranja ekonomskih poremećaja. Ekspanzivna politika vodi stvaranju budzetskih deficita koji povlace spoljnotrgovinski deficit.Onog trenutka kada dodje do istovremenog rasta stope inflacije i stope nezaposlenosti kejnzijanska teorija postaje potpuno neupotrebljiva.

21. MONETARIZAM(TEORIJSKE POSTAVKE)

Kao rezultat neuspjeha kejnzijanske politike 70-ih godina da se izbori sa istovremeno rastucom inflacijom i nezaposlenoscu, do tada vladajuca kejnzijanska ortodoksija ustupa mjesto novoj monetaristickoj.Aktivizam zamjenjuje gradualizam. Umjesto politike

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

"upravljanje trzistom" preporučuje se politika "upravljanje novcem". Monetarizam je nastao kao reakcija liberalne desnice i neoklasike na pojavu kejnzijanizma. Najistaknutiji predstavnici monetarizmu M.Fridman, H.Simons,A.Melcer i dr. Monetarizam se u ekonomskoj teoriji još naziva i Čikaškom školom, jer najistaknutiji monetaristi radili su i na Čikaškom univerzitetu.

Iako se pojam monetarizam često koristi još uvijek postoje različita shvatanja.

Monetarizam možemo posmatrati i prema istorijskim etapama razvoja:

- pretece kvantitativne teorije novca
- izvorni monetarizam
- monetarizam otvorene ekonomije
- četvrta etapa koja se fokusira na očekivanja pojedinaca

Razlike u kejnzijankom i monetarističkom pogledu na ekonomsku politiku odnose se na različite pretpostavke o djelovanju državnog intervencionalizma sa jedne strane i trzista sa druge strane. Za kejnzijance je puna zaposlenost uslov zdravog života, a za monetariste stabilnost cijena. Monetarizam polazi od pretpostavke stabilnosti privrede i pune zaposlenosti. Trzisni sistem ne samo što je inherentno stabilan, već u sebi ima i ugrađene mehanizme asporpcije troškova.

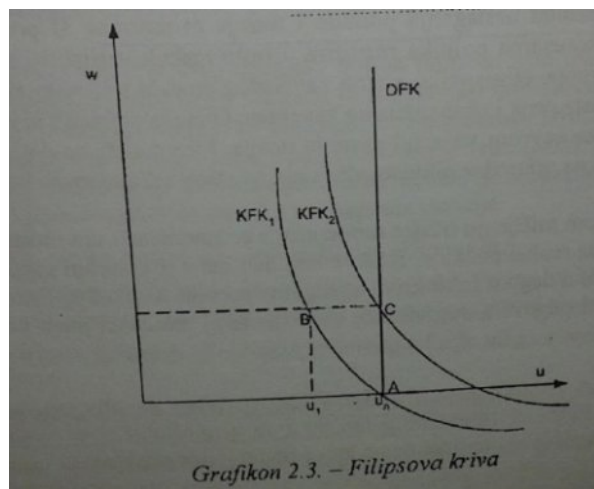
Osnovna filozofija monetarizma je liberalistička ekonomska politika. Zadatak države je da propisuje minimalne propise, da štiti građane i institucije. Novina koju uvode monetaristi je koncept permanentnog dohotka, tako da potrošnja pojedinca više nije funkcija tekućeg već permanentnog dohotka. Dvije važne hipoteze monetarista su:

- odvojenost realnog i nominalnog sektora
- promjena novčane mase nema realnih efekata, novac neutralan.

Monetaristi ističu da u dugom roku djeluje klasična dihotomija. Stanje opšte ravnoteže se postize samo u dugom roku kada se završe procesi kratkoročnog trzisnog uskladjivanja. Smatraju da je tražnja za novcem stabilna varijabla, dok ponuda novca koja je po kontrolom centralne banke promjenjiva koja može da odstupa od tražnje za novcem. Tražnju novca određuje realni sektor (preduzeća, domaćinstva, javna potrošnja), dok je ponuda isključivo posljedica odluke centralne banke. Ukoliko se izjednače ponuda i tražnja za novcem smatra se da postoji monetarna ravnoteža, a ukoliko se ponuda i tražnja za novcem ne poklapaju postoji monetarna neravnoteža, koja se manifestuje u vidu inflacije i deflacije. Inflacija je monetarni fenomen, posljedica prevelike ponude novca. Predstavnici ovog pravca protumacili su kretanje privrednih ciklusa, kao posljedica

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

neslaganja ponude i trznje za novcem. Monetaristi smatraju da od visine ocekivane inflacije nece postojati jedna Filipsova kriva, vec citava familija krivih.

Ako pretpostavimo da je ekonomija u ravnoteznom stanju u tacki A na kratkorocnoj Filipsovoj krivoj KFK1, na nivou nezaposlenosti u_N i uz nultu stopu inflacije. Ako kreatori pokusaju da smanje nezaposlenost sa u_N na u_1 upotrebom ekspanzivne politike, radnici ce pomisliti da su se povisile njihove nadnice, i poveca ce ponudu rada i ek. ce se naci u tacki B. Kako budu prilagodjavali svoja inflaciona ocekivanja shvatice da je porasla samo nominalna nadnica. Zbog toga ce vrstiti pritisak pomjerajuci krivu navise u polozaj KFK2. Kada porastu realne nadnice firme ce otpustiti jedan br. radnika i ek. ce se nai u tacki C.

22. MONETARIZAM (EKONOMSKA POLITIKA)

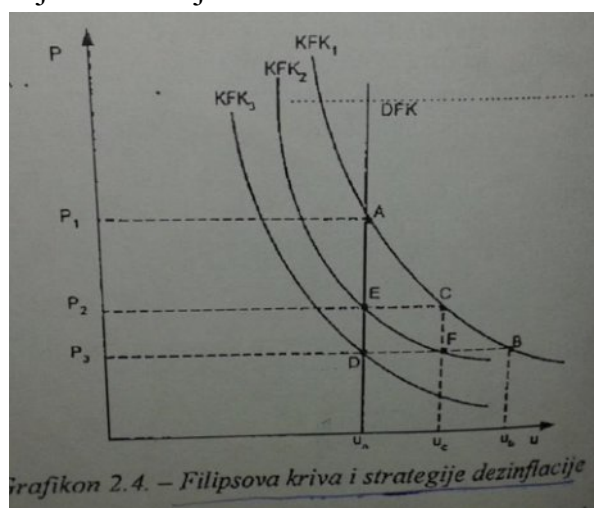
Osnovni stav od kojeg polaze monetaristi je da ce slobodno trziste, ako nije ometano od strane drzave, uvijek voditi privredu ka ravnotezi pune zaposlenosti faktora proizvodnje, osim ukoliko nije u pitanju neki tranzitorni sok. Po monetaristima su moguće tranzitorne faze neravnoteze, u kratkom roku. Uspostavljanje dugorocne ravnoteze se duuguje fleksibilnosti cijena u oba smjera. Medjutim cijene su savrseno fleksibilne samo u dugom roku, dok u kratkom nisu dovoljno kada je u pitanju kretanje cijena nanize.

Monetaristi razlikuju efekte ek. politike u dugom i kratkom roku. Efekti ekspanzivne monetarne politike u kratkom roku se dekomponuju na rast nominalnih i na rast realnih varijabli, dok u dugom roku rastu samo nominalne varijable.

Monetaristi ističu da je država sklona da pravi inflaciju i da povećava državne rashode koji vode permanentnom deficitu. Razlozi za ovakvu politiku vlade javljaju se zbog nedovoljnog poznavanja ekonomije, političkih ciklusa, organizovanih akcija moćni lobija.

23. MONETARIZAM (MONETARNA POLITIKA)

Monetaristi smatraju da glavni problem nije nezaposlenost, jer se privreda nalazi na nivou prirodne stope nezaposlenosti, već smatraju da je to inflacija. Upravo zato prednost treba da ima monetarna u odnosu na fiskalnu politiku, jer je ona efikasnija u borbi protiv inflacije. Oni smatraju da ključni instrument monetarne politike ne treba da bude upravljanje kamatnom stopom, što su smatrali keynzijanci, već upravljanje ponudom novca. Smatraju da je inflacija uvijek monetarni fenomen, odnosno posljedica prevelike agregatne tražnje u odnosu na agregatnu ponudu, i univerzalni lijek za njeno rješavanje je restriktivna monetarna politika. Osnovni razlog prevelike agregatne tražnje je prevelika emisija novca. Monetaristi ne poriču da do inflacije može doći i kao rezultat porasta troškova, ali i kao posljedica započete monetarne emisije. Oni preferiraju ortodoksne stabilizacione programe, ali dilema je da li je pogodniji gradualistički ili šok terapija. Za razliku od novih klasicara, oni priznaju da stabilizacioni programi imaju određene troškove, odnosno da se nova ravnoteža ne ostvaruje trenutno. Smatraju da se monetarnom politikom ne može regulisati ili fiksirati nivo kamatnih stopa, osim na ograničeno vrijeme, također se njom ne može regulisati ili fiksirati stopa nezaposlenosti. Rast cijena vodi do raskoraka između realnih i nominalnih kamatnih stopa. Zbog toga su kamatne stope najviše u zemljama koje su doživjele najbrži rast ukupne količine novca, a i najbrži rast cijena. Neki monetaristi se zalazu za gradualistički pristup, to možemo vidjeti:

Pretpostavimo da se ek. nalazi u tacki A, na prirodnoj stopi nezaposlenosti, uz kratkorocnu ili dugorocnu ravnotezu. Ako kreatori smatraju da je previsoka stopa inflacije, mogu pokusati sniziti restriktivnom politikom. Kreatori imaju dvije mogucnosti. Da dramatično snize ponudu novca i da se nadju u B na KFK3. Tada dolazi do velikog povecanja nezaposlenosti, ali je i inflacija oborena. Tada ce se kratkorocna Filipsova kriva pomjeriti ulijevo i nova ravnoteza bice u tacki D na KFK1.

24. MONETARIZAM(FISKALNA POLITIKA)

Fiskalna politika kod monetarista ima sporedan znacaj, iako je predmet izucavanja. Fiskalna politika ima uticaj na privredu samo u mjeri u kojoj utice na kretanje novcane mase. Fridman je istakao: da bi porast poreza imao znacajan uticaj na privredu on mora da na neki nacin utice na monetarnu politiku-kolicinu novca i njegovu stopu rasta.

Monetaristi smatraju da kejnzijanska pretpostavka o zamci likvidnosti nije ispravna. Oni smatraju da je kamatna elasticnost traznje za novcem nulta. Ukoliko se ekspanzivna fiskalna politika finansira putem emisije obveznica doći će do rasta kamatne stope. Privreda i pojedinci –umjesto da slobodna novcana sredstva plasiraju u vidu investicija-privuceni visokom kamatnom stopom kupovace drzavne obveznice. To ce dovesti do smanjenja investicija privatnog sektora u istom iznosu u kom su porasli drzavni rashodi i na taj nacin ce se ponistiti pozitivni efekti fiskalne politike. Zbog toga drustveni proizvod ostaje nepromjenjen, a jedini efekat je rast kamatne stope. Preko efekta istiskivanja monetaristi pokazuju:

-da je drzavna intervencija neefikasna, ali je istovremeno stetna jer smanjuje inicijativu privatnog sektora i dovodi do rasta inflacije i

-nemoc fiskalne politike i njenih instrumenata.

Monetaristi se zato zalazu da se diskreciona fiskalna politika zameni politikom uravnotezenog budzeta. Cak i politika deficitnog finansiranja ima negativne efekte. Prema monetaristima, bez obzira na nacin deficitnog finansiranja ukupan obim agregatne traznje ostaje nepromjenjen, iako budzetski rashodi neprekidno rastu. Ono sto dobija u vidu drzavnih investicija privreda gubi usled pada privatnog ulaganja i licne potrosnje. Rikardijanska teorema ekvivalencije istice da ce poreski obveznici imati vise dohotke ukoliko se drzavni izdaci finansiraju pozajmljivanjem umesto porezima.

25. MONETARIZAM(SPOLJNOTRGOVINSKA POLITIKA)

Monetaristi smatraju da je suficit odnosno deficit planog bilansa uglavnom monetarni fenomen. Za ovaj pristup ključne su sljedeće pretpostavke:

- tranzija za novcem je stabilna funkcija ograničenog broja varijabli
- u dugom roku proizvodnja i zaposlenost teže punoj zaposlenosti ili prirodnoj stopi
- vlasti ne mogu neutralisati novčani uticaj platnog bilansa na domaći novac

Ako podjemo od pretpostavke da je sistem u ravnoteži i da je došlo do povećanja domaćih kredita, postoje tranzija za novcem stabilna, pojedinci dolaze u situaciju da imaju višak novčanih sredstava. Oni će se osloboditi viška novca kupujući strane proizvode i hartije od vrijednosti i na taj način će se stvoriti deficit u platnom bilansu. Da bi pokrili deficit u platnom bilansu kreatori ek.politike smanjuju devizne rezerve. Sistem se vraća u ravnotežu nakon što je zbog ekspanzije domaćih novčanih sredstava došlo do smanjenja deviznih rezervi. Monetaristi zaključuju da je restriktivna politika put da se povećaju devizne rezerve. Oni smatraju da povremeno ima smisla voditi restriktivnu politiku radi ostvarenja suficita u platnom bilansu. Zaključci ove teorije su da i na međunarodnom planu postoje automatski uravnotežujući mehanizmi, tako da mjere kao što je devalvacija mogu dati samo kratoročne rezultate dok se stvarni novčani tok ne prilagodi traženju novca.

Monetaristi se zalazu za fleksibilan devizni kurs. Kao osnovne argumente oni navode:

- formiranje svih cena treba da bude rezultat slobodne tržišne igre i
- u režimu plivajućeg deviznog kursa monetarna politika igra aktivnu ulogu.

U slučaju fleksibilnog deviznog kursa monetarna ekspanzija neće dovesti do stvaranja deficita platnog bilansa, već do deprecijacije deviznog kursa u proporciji sa monetarnom ekspanzijom.

26. MONETARIZAM(KRITICKI OSVRT)

Monetarizam otklanja brojne nedostatke keynzijanizma kao što su: uvođenje dugog roka, uviđanje opasnosti inflacije, prihvatanje činjenice da pojedinci formiraju očekivanja o ekonomskoj politici. Osnovni cilj ek.politike prema monetaristima je da se obezbijedi

stabilnost cijena na dugi rok. Ovaj stav je tesko prihvatljiv, jer bi to znacilo da bi kreatori ek.politike trebalo da se usresrede na odrzavanje ciljnog monetarnog agregata.

Sporna je i strategija dezinflacije, jer insistira na tome da ovaj proces treba da se ostvari samo putem restriktivne monetarne politike. Predmet kritike moze biti i stav monetarista da postoji stabilan odnos izmedju ponude novca i nominalnog dohotka. Takodje, jos jedna od slabosti monetarizma je i to sto je usmjeren na regulisanje agragatne traznje, dok se na ponudu toliiko ne obraca paznja. Ovom pravcu se moze uputiti i kritika da minimizira ulogu kamatne stope u traznji za novcem. Takodje, dilema je i da li je traznja za novcem stabilna velicina. Neispravan je i stav monetarista o postojanju stabilne traznje za novcem u uslovima hiperinflacije. U uslovima hiperinflacije pojedinci nastoje da se sto prije oslobode novca, odnosno da ga konvertuju u neki drugi oblik vrijednosti kako bi sacuvali vrijednost. Kritike se upucuju i sto se tice stope nezaposlenosti. Prvo nju je nemoguće precizno odrediti i tesko je empirijski verifikovati njeno postojanje. Posto ona nije ni optimalna ni dobrovoljna, onda se ona vjerovatno javlja kao posljedica trzisne nesavršenosti.

27. EKONOMIJA PONUDE

Ideje ekonomije ponude prvi je razvio Dzonatan Svift pocetkom XVIII vijeka u radu. Svift je iznjeo ideju da ukoliko se neka grana oporezuje iznad uobicajene poreske stope onda ce poreski prihodi naplaceni u toj grani biti manji za jednu polovinu. Cuvana je Sviftova izreka da kada su u pitanju porezi i carine dva i dva nisu cetiri, nego najcesce jedan.

Najistaknutiji predstavnici ekonomije ponude su:

R.A.Mandel, A.Lafer, N.Tjur, M.Evans, M.Feldstin i drugi.

Ekonomija ponude usmjerava ek.politiku da se bavi ponudom, smanjenjem rigidnosti i neefikasnosti koje postoje u privredi. U okviru ekonomije ponude iskristalisale su se dve struje. Radikalna, koju predvode N.Tjur i A.Lafer, smatra da snizavanje poreskih stopa ima snazne efekte na povecanje proizvodnje, ukupnih poreskih prihoda i obaranje inflacije. Umerenija struja, koju predvodi Feldstajn, istice da snizavanje poreza ima podsticajne efekte na privredni rast, preko povecanja investicija i stednje.

Ekonomija ponude prenosi teziste svog fokusa sa traznje na ponudu. Napusta se analiza ravnoteze i neravnoteze, a akcenat je na privrednom rastu, rastu proizvodnje i tehnicko-tehnoloskom progresu. Povecani privredni rast prije svega treba da ostvari privatni sektor, jer javni sektor nema vitalnost i snagu privatnog sektora. Da bi se ostavio veci

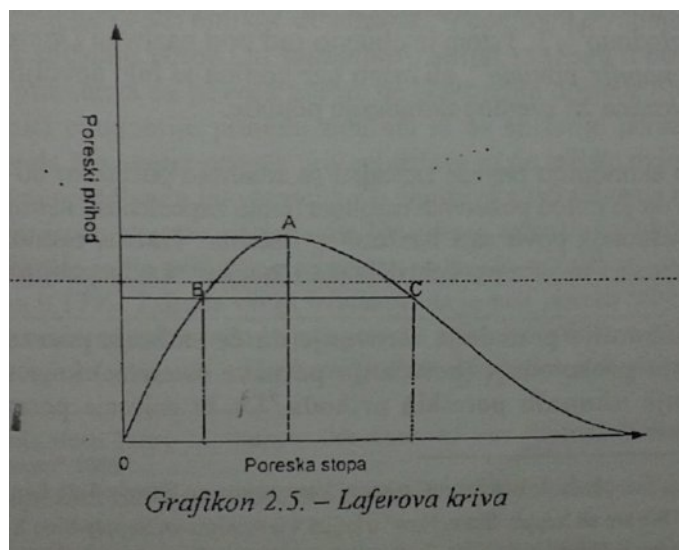
prostor privatnom sektoru neophodno je ne samo sniziti poreze,vec sve oblike drzavnih zahvatanja,tj.ukupne javne rashode.Cilj snizavanja javnih rashoda je da se smanji uloga nisko produktivne ili neproduktivne drzavne aktivnosti.Glavna poluga ekonomske politike ovog pravca je fiskalna politika.Mjere koje predlazu predstavnici ovog pravca su:poresko oslobadjanje investicija,ubrzana amortizacija,krediti za istrazivanje i razvoj,podsticaji za ulaganje kapitala i dr.Cilj ekonomske politike ponude je da prilagodi poreske stope da budu stimulatívne za akumulaciju kapitala.Tri glavne preporuke ekonomije ponude kreatorima ekonomske politike mogle bi se sumirati na sledeci nacin:

- snizavanje poreskih stopa i drzavne regulative
- stope monetarnog rasta uskladiti sa stopama rasta realnog sektora
- i snizavanje javne potrosnje

Ovaj pravac ima dosta slicnosti sa monetaristima,koje se pre svega ogledaju u odbacivanju upravljanja traznjom,prihvatanju stava da dugorocni rast odredjuju realni faktori na strani ponude,a slicnost sa kejnzijancimma je u tome sto se daje prioritet fiskalnoj politici u odnosu na monetarnu.Oni pokusavaju da uz istovremeno restriktivnu politiku,pokrenu i fiskalni akcelator.Za razliku od kejnzijanaca i monetarista,predstavnici ek.ponude smatraju da je ona kljucna za razmatranje ekonomskog rasta.

28. EKONOMIJA PONUDE(FISKALNA POLITIKA)

Najvazniji stimulans koji treba da pokrene privrednu aktivnost je snizavanje poreskih stopa.Vece investicije dovode do veceg obima proizvodnje i na taj nacin povecavaju poresku osnovicu.Na ovaj nacin mozemo povecati i ukupan iznos poreskih prihoda.Narocito je bitno snizavanje marginalnih poreskih stopa,jer visoko marginalne poreske stope imaju destimulativne efekte na investicije i privredni ras.Snizavanjem marginalnih poreskih stopa dodatni rad bi postao mnogo profitabilniji. Kao analiticko sredstvo predstavnici ekonomije ponude koriste Laferovu krivu.

Ona pokazuje da uvijek postoje dvije tacke koje daju iste ukupne poreske prihode. To su tacke B i C, iako je poreska stopa u tacki C znatno visa nego u tacki B. Laferova kriva pokazuje da je poreski prihod nulti u dva slucaja:

1. Ukoliko je poreska stopa nulta
2. Ukoliko je poreska stopa beskonacno velika

U tacki A je ostvaren maksimalni poreski prihod. Ukoliko se privreda nalazi desno od tacke A snizavanjem poreske stope moze se povecati poreski prihod.

29. EKONOMIJA PONUDE – SOCIJALNA POLITIKA

Predstavnici ekonomije ponude zalažu se za demontažu „države blagostanja“, te za ukidanje brojnih povlastica koje destimulativno djeluju na ponudu rada, kao što su: pomoć za nezaposlene, pomoć za socijalno ugrožene, garantovane nadnice... Ukoliko se država obaveže da će obezbjediti osiguranje za starost, bolest, nezaposlenost - ona time smanjuje inicijativu pojedinaca da zarade dodatna sredstva kao osiguranje od ovih rizika, te se oni zalažu za smanjenje moći sindikata. Da bi obezbjedila sva sredstva, država mora da oštrije oporezuje krupan kapital i na taj način destimuliše proizvodnju i privredni razvoj. Ova teorija je prvenstveno namjenjena ekonomskoj politici čiji je glavni cilj privredni rast. Osnovno je da se stvori stimulans za povećanje proizvodnje i akumulacije kapitala. Put da se ovo ostvari je deregulacija provrede i smanjenje javnih rashoda.

30. EKONOMIJA PONUDE – KRITIČKI OSVRT

Povjerenje u ovu teoriju smanjilo se početkom 80-ih kada se pokazalo da je došlo do drastičnog povećanja budžetskog deficita, te je negativno uticalo na preraspodjelu dohotka i to u korist najbogatijeg sloja. Greška ekonomije ponude je vjerovanje da će sniženje poreza rezultirati u brzom rastu proizvodnje koje će kompenzovati sniženje ukupnih poreskih prihoda. Polazeći od činjenice da savremene provrede u velikom broju sektora karakteriše monopolistička ili oligopolistička struktura, nije sigurno da će sniženje poreza rezultirati u povećanju investicija i proizvodnje. Moguće je da pojedinci povećani raspoloživi dohodak utroše na potrošnju. Krajnji efekat će zavistiti od odnosa granične sklonosti potrošnji i štednji. Sniženje poreza smanjuje državne prihode, pa je država primorana da pozajmljuje novac preko emisije obveznica. Zbog toga će dohodak pojedinaca kao posljedica sniženih poreza biti neutralisan u budućnosti kada država bude primorana da poveća poreze da bi otplatila dospjele obveznice. Ekonomija ponude je predstavljala koncept koji je štitiio samo najbogatije slojeve, dok je ostale prepuštao sebi. Većina pretpostavki vezanih za ostvarenje rezultata ekonomije ponude obavijena je neizvjesnošću. Ona iznosi niz zaključaka koji nemaju ni teorijsko ni empirijsko utemeljenje.

31. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – TEORIJSKE POSTAVKE

Ova teorija javlja se sredino 70-ih godina prošlog vijeka koja zamjenjuje monetarizam, kao glavnog rivala kejnzijanskoj ekonomiji. Suštinu nove klasične makroekonomije predstavljaju 3 hipoteze:

1. Hipoteza o racionalnim očekivanjima,
2. Hipoteza o agregatnoj ponudi i
3. Hipoteza o stalnoj tržišnoj ravnoteži.

Reacionalna očekivanja

Obezbjeđuje snažne makroekonomske osnove makroekonomije, element koji je nedostajao kejnzijanskoj teoriji i omogućavao njenu ranjivost. Osnovna ideja je da pojedinci nisu samo pasivni posmatrači. Donoseći ekonomsku odluku pojedinac p0olazi od svih raspoloživih informacija i formira racionalna očekivanja. Kada su u pitanju racionalna očekivanja neophodno je razlikovati slabiju i jaču verziju hipoteze. Slabija verzija predstavlja da ekonomski subjekti prilikom donošenja odluke koriste sve raspoložive informacije kao i svoje iskustvo o kretanju posmatrane varijable u busućnosti.

Jača verzija hipoteze smatra da se subjektivna očekivanja pojedinaca o kretanju vrijednosti neke varijable poklapaju sa stvarnim rasporedom vjerovatnoća vrijednosti neke varijable. Racionalna očekivanja se bitno razlikuju od adaptivnih kod kojih se polazi od onog što se događalo u prošlosti. Ukoliko su očekivanja bila pogrešna u prošlosti, pojedinci će preko svojih grešaka naučiti da eliminišu sistematsku grešku.

Tržišna ravnoteža i realni poslovni ciklusi

Ovaj sistem se koncipira kao ravnotežni sistem u kojem su snage koje vraćaju sistem u ravnotežu toliko jake da se formiranje novog ravnotežnog nivoa cijena vrši vrlo brzo. Ova teorija polazi od suviše pojednostavljenih modela tržišta koji koriste potpune informacije, potpunu konkurenciju, nepostojanje transakcionih troškova i prisustvo kompletnog skupa tržišta. Ovdje se susrećemo sa teorijom realnih poslovnih ciklusa. Reverzibilne ciklične fluktuacije mogu objasniti dobar dio kratkoročnih promjena društvenog proizvoda.

Hipoteza agregatne ponude

Prema ovoj hipotezi, pojedinci se ponašaju u skladu sa maksimiziranjem svog blagostanja, a odluke o ponudi zavise od relativnih cijena. Svaki radnik pravi trade off između dokolice i rada. Nova klasična ekonomija je postavila novo teorijsko objašnjenje formiranja privrednih ciklusa, koje je Lukas objasnio nekompletnim informacijama tržišnih transaktora kao i devijacijama proizvodnje u odnosu na ravnotežnu putanju.

32. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – KREDIBILITET KREATORA EKONOMSKE POLITIKE

Ova škola smatra da ukoliko su ekonomski agregati orjentisani ka budućnosti, dolazi do „dinamične igre“ između inteligentnih „takmičara“-vlade i privatnog sektora. Svi nastoje da maksimiziraju svoju korisnost. Svaki „igrač“ bira strategiju u zavisnosti od toga kakvu strategiju očekuje da će primjeniti drugi „igrač“. Međutim, vlada kao „glavni igrač“ može riješiti da prevarom poboljša svoj položaj. Kada pojedinci prilagode svoja očekivanja „igra“ će se ponoviti jer će onda oni izabrati novu strategiju; reagujući na njihovu strategiju, monetarna vlast će postaviti svoju novu strategiju i cijela „igra“ će krenuti ispočetka. Smata se da varanje pri formulisanju ek. Politike vodi kratkoročnim ek.dobicima. Kredibilitet kreatora se iskazuje preko: reputacije, povjerenja, kredibiliteta i očekivanja. Novi klasičari ističu postojanje vremenske nekonzistentnosti, odnosno da je ekonomska politika neefikasna jer je postavljena u jednom trenutku, a u nekom drugom trenutku kada se primjeni doći će do promjene parametara modela, odnosno do potpuno

novih okolnosti. Modeli kredibiliteta i vremenske nekonzistentnosti upućuju na zaključak da monetarnu politiku treba da vodi potpuno nezavisna centralna banka. Time bi se onemogućila pretjerana (zlo)upotreba diskrecionih stabilizacionih politika.

33. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – EKONOMSKA POLITIKA

Jedna od glavnih pretpostavki je da su sva tržišta u ravnoteži i da se cijene na tržištima već na kratak rok formiraju na ravnotežnim nivoima. Nova klasična ekonomija polazi od savršeno fleksibilnih cijena u oba pravca što je u suprotnosti sa kejntijanskom teorijom. Po njima, razlikovanje voljne od nevoljne nezaposlenosti je u stvari razlikovanje nezaposlenosti određene trendom od ciklične nezaposlenosti. Svaka stopa nezaposlenosti po njima je voljna jer predstavlja optimum kombinacije rada i dokolice na tržištu rada. Prema konceptu realnih poslovnih ciklusa, šokovi su izazvani sa strane ponude i oni su uglavnom rezultat velikih tehnoloških promjena. Kao rezultat tehnoloških šokova dolazi i do fluktuacije relativnih cijena na šta reaguju pojedinci kao racionalni ekonomski subjekti i kao rezultat javljaju se i fluktuacije proizvodnje i zaposlenosti. Lukas vidi bitno izvorište privrednih ciklusa u odstupanju između relativnog i apsolutnog kretanja cijena. Ukoliko pri datom nivou agregatnih cijena dođe do porasta relativnih cijena za neku granu, to znači za nju povećanje realnih cijena i profita. Pri tome, promjena realnih cijena djeluje na prealokaciju resursa i promjenu strukture proizvodnje. Postoji superneutralnost novca, tj, novac ne utiče na privrednu aktivnost ni u kratkom ni u dugom roku, zato što su procesi usklađivanja trenutni. Ova škola dovela je do razvoja teorije političkih ciklusa. Kredibilitet vlade se sada posmatra sa aspekta lade koju sačinjavaju političari koji su prvenstveno zainteresovani za tekuće dobitke, a zanemaruju buduće gubitke. Novi klasičari su zagovornici politike pravila, jer smatraju da se pravilima obezbjeđuje manje odstupanje realnih varijabli od dugoročnog trenda, što je cilje stabilizacione politike.

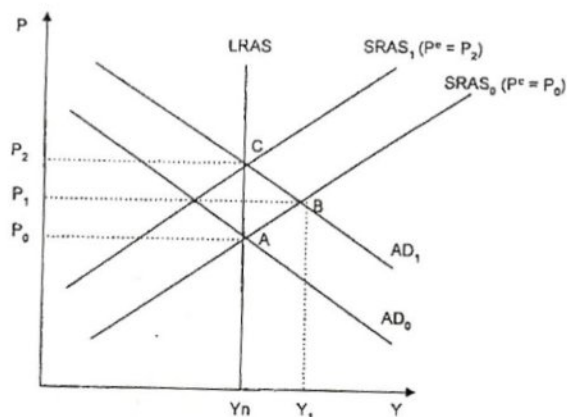
34. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – FISKALNA POLITIKA

Novi klasičari ističu da je cilj njihove analize davanje podjednakog značaja i fiskalnoj i monetarnoj politici. Oni prihvataju Rikardo-Barovu teoremu ekvivalencije. Ključni stav ove teoreme je da izbor kombinacije pokriva budžetskog deficita poreskim prihodima i/ili državni obveznicama nije od značaja za nivo realnih varijabli. Prema Rikardo-Barovoj teoremi ekvivalencije, kada vlada oporezuje građane onda se smanjuje njihovo bogatstvo. Ukoliko vlada emituje obveznice, bogatstvo se samo naizgled ne smanjuje, ekonomski

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

subjekti su svjesni da će to značiti povećanje poreza u nekom budućem periodu da bi se obveznice isplatile, zbog čega će oni izdvajati dio štednje jednak porezu. Suština ove teoreme je da pokaže da fiskalna politika ne može biti instrument stabilizacije ekonomije, niti može biti način da se stimuliše privredni rast.

Monetarna politika – Novi klasičari smatraju da je anticipirana monetarna politika neefikasna. Podimo od pretpostavke da se ekonomija inicijalno nalazi u tački A. U tački A nivo cena je P_0 i u potpunosti je anticipiran, a nivo proizvodnje i zaposlenosti se nalaze na nivou prirodne stope.

Grafikon 2.9. – Efekti anticipirane i neanticipirane monetarne politike

Ukoliko monetarna vlast objavi da će povećati ponudu novca, ekonomski subjekti će uzeti u obzir ovu informaciju i formirati svoja racionalna očekivanja. Zato će pomeranje krive agregatne tražnje sa nivoa AD_0 na nivo AD_1 , biti u potpunosti kompenzovano pomeranjem agregatne ponude sa nivoa $SRAS_0$ na nivo $SRAS_1$. Ekonomija će se naći u tački C na prirodnom nivou proizvodnje i zaposlenosti.

Ukoliko monetarna vlast iznenadi ekonomske subjekte sa povećanjem ponude novca, oni će pogrešno proceniti opšti porast nivoa cena i reagovaće povećavajući ponudu. U ovom slučaju ravnoteža bi se uspostavila u tački B. Međutim, ovo povećanje ponude (roba i rada) bi bilo privremeno, dok ekonomski agenti ne shvate da nije došlo do promena relativnih cena, već da je samo porastao op-

35. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – MONETARNA POLITIKA

Opšti nivo cijena. ☺

Nova klasična škola smatra da je inflacija prije svega monetarni fenomen i da je ratio žrtvovanja nula. Ako monetarne vlasti najave monetarnu restrikciju, ekonomski subjekti će redukovati svoja očekivanja naniže, što će rezultirati u smanjenju stope inflacije, bez

smanjenja nezaposlenosti. Nova klasična škola ne prihvata ni kejnzijansko ni monetarističko viđenje Filipsove krive, već smatra da je ona vertikalna i u kratkom i u dugom roku.

36. NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – KRITIČKI OSVRT

Krajem 70-ih godina nova klasična makroekonomija dolazi pod udar mnogih kritika koje se prije svega odnose na pretpostavke o stalnoj tržišnoj ravnoteži i na imperfektne informacije.

Racionalna očekivanja- Tvrdnja da pojedinci imaju racionalna očekivanja upućuje se dosta zamjerki. Svaki pojedinac ima određen splet psihofizičkih sposobnosti koji diktiraju njegovo ponašanje koje ne mora da uvijek bude racionalno odnosno potpuno je nemoguće da se ljudi ponašaju identično. Zagovornici rac.očekivanja ističu da danas postoji veliki broj akademskih institucija koji objavljuju informacije o budućim kretanjima. Međutim, nerjetko procjene akademskih institucija su međusobno kontradiktorne. To bi također značilo da je postojanje rac.očekivanja novijeg datuma, jer prije u odsustvu takvih institucija bilo bi nemoguće formirati rac. očekivanja. Ukoliko su sve informacije dostupne njihovo pribavljanje je skopčano s finansijskim i vremenskim troškovima, pa se postavlja pitanje da li su pojedinci spremni da prikupljaju ovakve informacije.

*Tržišna ravnoteža-*Ova teorija je na udaru mnogih kritika. Kejnzijanci polaze da tržišta ne moraju biti u ravnoteži zbog sporog prilagođavanja cijana, a monetaristi kažu da ekonomija ne mora biti u ravnoteži u kratkom roku, ali se vraća u dugom roku pod uslovom da se nije umješala država. Tvrdnja o ravnoteži je naročito problematična kada je u pitanju tržište rada. Novi klasičari polaze da svako ko je voljan da radi može naćiposao po ravnotežnoj nadnici, tako da nevoljna nezaposlenost ne postoji.

*Realni poslovni ciklusi-*Dilema je da li su tehnološki šokovi dovoljno veliki da pokrenu poslovni ciklus i da li su oni dovoljno česti kao što fluktuiraju društveni proizvod. U toku šokova dolazi do pojave nevoljne nezaposlenosti koja se ne može objasniti ovim okvirom, koji smatra da je nezaposlenost uvijek voljna.

37. RIKARDO-BAROVA TEOREMA EKVIVALENCIJE

Ova teorema može biti održiva samo u uslovima postojanja rac.očekivanja, odnosno subjekata koji zanju da će obveznice predstavljati samo međurensku supstituciju poreskog opterećenja. Rikardo je iznio argument da je finansiranje obveznicama povoljnije za sve one subjekte koji npr.emigriraju iz zemlje prije nego dođe vrijeme za otplatu obveznica. Međutim, oguće je da dođe do međugeneracijske supstitucije dugovanja preko emisije novih obveznica ili zaduživanjem u inostranstvu radi pokrića unutrašnjeg duga. Bar je pokušao da ovaj poble riješi tako što je smatrao da će u tom slučaju roditelji ostaviti djeci veće nasljeđe. Međuti na ovaj način ne bi bila podržana teorija rac.očekivanja-da ljudi uče na greškama a i postoje ljudi bez djeve. Moguće je da provreda u nekom narednom periodu uđe u ekspanziju i da ostvari suficit u javnom sektoru preko koga bi pokrila prethodnu emisiju akcija. I takođe, dug je moguće pokriti iz javnih rezervi ili prodajom dijela nepotrebne državne imovine.

38. NOVI KEJNZIJANCI – TEORIJSKE POSTAVKE

Predstavljaju školu misli koja se javila sredino 80-ih godina kao odgovor na teoretsku krizu kejnzijanzima. Novi kejnzijanci polaze od premisa:

1. Nemogućnost cijena da se dovoljno brzo prilagode i da uspostave ravnotežu dovodi do toga da šokovi na strani ponude i na strani tražnje rezultiraju u realnim promjenama nivoa proizvodnje i nivoa nezaposlenosti, i
2. Odstupanje proizvodnje i zaposlenosti od ravnotežnog nivoa može biti značajno i dugotrajno, sa zanačajnim negativnim posljedicama po blagostanje.

Cilj njihove analize je da se obezbjede makroekonomske osnove makroekonomije. I novi i stari kejnzijanci se slažu o sljedećem:

1. Tokom određenih vremenskih perioda, pri postojećem nivou realne nadnice, javlja se višak ponude u odnosu na tražnju radne snage, odnosno prisutna je nevoljna nezaposlenost.
2. Nivo ekonomske aktivnosti u velikoj mjeri fluktuiru, ove fluktuacije su po svo intenzitetu i načinu fluktuacija različite da bi se mogle pripisati kratkoročnim promjenama u tehnologiji, ukusima i demografskim kretanjima.
3. Monetarna ekonomija je najčešće neefikasna u stabilizaciji ekonomske aktivnosti
4. Povremena državna intervencija je poželjna kako bi se stabilizovao nivo ekonomske aktivnosti.

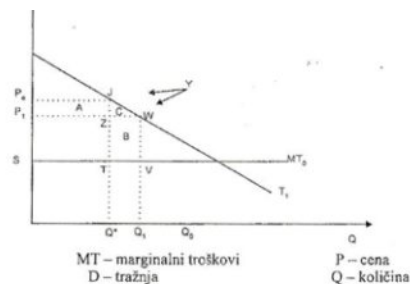
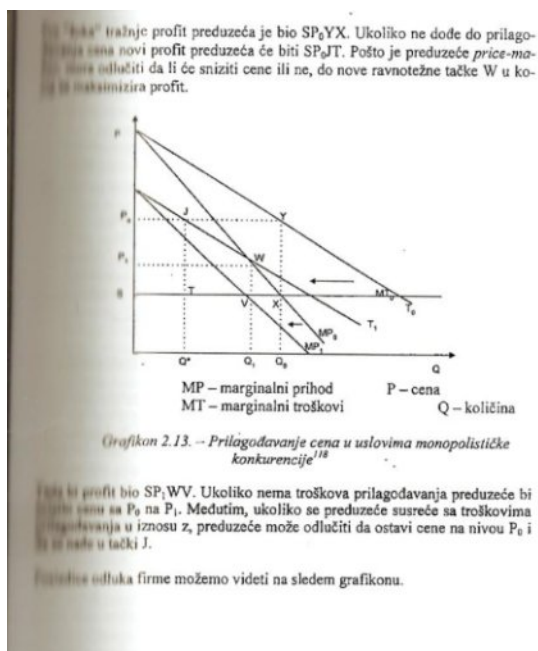
Distanciraju se od škola koje smatraju da su tržište rada i druga tržišta uvijek u ravnoteži i da su nadnice i cijene u vrlo kratko roku prilagođavaju kao odgovor na šokove. Novi kejnzijanci nastoje da obezbjede makroekonomske osnove koje bi objasnile zašto su

nadnice i cijene efiksne. Oni polaze od toga da firme određuju cijene, odnosno polaze od monopolističkog, a ne od konkurentskog tržišta. Smatraju da postoje anomalije klasične dihotomije, odnosno da nominalne varijable utiču na relane. Rigidnosti koje postoje u ekonomiji i sprječavaju prilagođavanje privrede poslije nekog inicijalnog šoka mogu se podijeliti na:

- Nominalne rigidnosti-one rigidnosti koje sprječavaju brzo prilagođavanje nominalnih cijena poslije neke nominalnih poremećaja i
- Realne rigidnosti- javljaju se ukoliko neki faktor sprječava prilagođavanje realnih nadnica, ili cijena, ili ukoliko postoji relativno fiksna jedna nadnica prema drugoj ili jedna cijena prema drugoj.

39. NOVI KEJNZIJANCI – NOMINALNE RIGIDNOSTI

Makroekonomski efekti rigidnosti nominalnih cijena mogu biti veliki jer dolazi do zbrajanja negativnih efekata kod pojedinačnih preduzeća, to može rezultirati u stvaranju eksternalija agregatne tražnje. Ukoliko bi proces prilagođavanja cijena bio bez troškova i ako bi propuštanje da se izvrši prilagođavanje cijena rezultiralo u visokom sniženju profita, onda bi sigurno bila prisutna velika fleksibilnost nominalnih cijena. U svijetu savršene konkurencije preduzeća preuzimaju tržišne cijene. Prisustvo i malih troškova prilagođavanja cijena može generirati značajne rigidnosti nominalnih cijena. Troškovi takve rigidnosti za firmu su mnogo niži nego što su makroekonomske posljedice takvih rigidnosti. U nesavršenoj konkurenciji tražnja za proizvodima preduzeća zavisi od relativnih cijena i agregatne tražnje. Ako pretpostavimo da je došlo do pada agr.tražnje i njenog pomjeranje ulijevo sa nivoa T0 na nivo T1. Ono može uticati na veliko sniženje profita preduzeća. Suočeno sa novom krivom tražnje, preduzeće može ostvariti dobitak ako prilagodi cijene. Ono bi preferiralo da ostane na staroj krivoj tražnje, ali sada može samo izabrati tačku na novoj krivoj tražnje.

Grafikon 2.11. – Meni troškovi i prilagodavanje cena

Sniženjem cene sa P_0 na P_1 preduzeće bi ostvarilo porast profita za iznos $B-A$. Međutim, ukoliko su troškovi prilagodavanja $z > B - A$, preduzeće se neće isplatiti da menja cene¹¹⁹. Gubitak za društvo, kao posledica činjenice da se proizvodi Q^* , a ne Q_1 , predstavljen je površinom $B + C$. Ukoliko je $B+C > z > B-A$ preduzeće neće sniziti cene, iako je to optimalno sa društvenog stanovišta. Što je kriva marginalnih troškova manje nagiba, to je dovoljan manji iznos meni troškova da preduzeće odluči da ne menja cene. Sada je jasno da su rigidne cene, iako efikasne sa mikroaspekta (sa aspekta preduzeća), sa društvenog aspekta neefikasne.

Ukoliko se preduzeća ne susreću sa troškovima prilagodavanja (meni troškovima) onda će sva preduzeća sniziti cene svojih proizvoda u cilju maksimiziranja profita. Na grafikonu 2.11. sva preduzeća će se pomeriti iz tačke Y u tačku W . S obzirom da sva preduzeća snižavaju cene, onda će doći i do sniženja troškova, što rezultira u sniženju marginalnih troškova preduzeća, a to omogućava dalje snižavanje cene. Što je veće sniženje marginalnih troškova (na grafikonu 2.11.) – to će biti veći rast obima proizvodnje. Ukoliko postoje troškovi prilagodavanja onda neće doći do snižavanja cene i na toj osnovi do rasta proizvodnje.

Jedna od ključnih teza novih kejnzijanaca je da su nominalne nadnice rigidne, tj, da sa padom zaposlenosti neće doći i do pada nominalnih nadnica. Rigidnost nadnica je povezana sa dugoročnim ugovorima o radu. Uvijek kada monetarne vlasti mogu brže da reaguju na nominalne šokove, nego što se može pregovarati o nadnicama, postoji prostor za intervenciju. Iako je monetarna politika anticipirana ona ima realne efekte zato što je ona anticipirana tek nakon što su zaključeni kolektivni ugovori.

40. NOVI KEJNZIJANCI – REALNE RIGIDNOSTI

4 najvažnija izvora realnih rigidnosti su: eksterna ekonomija obima, relane rigidnosti na tržištu rada, nesavršenosti na tržištu kapitala i nesavršenosti na tržištu roba.

- 1) Eksterna ekonomija obima
Kupovina inputa i prodaja finalnih proizvoda je mnogo povoljnija u vrijeme ekspanzije, kada je trgovina u usponu i kada tržište dobro funkcioniše u odnosu na periode kada je prisutan nizak stepen ekonomske aktivnosti.
- 2) Relane rigidnosti na tržištu rada
Vrlo popularno objašnjenje realnih rigidnosti daje **model efikasne nadnice**. Po ovom modelu i u slučajnu trajne nezaposlenosti firme neće snižavati nadnice jer bi to vodilo sniženju produktivnosti. Modeli pogrešne selekcije ističu da niže nadnice

smanjuju kvalitet radne snage, jer onda najproduktivniji radnici daju otkaz. Međutim, ukoliko preduzeće plaća nadnicu koja prevazilazi nadnicu koju bi pojednac mogao naći na drugom mjestu, onda radnici neće izbjegavati posao jer se sreću sa rizikom da neće moći da pronađu slično zaposlenje.

Po **modelu radnih prinosa** preduzeća nude efikasnu nadnicu iznad ravnotežnog nivoa da bi snizila troškove angažovanja radne snage. Pretpostavka je da radnici neće biti voljni da daju otkaz ukoliko preduzeća daju nadnice iznad prosječne.

Sociološke teorije ističu da su slabije plaćeni radnici manje lojalni firmi. Sociološki modeli su isticali značaj relativnih nadnica, status, lojalnost povjerenje i jednakost.

Insajder-outsajder model smatra da zaposleni radnici zbog postojanja troškova angažovanja radne snage imaju neku vrstu monopolističke moći koja onemogućava da oni budu lako zamijenjeni sa nezaposlenim radnicima. Njihova moć proizilazi iz postojanja troškova angažovanja radne snage.

Prema teoriji implicitnih ugovora, nadnica ne predstavlja samo cijenu rada već i služi kao osiguranje od velikih varijacija dohotka, koje nastaju kao posljedica šokova koji često potresaju ekonomiju. Radnici prihvataju niže nadnice jer firma daje stabilnu nadnicu tokom vremena.

- 3) Nesavršenosti na tržištu kapitala- Česta pojava je racioniranje kredita, odnosno situacija da u ravnoteži postoji i višak ponude i višak tražnje koji se ne mogu uskladiti promjenama kamatne stope. Racioniranje kredita ima za posljedicu da je nivo investiranja manji od optimalnog, a ono povlači neuposlenost resursa, odnosno pojavu nevoljne zaposlenosti. Zbog postojanja racioniranja kredita inicijalni negativni šok će biti pojačan, a recesija će biti teža i duža.
- 4) Nesavršenosti na tržištu roba
 - a) Nepotpune informacije i rigidnost cijena- Većina teorija nepotpunih informacija se slaže da kupci u trenutku kupovine imaju nepotpune informacije o proizvodima koje kupuju kao i vjerovanje da proizvodi sa višom cijenom imaju viši kvalitet.
 - b) Kompleksnost odlučivanja i rigidnost cijena- Poseban izvor rigidnosti je kompleksnost donošenja odluka u savremenom svijetu u kome hiljade firmi kupuje hiljade proizvoda. Ukoliko bi firma željela da kupi sve relevantne informacije potrebne za pouzdano donošenje odluka o cijenama ona bi se prvo susrela sa enormno visokim troškovima, pa čak i onda se nameće pitanje da li bi bila u stanju da prikupi sve relevantne informacije.

41. NOVI KEJNZIJANCI – EKONOMSKA POLITIKA

Novi kejnzijanci nemaju jedinstveno stanovište o načinu vođenja ekonomske politike, već predstavljaju model parcijalne ravnoteže i stoga predlažu parcijalne instrumente ekonomske politike. Oni odbacuju ideju da su sva tržišta u ravnoteži. Po njima, rigidnost nominalnih cijela je osnovna karakteristika po kojoj se tržišne privrede razlikuju od valrasijanskog modela. Bez ovih rigidnosti, fleksibilne cijene bi omogućile da se privreda brzo prilagodi šokovima kojima je izložena, odražavajući punu zaposlenost i ekonomsku efikasnost. Odbacuje se analiza svijeta savršene konkurencije i prihvata se svijet koga karakteriše nesavršena konkurencija. To je svijet u kome dominiraju krupne korporacije, u kome postoje monopoli, pozitivne i negativne eksternalije, kao i javna dobra. Novi kejnzijanci u svoju teoriju uključuju i racionalna očekivanja. Ukoliko postoji rigidnost troškova umjerenom povećanje ponude novca može povećati proizvodnju i blagostanje. U takvim uslovima proizvodnja, profitabilnost i ponuda novca kreću se u istom smjeru.

U svijetu u kome firme podešavaju cijene i nadnice na nekoordiniran način i gdje postoji neizvjesnost o posljedicama njihovih akcija, nije iznenađenje da postoji značajna inercija koja se odnosi na cijene i nadnice. Egzogeni šokovi u takvom svijetu prouzrokuju česte i neefikasne fluktuacije proizvodnje i zaposlenosti ukoliko monetarne vlasti ne reaguju. Kod noih kejnzijanaca, fiskalna politika ima prioritet u odnosu na monetarnu. Njen cilj je da eliminisanjem nestabilnosti agregatnog nivoa tražnje utiče na povećanje nivoa proizvodnje. Konvencionalna monetarna politika je nedovoljna da stabilizuje tržište kapitala. Ona ističe da bi konvencionalna monetarna politika sigurno snizila kamatne stope koju određuje banka. Novi kejnzijanci ističu negativne posljedice kompenzacionih plaćanja za slučaj nezaposlenosti. Oni smatraju da je sistem koji obezbjeđuje naknade na neodređeno dugačak period neadekvatan. Oni se zalažu i za institucionalne reforme u cilju smanjenja monopolske moći insajdera predlažući sljedeće mjere:

- Reformu radnog zakonodavstva radi sniženja troškova otpuštanja i zapošljavanja
- Reformu industrijskih odnosa kojom se smanjila opasnost od prijetnje štrajkom

U cilju izjednačavanja autsajdera sa insajderima novi kejnzijanci predlažu:

- Obuku autsajdera u cilju povećanja njihovog marginalnog proizvoda;
- Vođenje politika koje bi uticale na povećanje mobilnosti radne snage
- Reforma sistema socijalnih primanja za slučaj nezaposlenosti, koja bi trebalo da podstakne nezaposlene da aktivnije traže novo zaposlenje
- Učešće zaposlenih u diobi profita, što bi vodilo većoj fleksibilnoj nadnici.

42. NOVI KEJNZIJANCI – KRITIČKI OSVRT

- 1) Novi kejnzijanci su prevashodno bili usmjereni ka razvoju teorijskih modela, pri čemu su zapostavljena empirijska istraživanja koja bi potvrdila njihove pretpostavke.
- 2) Postoji mnoštvo finih teorija i modela koji su međusobno nepovezani, što otežava stvaranje jedinstvenog modela koji bi se mogao testirati.
- 3) Teorija novih kejnzijanaca se može primjeniti samo na razvijene tržišne privrede. Zbog nerazvijenosti i nekompletnosti tržišta, visoke stope inflacije, nepostojanja institucionalne infrastrukture i dr., koncept ne može biti primjenjen na privrede u tranziciji i zemlje u razvoju
- 4) Većina modela polazi od pretpostavke da se očekivanja formiraju racionalno, međutim, ipak se traži i empirijska potvrda za njihovo uvođenje.
- 5) Dilema je i da li mali troškovi prilagođavanja mogu imati veliki uticaj na proizvodnju i zaposlenost.
- 6) Zamjera se korišćenje IS-LM modela u cilju boljeg razumjevanja determinanti agregatne tražnje.
- 7) Modeli novih kejnzijanaca mogu dovesti do višestrukih ravnotežnih situacija, a kada postoji više ravnotežnih situacija onda je teško utvrditi kako bi ekonomija reagovala na pojedinačne odluke vlade.
- 8) Novi kejnzijanci su mnogo više zainteresovani za način na koji ekonomija reaguje na šok nego na same izvore šokova i otklanjanje njihovih uzroka.

43. MONETARNA POLITIKA BAZIRANA NA PRAVILIMA

Sa aspekta kredibiliteta najbolje rezultate dao bi režim u kome bi se centralna banka na neodređeno dugačak vremenski period opredjelila da vodi politiku jednostavnog pravila. Medjutim ovaj aranžman bi u dugom roku mogao prouzrokovati značajne troškove jer bi CB izgubila mogućnost da reaguje na šokove a sa druge strane istorija pokazuje da se privrede i finasijski sistem kontinuirano mjenjaju.

Najstariji primjer korišćenja pravila je predstavljao zlatni standard. Neposredno posle II svjetskog rata čitav Bretonvudski sistem se bazirao na zlatnom standardu dolara. U svim primjerima korišćenja monetarnog targetiranja, pravilo ima prioritet u odnosu na diskreciju. Režim valutnog odobranja ne ostavlja gotovo nikakav prostor za vođenje diskrecione politike i u savremenoj praksi oni najviše odgovaraju principu monetarne politike bazirane na pravilima.

Za centralne banke od izuzetnog značaja je pitanje da li postoji jednostavno pravilo koje bi imalo ulogu „navigacionog sistema“ za monetarnu politiku. Takvo pravilo bi usmjeravalo dnevno ili nedeljno vođenje monetarne politike a bilo bi praktično za

komunikaciju sa javnošću. Ono bi u velikoj mjeri povećalo transparentnost i kredibilitet CB. Ono bi moralo biti realtivno jednostavno i kreatorima ekonomske politke i javnosti.

44. MONETARNA POLITKA BAZIRANA NA DISKRECIJI

Stara dilema jos iz perioda monetarizma i kenzijanizma je da li monetarnu poltiku bazirati na pravilima ili diskreciji. Odnosno da li centralni bankari treba da aktivno koriste monetarnu politiku da bi stabilizovali ekonomiju ili da se monetarna politika prepusti kompjuterskom programu koji bi sledio mehanička pravila. Protivnici diskreciji vjeruju u samouravnotežavajuću prirodu tržišta bar u dugom roku. Oni smatarju da kreatorima ek. politike nedostaje zanje i kompetencija a ponekad i hrabrost i da stoga oni svojim mjerama više destabilizuju nego stabilizuju ekonomiju. Oni navode i opasnost od političkih pritisaka interesnih grupa na kreatore monetarne politike. Kao argumenti za provodjenje diskrecione politike navode se : da nije mgouće formulisati unapred pravila za sve situacije, nijedno pravilo .

ne može ostati na snazi neodređen vremenski period , kreatori monetarne poltike ne mogu stajati po strani ne uzimajuću u obzir šta se dešava u realnom sektoru i dr.

45. DEFINICIJA FINANSIJSKE STABILNOSTI CENTRALNE BANKE

BOSNE I HERCEGOVINE

Centralna banka Bosne i Hercegovine definiše finansijsku stabilnost kao situaciju u kojoj je finansijski sistem može apsorbovati šokove bez značajnih narušavanja u svom sadašnjem i budućem radu i čije funkcioniranje neće imati negativan uticaj na ekonomiju. Pitanje finansijske stabilnosti u mnogim zemljama zavisi trougla koji čine Centralne banke, Ministarstvo finansija i supervizorske agencije.

46. DEVIZNU KURS U BIH I KARAKTERISTIKE.

Devizni kurs predstavlja cijenu po kojoj se jedna valuta mijenja za drugu i važan indikator konkurentnosti privrede na svjetskom tržištu. U Bosni i Hercegovni rezim deviznog kursa je valtuni odbor. Valutni odbor predstavlja sistem fiksnog deviznog kursa gdje se domaća valuta veže za jednu ili više valuta, kao rezervnu valutu. Razlozi uvođenja i primjene

valutnog odbora, na primjeru svih zemalja, su velike ekonomske krize u zemlji praćene nestabilnom političkom situacijom. Valutni odbor u ovim situacijama služi kao efikasno sredstvo uspostavljanja makroekonomske ravnoteže, stabilnosti pariteta domaće valute i cijena na kraći i srednji rok. U dužem vremenskom periodu Valutni odbor može predstavljati ograničavajući faktor privrednog razvoja zemlje, zbog ograničenog dejstva monetarne politike, kao važnog faktora privrednog rasta i razvoja. U Bosni i Hercegovini se, za razliku od većine država koje primjenjuju promjenjive devizne kurseve, primjenjuje rigidna forma fiksnog deviznog kursa, ili Currency board. Njime se nastoji obezbjediti stabilan ekonomski sistem u zemlji, stabilnost cijena, odnosno, niska stopa inflacije. Njegova primarna uloga je u potpunosti ispunjena, što predstavlja značajnu osnovu za samostalni ekonomski razvoj zemlje. Danas u Bosni i Hercegovini ne postoji mogućnosti inflatorne manipulacije, devizni kurs nema velikih oscilacija, što doprinosi makroekonomskoj stabilnosti zemlje. Currency board se održao do danas, bez velikih potresa i zahtjeva za njegovim ukidanjem, ali i limitirajućim dejstvom kao faktor podsticanja privrednog rasta i razvoja.

47. DEVIZNI KURS U SRBIJI I KARAKTERISTIKE

Prema izveštaju o monetarnoj politici, Narodna banka Srbije sprovodi režim rukovođenog plivajućeg deviznog kursa. Takav režim sprovode mnoge zemlje u tranziciji, a u Republici Srbiji on se sprovodi više od jedne decenije. Devizni kurs se formira slobodno, na osnovu ponude i tražnje deviza, a Narodna banka Srbije može da sprovodi intervencije na deviznom tržištu radi smanjenja prekomernih kratkoročnih oscilacija kursa dinara, očuvanja cenovne i finansijske stabilnosti i održavanja adekvatnog nivoa deviznih rezervi u skladu s Memorandumom Narodne banke Srbije o ciljanju (targetiranju) inflacije kao monetarnoj strategiji i programima monetarne politike.

Dakle, režim rukovođeno plivajućeg deviznog kursa podrazumeva pravo intervencija u slučaju znatnih dnevnih oscilacija na deviznom tržištu, ugroženosti finansijske i cenovne stabilnosti i potrebe da se zaštiti adekvatan nivo deviznih rezervi.

48. DEVIZNI KURS U CRNOJ GORI I KARAKTERISTIKE

Crna Gora spada u grupu eurizovanih(dolarizovanih) zemalja.Kao druga najveća hiperinflacija u svijetu uveli su 2.novembra 1999.godine dvovalutni sistem sa njemačkom markom i dinarom. 1.januara 2001.godine jedini platežno sredstvo postalo je DEM a zatim od marta 2002.god samo Evro.

Prednosti eurizacije: niska stopa inflacije, ograničava se mogućnost zloupotrebe monetarne politike, niže kamatne stope ali ne i na nivou matične zemlje, ubrzani razvoj domaćeg tržišta kapitala, snižavaju se transakcioni troškovi u spoljnoj trgovini, priliv stranih direktnih investicija, porast spoljne trgovine, povećanje budžetske discipline, eliminiše se valutni rizik.

Nedostaci eurizacije: gubitak deviznih rezervi, ne može se koristiti politika deviznog kursa, ograničana monetarna politika, ograničene mogućnosti za politiku zajmodavca u poslednjoj instanci.

49. OSNOVNI CILJE DJELOVANJA CENTRALNE BANKE BIH

Osnovni cilj djelovanja CB BIH je dostizanje i održavanje stabilnosti domaće valute, tako što izadje domaću valutu u skladu sa pravilima valutnog odbora. (ovdje samo nastaviti pričati o valutnom odboru ako profa bude htio jos)

50. CENTRALNA BANKA BIH DJELUJE „PO PRAVILIMA“? OBJASNI!

CB BIH djeluje po pravilima zato što je u režimu Valutnog odbora. Nastaviti sa pričom o Valutnom odobru iz 46.pitanja.

51. NOSILAC MONETARNE POLITIKE U EMU I KOJI JE GLAVNI CILJE TE MONETARNE POLITIKE

Nosilac monetarne politike EMU je Evropska centralna banka (ECB) i glavni cilj monetarne politike ECB-a je cjenovna stabilnost. Ona se smatra da je postignuta ukoliko je stopa inflacije ispod 2%, ali blizu 2%. Takođe bez ugrožavanja cjenovne stabilnosti ECB treba da podržava ekonomske politike Unije radi ostvarivanja visokog nivoa zaposlenosti.

52. NAJČEŠĆI CILJEVI MONETARNE POLITIKE

60ih godina najvažniji ciljevi monetarne politike bio je da se postigne optimalna nagodba između inflacije i smanjenja nezaposlenosti. Tada se vjerovalo da sa malo višom stopom

inflacije može kupiti ekonomski rast. Međutim danas na pitanje koji je najvažniji cilj, odgovor je cjenovna stabilnost. Neposredno posle 2. svjetskog rata monetarna politika razvijenih zemalja i djela ZUR bazirala se na Bretonovudskom sistemu. Sve zemlje članice MMF-a bile su u obavezi da odrede fiksne devizne kurseve svoje valute prema dolaru i zlatu. Dozvoljena granica fluktuacije bila je $\pm 1\%$. Bretonovduski sistem je funkcionisao bez većih problema do kraja 60ih godina prošlog vijeka. Početkom 70ih godina SAD ukidaju konvertibilnost dolara i nakon dvije devalvacije dolara napušten je Bretonovudski sistem i tada većina zemalja prelazi na fleksibilne dev. kurseve. S druge strane u centralnoplanskim privredama monetarna politika je uglavnom bila u rukama centralnog organa i nije postojala odvojenost centralnih i komercijalnih banaka. Posle propasti Bretonovuda prisutan je veliki broj različitih monetarnih režima. Neke zemlje vode politiku fluktuirajućeg deviznog kursa neke nastavljaju politiku fiksnog deviznog kursa. U ovom periodu je preovladavajuće mišljenje da monetarna politika nije efikasna i da ona treba da podržava nacionalnu ekonomiju i većina centralnih banaka nije nezavisna već je pod nekom vrstom formalnog ili neformalnog autoriteta fiskalne politike. Međutim od 80ih godina prošlog vijeka situacija se drastično mijenja i prisutan je trend porasta nezavisnosti CB, i isključivi cilj monetarne politike ili najvažniji ukoliko postoji set ciljeva, postaje cjenovna stabilnost. Glavna dilema danas je da li monetarna politika treba da vodi isključivo računa o cjenovnoj stabilnosti ili svojim instrumentima treba da podržava i druge ciljeve kao što su zaposlenost i ekonomski rast. Naime ukoliko bi cilj bio samo niska stopa inflacije onda bi se to moglo postići visokom kamatnom stopom ali bi ona mogla negativno uticati na zaposlenost i privredni rast. Fry predlaže da se ova teorijska dilema razriješi na način da monetarna politika treba da podržava cjenovnu stabilnost i ekonomski rast ako to ne ugrožava cjenovnu stabilnost. Ciljevi mogu da budu i kvalitativno i kvantitativno određeni. Primjer kvalitativnog cilja bi bila finansijska stabilnost dok kvantitativni cilj bi bio kao promjena nekog indeksa (povezanog sa cjenama). Razlike u ciljevima se mogu objasniti i razlikama u okruženju, veličini zemlje, deviznom kursu, stepenu razvijenosti zemlje, inflacionoj istoriji i s..

53. OSNOVNA OBILJEŽJA SAVREMENE MONETARNE POLITIKE

Nekoliko je opšteprihvaćenih stavova:

1. princip dugoročne neutralnosti novca-u ekonomskoj teoriji danas postoji konsenzus da će u dugom roku nakon završetka procesa uskladjivanja promjene u ponudi novca, doći do promjena nivoa cijena ali ne i trajnih promjena nivoa proizvodnje i

zaposlenosti. Ovaj princip podrazumjeva da su dugoročno posmatrane realne varijable determinisane realnim faktorima (tehnološki progres, investicije, rast populacije) a nominalne varijable nominalnim faktorima. To znači da u dugom roku CB ne može uticati na ekonomski rast preko promjena ponude novca.

2. monetarna politika je fleksibilnija od fiskalne-razlozi za to se ogledaju u tome da je guverner, monetarni savet ili drugi upravljački organ mogu i na dnevnoj osnovi mjenjati odluke monetarne politike. Sa druge strane veliki broj instrumenata fiskalne politike je donijet u formi zakona ili godišnjeg budžeta pa njihova promjena traži vremenski duži period od vrem. perioda u kome se mogu mjenjati instrumenti monetarne politike

3. dugoročna stopa inflacije se može kontrolisati od strane CB-kratkoročno na inflaciju mogu uticati promjene u agregatnoj tražnji, tehnološke promjene, cjenovni šokovi. Tokom dugog roka promjene ovih faktora mogu biti kompenzovane promjenama ponude novca, tako da dugoročna stopa inflacije može biti kontrolisana od strane CB.

4. centralna banka ne treba promptno da reaguje na sve vrste šokova-u monetarnoj teoriji danas prevladava mišljenje da CB ne treba da promptno reaguje na sve vrste šokova. tako npr prevladjuje uvjerenje je da CB ne treba da reaguje na eksterne šokove poput porasta cijena nafte na svjetskim berzama, sve dok one ne počnu da utiču na rast infalcionih očekivanja.

5. vođenje monetarne politike ima svoja ograničenja-Ona nije jedini faktor koji utiče na proizvodnju i cijene. Na kretanje proizvodnje i cijena utiču svi faktori koji utiču na agregatnu ponudu i tražnju. Na strani tražnje vlada utiče na ekonomiju preko promjena poreskih stopa i javne potrošnje. Kreatori ekonomske politike nemaju savršene informacije tako da i informaciona asimetrija predstavlja ograničenje u vođenju monetarne politike. Vremenska kašnjenja u slučaju monetarne politike su dugotrajna i nepredvidljiva. To znači da će promjene u monetarnoj politici koje su sprovedene danas uticati na nivo cijena posle nekoliko kvartala ili godina, odnosno monetarna politika ne može neutralisati šokove u trenutku kada se pojave.

Prema F. Mishkinu postoji 6 ključnih ideja za uspješno vođenje monetarne politike:

1. nema dugoročnog trade offa između privrednog rasta (zaposlenosti) i inflacije
2. Očekivanja su od ključne važnosti za uspjeh monetarne politike
3. inflacija ima visoke troškove
4. monetarna politika podleže problemu vremenske nekonzistentnosti
5. nezavisnost CB je značajna za efikasnost monetarne politike
6. "snažno" nominalno sidro je ključni faktor dobrih rezultata monetarne politike.

54. REŽIMI MONETARNE POLITIKE

Ključna pitanja sa kojima se susreću CB sastoje se u:

- izboru cilja monetarne politike
- izboru režima monetarne politike
- izboru instrumenata monetarne politike

U praksi ključno pitanje za centralne bankare predstavlja okvir za monetarnu politiku da se osvari relativno niska stopa inflacije i da istovremeno monetarna politika bude dovoljno fleksibilna da se prilagodi šokovima na strani ponude i da kompenzuje šokove tražnje.

Često CB i nemaju punu slobodu izbora pomenutih ključnih pitanja naročito kada je u pitanju izbor ciljeva monetarne politike, jer su odgovori na ova pitanja vež dati u zakonskoj regulativi. Npr potpuno slobodno provođenje monetarne politike moguće je samo u režimu u kojem postoji slobodno fluktuiranje deviznog kursa. U svim ostalim režimima deviznog kursa neophodna je intervencija centralne banke radi očuvanja fiksne pariteta ili zone fluktuacije što ograničava raspoložive instrumente monetarne politike. U tom kontekstu poznato je nemoguće trojstvo koje podrazmjujeva slobodno kretanje kapitala, fiksni devizni kurs i nezavisnu monetarnu politiku. Sa aspekta kredibiliteta najbolje rezultate dao bi režim u kome bi se centralna banka na neodređeno dugačak vremenski period opredjelila da vodi politiku jednostavnog pravila. Međutim ovaj aranžman bi u dugom roku mogao prouzrokovati značajne troškove jer bi CB izgubila mogućnost da reaguje na šokove a sa druge strane istoija pokazuje da se privrede i finansijski sistem kontinuirano mjenjaju.

Stara dilema jos iz perioda monetarizma i kenzijanizma je da li monetarnu politiku bazirati na pravilima ili diskreciji. Odnosno da li centralni bankari treba da aktivno koriste monetarnu politiku da bi stabilizovali ekonomiju ili da se monetarna politika prepusti kompjuterskom programu koji bi sledio mehanička pravila. Protivnici diskreciji vjeruju u samouravnotežavajuću prirodu tržišta bar u dugom roku. Oni smatarju da kreatorima ekonomije nedostaje zanje i kompetencija a ponekad i hrabrost i da stoga oni svojim mjerama više destabilizuju nego stabilizuju ekonomiju. Oni navode i opasnost od političkih prisiaka interesnih grupa na kreatore monetarne politike. Kao argumenti za provedjenj diskrecione politike navode se : da nije moguće formulisati unapred pravila za sve situacije, nijedno pravilone može ostati na snazi neodređen vremenski period , kreatori monetarne politike ne mogu stajati po strani ne uzimajuću u obzir šta se dešava u realnom sektoru i dr.

Najstariji primjer korišćenja pravila je predstavljao zlatni standard. Neposredno posle II svjetskog rata čitav Bretonvudski sistem se bazirao na zlatnom standardu dolara. U svim primjerima korišćenje monetarnog targetiranja pravilo ima prioritet u odnosu na diskreciju. Režim valutnog odobra npr ne ostavlja gotovo nikakav prostor za vođenje diskrecione politike i u savremenoj praksi oni najviše odgovaraju principu monetarne politike bazirane na pravilima. Za centralne banke od izuzetnog značaja je pitanje da li postoji jednostavno pravilo koje bi imalo ulogu „navigacionog sistema“ za monetarnu politiku. Takvo pravilo bi usmjeravalo dnevno ili nedeljno vođenje monetarne politike a bilo bi praktično za komunikaciju sa javnošću. Ono bi u velikoj mjeri povećalo transparentnost i kredibilitet CB. Ono bi moralo biti realtivno jednostavno i kreatorima ekonomske politike i javnosti.

55. TARGETIRANJE DEVIZNOG KURSA

Izbor optimalnog režima deviznog kursa predstavlja jedno od najvažnijih nerazrješениh pitanja međunarodne ekonomije. Targetiranje deviznog kursa odnosno upotreba dev. kursa kao nominalnog sidra ima dosta prednosti. Ovaj oblik targetiranja je relativno jednostavan i razumljiv svim tržišnim učesnicima stoga on može relativno brzo dovesti do obaranja inflacionih očekivanja i stope inflacije. Vezivanje domaće valute za valutu strane zemlje u kojoj postoji izrazita monetarna stabilnost dovodi na određen način do pozajmljivanja „kredibiliteta“ od zemlje prema kojoj je fiksirana domaća valuta, što je naročito značajno u uslovima niskog kredibiliteta domaćih monetarnih vlasti. Ovaj režim monetarne politike se obično smatra pogodnim za male otvorene ekonomije u kojima spoljna razmjena ima veliki udeo u BDP. Naročito je pogodan u uslovima nerazvijenog tržišta kapitala jer je najtransparentniji i najefektivniji kanal monetarne transmisije. U ovom režimu moguće je voditi politiku fiksnog deviznog kursa, valutnog odobra, fiskiranja nacionalne valute prema korpi valuta, a postoji i politika rukovođenog fluktuirajućeg kursa (zona fluktacije). Targetiranje deviznog kursa je često rezultat straha zemlje od slobodnog fluktuiranja valute koje ukoliko je preveliko može naneti znatne štete privredi. Da bi se obezbjedila održivost ovog režima potrebno je da zemlja sprovede adekvatne strukturne reforme i fiskalna disciplina. Slabost ovog monetarnog režima je u tome što se gubi značajan broj instrumenata monetarne politike. Medjutim, kako se po pravilu, ovome režimu najčešće pristupa u uslovima izražene ili dugotrajne monetarne slabosti, onda oduzimanje dela diskrecionih prava kreatorima monetarne politike može biti i prednost. Opasno može biti i činjenica da nisi transakcioni troškovi mogu stimulisati špekulativne tokove kapitala, previsok rast kredita i skok cijena HoV. Ovaj režim često

vodi deficitu tekućeg računa jer nije moguće korištenje politike deviznog kursa za uravnoteženje tekućeg računa. Sledeći nedostatak ovog režima se ogleda u tome što zemlja prema čijoj je valuti sprovedeno fiksiranje domaće valute može voditi drugačiju monetarnu politiku od one koja bi bila poželjna u zemlji koja vrši fiksiranje. Posebna teškoća ovog režima ogleda se u tome kako formulirati izlaznu strategiju.

56. TARGETIRANJE MONETARNIH AGREGATA

Atraktivnost ovog režima leži u tome što su monetarni agregati i uzročnik promjene inflacije i pouzdan vodeći indikator o budućem kretanju stope inflacije. Takođe monetarni agregati mogu biti efektivno kontrolisani od strane centralne banke. Ovaj koncept se bazira na neoklasičnoj pretpostavci da je ekonomski sistem inherentno stabilan usled jakih samouravnotežavajućih snaga koje se baziraju na fleksibilnim cjenama. Monetarno targetiranje je pogodnije za velike privrede sa jakim unutrašnjim tržištem koje su u manjoj mjeri zavisne od spoljne trgovine zbog potencijalne opasnosti da dodju do konflikta između politike stabilnog rasta monetarnih agregata i politike deviznog kursa. Glavni zadatak monetarne politike je da poveća ponudu novca u skladu sa trendom rasta realnog sektora. U praksi ovo znači da CB menja zvaničnu kamatnu stopu da bi usporila ili ubrzala monetarni rast u skladu sa najavljenim targetom. Ovaj režim u stvari polazi od pretpostavke da „najbolja stvar koju može da uradi“ monetarna politika je da spreči da postane izvor nestabilnosti. Monetarno targetiranje je usmjereno ka srednjem ili dugom roku. Ipak praktično pravilo koje se sledi je gotovo uvijek definisano od godinu dana. Bitan faktor koji je uticao na usvajanje politike monetarnog targetiranja je bilo prihvatanje inflacionih očekivanja kao bitnog faktora od uticaja na visinu stope inflacije. Javno objavljeni monetarni targeti djeluju na porast kredibiliteta centralne banke i na obaranje inflacionih očekivanja i stoga oni ne bi smjeli da se mijenjaju u toku godine osim u izuzetnim situacijama. Povezivanjem rasta monetarnih agregata sa trendom rasta BDP-a daje ovom konceptu ulogu automatskog stabilizatora jer on djeluje kontraciklično. Tako na primjere u periodu recesije prema ovom konceptu se ubacuje veće količana novca u opticaj od stope rasta BDP-a i na taj način se sprečavaju ili usporavaju kontrakcioni procesi. Vremenom je targetiranje monetarnih agregata postalo manje uspješno. Tome je doprinjelo dosta faktora: promjena finansijskih struktura, pojava finansijskih inovacija koje su predstavljale supstitut novca, promjene u brzini opticaja novca. Danas jedina CB koja koristi ovaj režim je ECB ali sa značajnim stepenom diskrecije i kombinacije sa drugim režimima (targetiranje inflacije).

57. TARGETIRANJE INFLACIJE

Targetiranje inflacije je najčešće korišćeno kada je neki drugi monetarni režim dao loš rezultat. Za sprovođenje targetiranja inflacije potrebno je ispuniti 4 preduslova: prvo se odnosi na to da obaranje inflacije bude cilje CB, drugo da se izbjegava situacija da obaranje inflacije bude podređeno nekom drugom cilju, treći se odnosi na dovoljno razvijen i stabilan finansijski sistem, a posledni preduslov se odnosi na upotrebu instrumenata monetarne politike koji su usmjereni ka obaranju odnosno održavanju stope inflacije.

Možemo zaključiti da su 4 osnovna principa na kojima se bazira targetiranje inflacije:

1. opredjeljenost za stabilnost cijena
2. numerički izražena targetirana stopa inflacije
3. visok stepen transparentnosti sistema
4. odgovornost za ostvarivanje rezultata

Da bi targetiranje inflacije bilo uspješno neophodno je da postoji visok stepen nezavisnosti centralne banke. Neophodno je utvrditi precizno vremenski horizont na koji se odnosi target(i). Ovo pitanje je vrlo različito rješavano u praksi jer se inflacioni target ne može postaviti jednom zauvijek s obzirom na to da je inflacija uvijek pod uticajem nepredvidljivih šokova i vremenskih kasnjenja.

Sledeća dilema može biti koji indeks treba targetirati. Najveći broj zemalja je prihvatio rešenje da to bude indeks potrošačkih cijena. Inflacioni targeti može biti definisan na različite načine: u vidu jedinstvene vrijednosti, u vidu zone fluktuacije ili u vidu zone fluktuacije sa centralnim paritetom. Ipak relativno mali broj centralnih banaka definiše target u vidu numeričke vrijednosti a u najvećem broju slučajeva on je definisan u vidu zone fluktuacije.

Dilema može biti i ko je zadužen za određivanje i objavljivanje inflacioniog targeta. U praksi su se iskristalisale 3 opcije: CB, Vlada, ili zajednički CB i Vlada. Za razliku od monetarnog targetiranja koje je u suštini fokusirano na srednji ili dugi rok uz pasivnu ulogu monetarne politike dotle je targetiranje inflacije uglavnom fokusirano na kratak rok uz mnogo više aktivističkog pristupa.

Zamerka ovom režimu je i što javnost može zaključiti da je centralna banka fokusirana samo na cjenovnu stabilnost uz zanemarivanje ostalih ekonomskih ciljeva.

58. TARGETIRANJE NOMINALNOG DRUŠTVENOG PROIZVODA

U ovom režimu monetarna politika targetira nominalni društveni proizvod. U pitanju je kejnzijanska koncepcija koja smatra da monetarna politika mora da uzma u obzir i realne varijable kao što su proizvodnja, zaposlenost, investicije i dr.

U ovom režimu monetarni agregat se povećava uvijek kada je nominalni rast BDP-a ispod targetiranog i obrnuto on se smanjuje kada je nominalni rast BDP-a iznad targetiranog. Na ovaj način targetiranje nominalnog društvenog proizvoda djeluje anticiklično.

Ovaj koncept nije prihvatila nijedna CB, a za to postoje najmanje 4 ključna razloga. Prvo svojim instrumentima centralna banka ne može u značajnoj mjeri da utiče na formiranje nominalnog BDP-a, a naročito ne u periodu od jedne godine za koji se definiše target. Drugo ova koncepcija u stvari utvrđuje 2 cilja a jedan se odnosi na porast cijena a drugi na porast proizvodnje, što centralna banka teško da može da objavi bez velikog uticaja političkog faktora. Treće u ovom scenariju se zanemaruje da je formiranje društvenog proizvoda više pod uticajem fiskalne politike nego pod uticajem monetarne politike. Četvrto ova koncepcija daje potpuno pasivnu ulogu monetarnoj politici kojom ona faktički prati tražnju. Ovu koncepciju je možda najbolje opisao Solomon kada je rekao da bi targetiranje nominalnog društvenog proizvoda rizikovalo gubitak durogorčnih ekonomskih ciljeva u uzaludnoj trci za kratkoročnim ciljevima.

59. DOLARIZACIJA – TEORIJSKA RAZMATRANJA

Pod pojmom dolarizacije, odnosno eurizacije podrazumijeva se nekoliko različitih monetarnih sistema koji su međusobno vrlo različiti, ali imaju zajedničku karakteristiku da je u formalnim ili neformalnim transakcijama strana valuta široko rasprostranjena kao platežno sredstvo. Dvije narasprostranjenije rezervne valute su dolar i evro.

Pod zvaničnom dolarizacijom podrazumijeva se situacija da je strana valuta jedino legitimno platežno sredstvo i da ne postoji domaća valuta. Moguća je i opcija da se više stranih valuta koriste kao platežno sredstvo ali je ovo relativno rijetka situacija. U grupu zvanično dolarizovanih zemalja danas spada samo 17 nezavisnih država. Pod pojmom zvanična djelimična dolarizacija podrazumijeva se situacija u kojoj se kao legalno platežno sredstvo koriste i strana i domaća valuta. Nezvanična dolarizacija se javlja kada strana valuta nije zvanično platežno sredstvo, a usljed odsustva povjerenja koristi se kao sredstvo plaćanja, sredstvo obračuna ili sredstvo čuvanja vrijednosti.

Pojava dolarizacije je uglavnom postepen proces, jer po pravilu strana valuta prvo preuzima funkciju sredstva štednje, da bi se izbjegli mogući gubici kao posljedica makroekonomske nestabilnosti, zatim strana valuta preuzima funkciju obračunske jedinice, da bi na kraju strana valuta postala i platežno sredstvo. Dolarizacija u stvari predstavlja izraz racionalnog ponašanja pojedinaca, preduzeća i dr., koji teže da zaštite svoju imovinu od obezvredjivanja koje nastupa gotovo isključivo kao posljedica pogrešne ekonomske politike.

Dolarizacija ima smisla ako su ispunjeni sljedeći preduslovi:

- zemlja je relativno mala i u velikoj mjeri zavisna od spoljne trgovine
- zemlja je u bliskoj prošlosti imala hiperinflaciju
- prihodi od emisije dobiti su relativno mali
- postoje devizne rezerve koje bi omogućile zamjenu nacionalne valute sa stranom

60. ДОЛАРИЗАЦИЈА – ПРЕДНОСТИ

Све емпиријске студије су недвосмислено указале да са порастом доларизације **опада стопа инфлације**, нарочито са преласком на систем пуне доларизације. Истовремено званична доларизација олакшава процес **ремонетаризације**. Цјеновна арбитража тежи да изједначи цијене, у оквиру малих маргина одступања, са цијенама земље која је емитовала валуту. Стога је могуће да у иницијалној фази доларизације дође до нешто више стопе инфлације као посљедица изједначавања цијена, а да се у другој фази оствари цјеновна стабилност.

Емпиријска искуства доларизованих економија показују да доларизација тек у средњорочном периоду доводи до изједначавања инфлације са инфлацијом земље чија се валута користи.

Каматна стопа тежи да се изједначи, али она се увећава за ризик земље. Уколико је ризик земље већи утолико ће и разлика у каматним стопама бити виша.

Према мишљењу Мана, доларизација уопште не мора да доведе до снижења каматних стопа, јер ће премија за ризик бити присутна у зависности од буџетског дефицита, развијености финансијског система, флексибилности робног и тржишта рада. Међутим, реално је очекивати да ће доларизација довести до постепенох

снижења каматних стопа, а врло мала је вјероватноћа да ће доћи до аутоматског изједначавања са каматним стопама земље чија се валута користи.

Доларизација утиче и на **побољшање буџетске дисциплине**. Влада је сада свјесна да више не постоји могућност примарне емисије из које би се покрио буџетски дефицит и стога се воде политике са малим буџетским дефицитом или политике уравнотеженог буџета.

Увођење стабилне валуте преставља добар сигнал за страна инвеститоре, јер су им на одређен начин гарантовани **стабилни услови пословања**. Доларизација, са једне стране, смањује **шпекулативне финансијске кризе**, јер локални инвеститори и шпекуланти више неће моћи да их стварају, с обзиром да је страна валута повезана са свим великим свјетским берзама. Међутим, истовремено уколико долар буде предмет шпекулативних акција „великих играча“ утолико ће постојати могућност увоза шпекулативних криза.

61. ДОЛАРИЗАЦИЈА – НЕДОСТАЦИ

Први губитак са којим се суочавају доларизоване економије је **губитак девизних резерви**, с обзиром на то да се оне морају утрошити да би се замјениле за националну валуту. Такође, доларизоване економије **губе могућност остваривања емисионе добити**, која представља разлику између трошкова штампања новца и његове номиналне вриједности. Као могућа компензација за губитак емисионе добити била би подјела емисионе добити са земљом чија се валута користи. Ову могућности тренутно користе само Лесото и Намибија које имају споразум са Јужноафричком републиком о подјели емисионе добити јужноафричког ранда.

САД се никада није одлучила на овај корак из разлога што би нека земља могла у будућности поново увести националну валуту и онда би се САД суочиле са емисионим губитком.

У доларизованим економија **губи се могућност коришћења монетарне политике и девизног курса** као инструмента економске политике. Оне немају своје представнике у централној банци земље чију валуту користе, нити могућност да утичу на њену монетарну политику. Ограничење могућности вођења независне

монетарне политике може представљати проблем, нарочито уколико су земље у различитим фазама економског циклуса.

Опасност која се може појавити у доларизованим економијама је да су оне **подложне грешкама** у монетарној политици Америке. У циљу избјегавања овакве опасности Ханке предлаже да у случају доларизације увијек треба имати излазну стратегију. Она се састоји у томе да се у случају губљења вриједности једне валуте земља може преbacити на другу страну валуту. Оваква опција постоји увијек у случајевима унилатералне доларизације. У случају унилатералне доларизације земља задржава дио монетарног суверенитета.

У доларизованим економијама ограничена је могућност реаговања на **егзогене шокове**, јер се политика девизног курса више не може користити као инструмент прилагођавања. У случају системских проблема у банкарском систему у доларизованим економијама не постоји могућност да централна банка преко

новчане емисије обавља **функцију зајмодавца** у посљедњој инстанци. Доларизација производи **једнократне трошкове**. Они се манифестују као трошкови конверзије валуте, нужна прилагођавања софтвера, рачуноводствених система, пословању у новој валути, банкарски систем остварује губитак јер више не остварује приход по основу конверзије валута.

Током почетних фаза доларизације је врло вјероватан скок цијена и плата. Имајући у виду високу еластичност тражње за услугама раст плата може повечати тражњу, прије свега неразмјенивих услуга што може водити брзом расту цијена у тим секторима. Овај ефекат може утицати на **смањење конкурентности земље** бар у кратком року.

62. МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА У КРИЗНИМ УСЛОВИМА

Централне банке не могу спријечити појаву свих криза, али оно што могу и морају је да буду спремне да минимизирају њихове трошкове и да превентивно дјелују прије него што се оне појаве. Основни задатак централне банке је да превентивно дјелује да спријечи појаву кризе, односно да очува стабилност финансијског система. У финансијским кризама централна банка постаје кључна институција.

Кључни задатак који имају ЦБ у кризним условима је да сачувају ликвидности система и спријече масовна банротства банака, да би се очувала финансијска стабилност. У кризним условима централна банка треба да омогући приступ

„јефтиним“ ликвидним средствима комерцијалним банкама да би се сачувала стабилност банкарског система.

Обично први корак у таквим условима представља снижавање референтних каматних стопа и увођење нових „линија“ за ликвидност. Истовремено неопходно је активирање функције зајмодавца у крајњој инстанци, уколико класични кредити за ликвидност нису довољни да се превазиђу проблеми.

Уколико криза ескалира и запријети банкротству појединих банака, потребно је да ЦБ и Влада заједнички размотре план за спасавање банкарског система. Генерално посматрано, финансијска помоћ банци може бити дата у виду готовинске „инекције“, зајма, куповине актива, пласмана депозита, докапитализације или национализације банке.

Стање у проблематичним банкама треба да буде рјешено како би се:

- спријечило „ширење заразе“
- одржала финансијска стабилност и повјерење јавности у банкарски сектор
- ограничили губици по државу односно пореске обвезнике

Понекад се у циљу рјешавања проблема приступа оснивању тзв. Бриц банке (банка за посебне намјене) У питању је привремена финансијска институција која се оснива ради пријема депозита и здраве активе једне или неколико пропалих банака.

Уколико ЦБ и влада не располажу са довољним износом средстава за санацију кризе, опција коју треба размотрити је закључивање аранжмана са ММФ-ом. Важан правац акције представљају и мјере из тзв. „психолошког арсенала“ преко којих се утиче на смиривање панике.

У претходном периоду ЦБ су биле доминантно фокусиране на очување цјеновне стабилности и као што се истиче у радној студији ММФ-а „Лекције за централне банке из кризе“ 2010 нису у довољној мјери фокусирале на развој фин. система и рањивости које су се гомилале у њему. Стога ће у наредном периоду бити неопходан нови приступ монетарној политици и циљевима монетарне политике.

63. ЈАВНИ ПРИХОДИ И ЈАВНИ РАСХОДИ

Фискална политика има двије стране: јавну потрошњу и јавне приходе. Сврха јавних прихода је ода обезбједи средства за задовољење јавних потреба.

Најзначајнија ставка јавних прихода су порези. Код нас, као и у пракси других земаља постоји велики број пореза: порез на додатну вриједност, порез на доходак, имовину, добит, капиталну добит, употребу добара, на наслеђе и поклон итд.

*Таксе представљају врсту јавних прихода која је слична порезима, основна разлика је у томе што приликом плаћања такси постоји директна веза између услуга које прижа држава и плаћеног новца. Нпр. таксе за овјеру потписа, рјешења, потвра.

*Акцизе представљају додатно опорезивање одређених производа. Акцизе се често наплаћују на луксузне производе, али предмет акциза могу бити и неки производи широке потрошње (кафе, бензина, дувана).

*Доприноси представљају врсту парафискалних прихода чије је плаћање намјењено за тачно одређену сврху. Могу се наплаћивати за пензионо осигурање, здравствено, од незапослености итд.

*Царине – накнада коју држава наплаћује приликом увоза а рјеђе и приликом извоза одређених категорија производа.

У јавне приходе се такође убрајају:

Приходи од **казни** које држава наплаћује од појединаца и предузећа, **продајом имовине** која јој није потребна, **донације** као помоћ коју дају развијене земље и финансијске организације, **јавни зајмови и кредити** – облик прихода које користе скоро све земље свијета у мањем или већем обиму, **концесионе накнаде** – јавни приход по основу датих концесија.

Јавни расходи представљају употребу јавних прихода. Из јавних расхода се мора обезбједити нормално функционисање државе што значи да се мора обезбједити финансирање **државне управе**. Држава мора да води рачуна о **унутрашњој и спољашњој безбједности**. Ради заштите јавног поретка из јавних расхода се финансира **судство и тужилаштво**. У јавне расходе се такође убрајају: **образовање, здравство, култура, наука, спорт, економске интервенције, инвестиције, екологија и социјална политика**.

64. ЦИЉЕВИ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Фискална политика има 3 најважније функције:

1. Алокативна

2. Редистрибутивна
3. Стабилизациона

Било због тржишних аномалија или неких других разлога, тржиште не обезбјеђује увијек оптималну алокацију ресурса. Стога држава преко фискалне политике често настоји да утиче на побољшање тржишне **алокације ресурса**. Нпр. преко промјене пореских стопа држава може утицати на убрзавање или успоравање развоја одређених грана.

Редистрибутивном функцијом држава утиче на корекцију примарне расподеле. Ова ф-ја је директно повезана са социјалном функцијом државе. На овај начин се остварује прерасподјела укупног оствареног дохотка у корист сиромашнијих слојева, као и у корист бољег пружања одређених услуга попут здравства, образовања и сл.

Стабилизациона функција подразумијева да држава интервенише када се појави нека неравнотежна ситуација или пријети опасност од појаве кризне ситуације. Фискална политика се не користи само да би се лакше превазишла рецесија, већ и да би се успорила пребрза експанзија, односно да би се спријечило „прегријавање“ тражње.

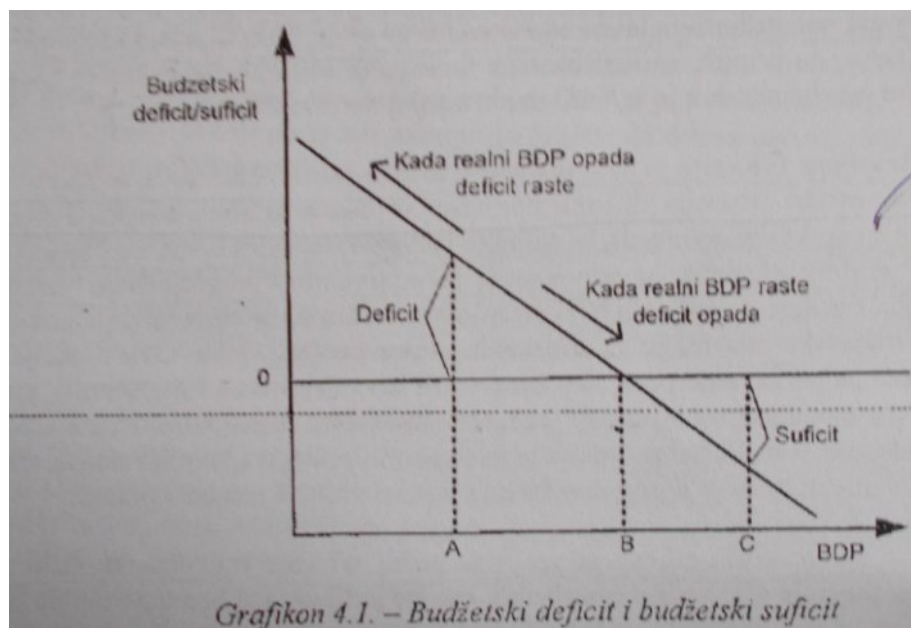
Остварење поменутих циљева се реализује преко примјене инструмената фискалне политике.

65. БУЏЕТ И БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ И СУФИЦИТ

Буџет се најједноставније може дефинисати као годишњи план јавних прихода и јавних расхода. Кроз буџет се врши прерасподјела националног дохотка, може се директно и индиректно утицати на производну структуру, привредну равнотежу, као и на ниво цијена.

Ако су јавни приходи једнаки јавним расходима буџет је уравнотежен. Ако су јавни расходи већи од јавних прихода постоји буџетски дефицит, а ако су јавни приходи већи од јавних расхода постоји буџетски суфицит. До буџетског дефицита може

доћи било због мањег износа прикупљених јавних прихода у односу на планиране, било због веће потрошње у односу на планирану. Износ јавних прихода и јавних расхода, дефицит/суфицит се стога најчешће приказује као проценат од бруто домаћег производа.

У тачки Б постоји буџетска равнотежа. У тачки Ц постоји буџетски суфицит, док тачка А одговара буџетском дефициту.

Дилема која се може јавити јесте шта све обухвата буџет имајући у виду различите нивое јавног сектора. Буџет добијен укључивањем прихода и расхода ЦБ и локалних органа самоуправе се најчешће назива **консолидовани буџет** и у овај буџет се још најчешће укључују и социјални фондови (пензиони фонд, развојни и здравствени фонд). Дио јавних прихода и расхода може бити финансиран и кроз **квази-фискалне буџете**. Постоји више разлога због чега се они могу користити – сакривање стварне фискалне позиције, тешкоћа постизања договора око буџета (централни буџет најчешће се усваја од стране националног парламента), лакше администрирање итд.

Није рјетка ситуација мјешања буџетског дефицита са јавним дугом. Буџетски дефицит само показује за колико су јавни расходи већи од јавних прихода у текућој години, док јавни дуг показује укупан износ неисплаћених обавеза државе.

С обзиром да економије карактерише висок степен неизвјесности, није могуће тачно предвидјети све токове. У случају већих одступања од предложеног буџета, током године се врши **ребаланс буџета**, којим се усклађује буџет са стварним токовима јавних прихода и јавних расхода.

У периодима када се појави буџетски дефицит јавља се дилема на који начин обезбједити његово покриће. Постоји више различитих облика покрића буџетског дефицита, али можемо констатовати да не постоји идеалан облик. Прва могућност је емисија обвезница. Сљедећа могућност је да се држава обрати централној банци за кредит. Донације представљају начин покрића дефицита који не производи обавезе у будућности. Сљедећа могућност је да се држава задужи у иностранству код неке друге државе или међународне финансијске институције. Као крајња могућност остаје продаја дјела државне имовине. На овај начин се фактички трајно отуђује имовина ради покрића текуће прекомјерне потрошње.

66. ДИСКРЕЦИОНА ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА vs УГРАЂЕНИ СТАБИЛИЗАТОРИ

Два основна типа антицикличне фискалне политике су:

- Дискрециона политика
- Аутоматски стабилизатори (фискална правила)

Дискрециона фискална политика се односи на промјене у законима, административним процедурама или инструментима које настају као резултат акција владе, парламента, министра финансија и сл. Дискрециона фискална политика се у основи спроводи преко варијација у пореским стопама, варијацијама трансферних плаћања и организовања јавних радова.

Заговорници дискреције истичу да аутоматски стабилизатори нису довољно снажни и добро временски одређени да би привреду довољно брзо извукли из рецесије.

Аутоматски стабилизатори представљају посебан вид мјера фискалне политике који се примјењују ради ублажавања негативних ефеката, рецесије и смањења утицаја инфлације тражње. Зову се аутоматски стабилизатори, јер је њихово дејство аутоматско приликом испуњења одређених унапријед дефинисаних

критеријума, то је ст за њихово дејство није потребна никаква нова одлука. Нпр. појединци плаћају виши порез на доходак када расту њихове зараде и обрнуто.

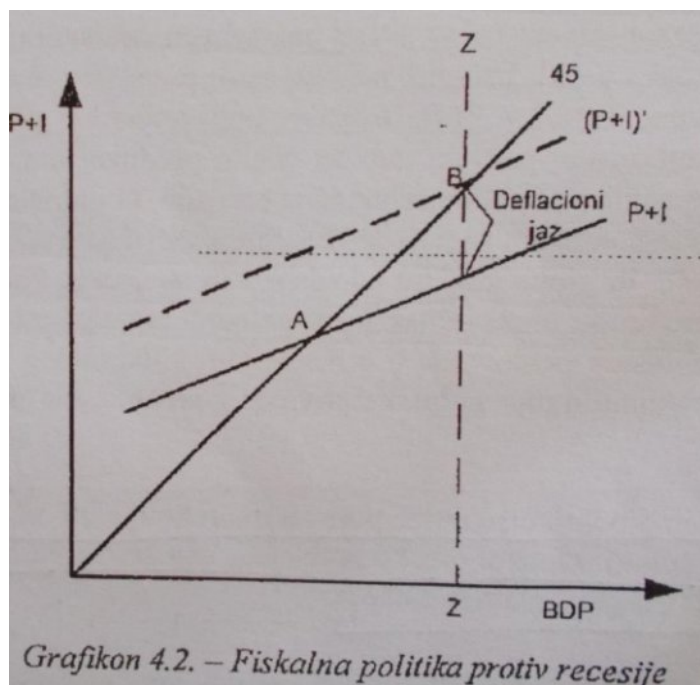
Критичаки примјене дискреционе политике истичу да су временска кашњења дуга и неизвјесна. То може резултирати да мјере усмјерене ка превазилажењу рецесије почну дјеловати када привреда уђе у експанзију и стога довести до погоршања економске ситуације.

И политика заснована на дискрецији и политика заснована на правилима ће највјероватније довести до појаве дефицита у периоду рецесије. Међутим, док ће аутоматски стабилизатори највјероватније довести до појаве суфицита у периоду експанзије не постоји никаква гаранција да ће и дискрециона политика довести до појаве суфицита.

67. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ РЕЦЕСИЈЕ

У борби против рецесије се користи **експанзивна фискална политика**. Она обично подразумијева снижење пореских стопа, повећање износа трансферних плаћања и повећање јавних расхода, као и комбинацију поменутих мјера.

Привреда се налази у ситуацији дефлационог јаза (растојање од линије 45 степени до линије П+И). Приватна потрошња и јавне инвестиције нису довољне да доведу привреду у стање пуне запослености. У таквим условима ниску агрегатну тражњу треба повећати трећим елементом потрошње – јавном потрошњом. Резултат ће бити помјерање криве П+И улијево и нова равнотежа ће бити у тачки „Б“ на нивоу пуне запослености (линија 33).

Обично се у периоду рецесије снижавају пореске стопе. Снижење пореских стопа може имати вишеструке позитивне ефекте. Оно са једне стране оставља могућност фирмама већи дискрециони доходак, што значи више могућности за инвестирање, а раст инвестиција је најлакши начин да се превазиђе рецесија. Такође, већи расположиви доходак потрошача може водити расту њихове потрошње, која представља раст тражње, а то омогућава повећање обима производње.

У периодима рецесије често се повећавају износи различитих облика **трансферних плаћања**. Нпр. држава може повећати субвенције предузећима, продужити период у коме се прима накнада за случај незапослености и сл.

Јавни радови су на одређен начин били саставни дио мјера економске политике још код старих античких цивилизација. Јавни радови имају мултипликаторски ефекат на пораст обима производње, на запосленост и национални доходак.

Привреда је у равнотежи када ниво агрегатне тражње одговара нивоу агрегатне понуде. Када је ниво агрегатне тражње испод нивоа потенцијалног друштвеног производа, тада се равнотежа остварује испод нивоа пуне запослености. У таквим условима постоји могућност да се повећањем агрегатне тражње повећа ниво производње и ниво запослености. Тада се активира сљедећа кејнзијанска секвенца:

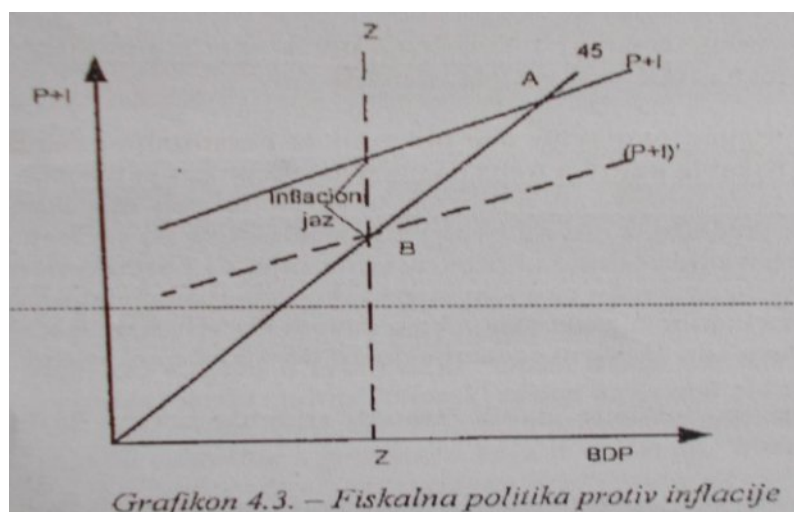
Повећање јавне потрошње > Повећање нивоа агрегатне тражње > Повећање нивоа цијена и нивоа БДП > Раст запослености

Треба имати у виду да је политика порескох снижења да би се повећала понуда контраверзна. Наиме, потребан је значајан временски период док пореска снижења доведу до нових инвестиција и стога до раста производње. Такође, пореско снижење може довести до ситуације да доминира доходни ефекат, тј да појединци сада мање раде, јер са мање рада могу остварити исти доходак, као и прије снижења пореза.

68. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ ИНФЛАЦИЈЕ

У борби против инфлације користи се **рестриктивна фискална политика**. Она подразумијева повећање пореза и снижење свих облика јавних расхода. За успјешну борбу против инфлације потребан је микс мјера рестриктивне фискалне и монетарне политике.

Снижење јавних расхода или повећање пореза > Снижење нивоа агрегатне тражње > Снижење нивоа инфлације

У ситуацији када је тражња изнад могућности производње, долази до растуће инфлације. Инфлациони јаз на нивоу пуне запослености представља одстојање од линиј П+И до линије 45 степени. У таквим условима рестриктивна фискална политика утиче на смањење нивоа потрошње, линија П+И се спушта и нова равнотежа се успоставља у тачки Б. Смањење укупне тражње се остварује преко снижења трансферних давања (социјална помоћ, накнаде), повећања пореског оптерећења, повећања других дажбина, смањење пореских олакшица, смањењем нивоа јавних расхода итд.

69. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ ДЕФИЦИТА ТЕКУЋЕГ РАЧУНА ПЛАТНОГ БИЛАНСА

Уколико влада повећава своју потрошњу која није праћена растом јавних прихода, онда је врло вјероватно да ће доћи и до неравнотеже текућег рачуна платног биланса. Теорема буџетског ограничења може се исказати преко сљедеће једначине:

$$I+G+X=S+T+M$$

При чему је:

I – инвестиције S - штедња

X – извоз M - увоз

T – порези G – јавна потрошња

Преуређењем једначине можемо добити сљедећу једнакост:

$$G-T=(S-I)+(M-X)$$

Уколико постоји буџетски дефицит, тј. уколико је јавна потрошња виша од прикупљених пореза, онда да би се добила једнакост, остварује децит у спољнотрговинској размјени ($M > X$) уз претпоставку да је штедња једнака инвестицијама. Стога повећање фискалног дефицита може водити повећању екстерне неравнотеже, али такође може водити и снижењу приватних инвестиција.

У таквим условима реакција креатора економске политике је често била увођење спољнотрговинских рестрикција. Међутим, овакве мјере су углавном имале контрапродуктивне ефекте, јер су доводиле до несташице роба на домаћем тржишту, скока цијена домаћих роба итд.

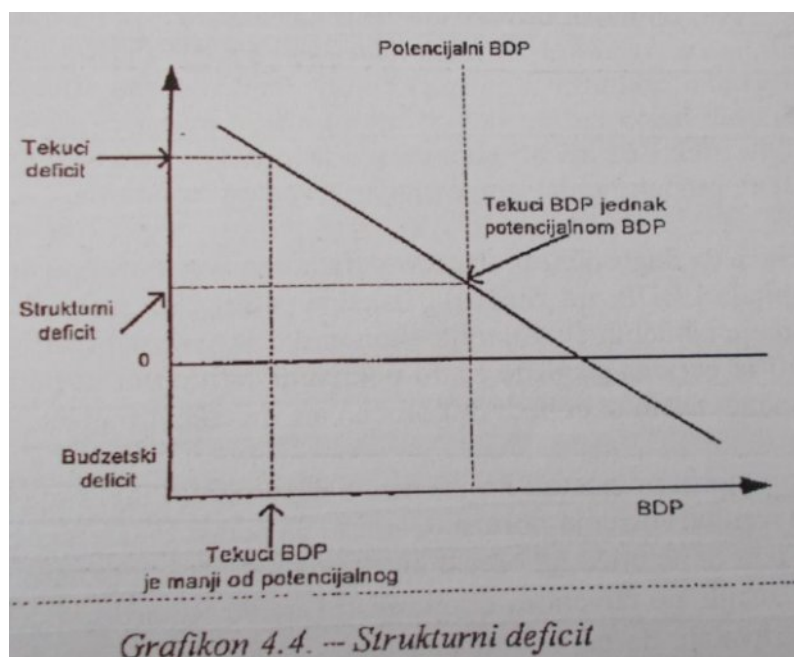
70. ЕФЕКТИ БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА

Велики проблем савремених држава је што су буџетски дефицити постали редовна појава већине развијених земаља. Због тога данас већина земаља настоји да уравнотежи јавне приходе и расходе или да одржава прихватљив ниво дефицита. Несумњиво је да ће повећање дефицита у кратком року довести до раста БДП, али

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

поставља се питање какви су ефекти континуираног буџетског дефицита у дугом року. Дуготрајни буџетски дефицит може имати негативне утицаје на економију. Прво, он може довести до раста каматних стопа, јер држава на тржишту позајмљује све већу количину капитала да би покрила дефицит. Друго, континуирани буџетски дефицит доводи до опадања инвестиција преко ефекта истискивања, што значи спорији раст или опадање БДП, инвестиција и животног стандарда. Са друге стране снижење буџетског дефицита може довести до раста БДП у кратком року.

Циклични буџетски дефицит се јавља као резултат циклочног кретања економија, односно покушаја креатора економске политике да креирањем буџетског дефицита утучу на бржи излазак привреде из рецесије. Циклични дефицит се може добити као разлика текићег и структурног дефицита. Структурни буџетски дефицит је онај ниво буџетског дефицита који се јавља на нивоу пуне запослености, односно на нивоу потенцијалног БДП. Овај дефицит се још зове и дефицит пуне запослености.

Растојање од структурног до текућег дефицита представља циклични дефицит.

У условима континуираног раста буџетског дефицита, финансијска тржишта постају „забринута“ и захтјевају све више каматне стопе. На тај начин финансирање буџетског дефицита постаје све скупље, расте удио јавног дуга у БДП, што може довести државу у ситуацију да више није у стању да отплаћује дуг.

Сада можемо извући сљедеће закључке:

- Дефицити из прошлости доводе до кумулирања јавног дуга
- Да би се стабилизовао дуг, мора се елиминисати дефицит и
- Да би се елиминисао јавни дуг, мора се створити примарни суфицит (разлика јавних прихода и јавних расхода, која искључује отплату камате на дуг) довољан за отплату дугова и камата

71. ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЈА

Велики број економиста сматра уравнотежени буџет једним од најважнијих предуслова макроекономске стабилности. Фискална консолидација је нарочито значајна у условима када постоји високо учешће јавног дуга у БДП-у јер је у таквим условима ограничен потенцијал за даље задуживање.

Главни аргументи зашто је буџетски дефицит непожељан и зашто је потребна његова елиминација су:

- Држава своју потрошњу треба да прилагоди својим приходима
- Дефицит значи задуживање државе, а оно значи преношење терета потрошње од садашњих ка будућим генерацијама
- Дефицит значи вишак домаће тражње што представља инфлаторни притисак
- Дефицит често води додатној емисији новца, што доводи до повећања инфлације
- Покриће дефицита преко емисије обвезница води расту каматних стопа, које могу значајно успорити економски раст

Елиминисање буџетског дефицита је могуће преко снижења јавних расхода, повећања јавних прихода, њиховом комбинацијом или преко структурних мјера које путем раста БДП-а утичу на повећање пореске основе.

Повећање пореза се често сматра непопуларном мјером. У великом броју земаља оно је неопходно да би се обезбједило покриће растућих трошкова социјалне политике, здравствене заштите, пензионих фондова итд.

Консолидација дефицита мора бити прилагођена специфичностима земље. Генерално гледано снижење јавних расхода треба обавити кроз елиминисање непродуктивних и мање значајних услуга, прилагођавање цијена тржишном, приватизацију јавног сектора итд.

Када је у питању снижење јавних расхода у већини земаља велики извор јавних расхода су пензиони фондови. Значајан правац снижавања јавних расхода односи се на рјешавање проблема вишка запослених у **јавном сектору**. Ова мјера је често непопуларна и многе влада се уздржавају од примјене јер доводи до социјалних проблема и потенцијалног губитка гласача. Значајни извори снижења јавног дуга се налазе и у **реформи јавних предузећа**. Она често нерационално послују и уз велике буџетске трансфере. Програми **капиталних инвестиција** се често налазе на врху листе приоритета за редукацију јавних расхода.

Увођење тврдог буџетског ограничења може олакшати фискалну консолидацију. Оно подразумијева **смањивање субвенција** предузећима а требало би да буде праћено и снижењем нивоа осталих трансфера. Приликом спољног задуживања треба водити рачуна да се задуживање обавља у валути која мало флукутира у односу на домаћу валуту.

Важан елемент фискалне консолидације је и **повећање јавних прихода** без измјене пореских стопа. Овај аспект реформе се односи на побољшање пореске администрације, елиминисање корупције, смањење пореске евазије, односно сиве економије. Мјера која се често препоручује је концентрација свих јавних прихода на једном централном рачуну трезора. На овај начин се може обезбједити боља контрола јавних прихода.

Фискална консолидација се сматра **успјешном** уколико је структурни дефицит смањен за најмање 1,5% БДП и уколико ситуација није погоршана у наредне двије године.

72. УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ

У земљама са високим дефицитом и јавним дугом, смањење буџетске неравнотеже утиче на убрзани економски раст, чак и у кратком року. Пошто више нема потребе да се емитује новац да би се покрио буџетски дефицит, резултат је и опадање стопе инфлације. Такође нижи дефицит утиче и на повећање расположивих средстава за инвестиције што додатно подстиче економски раст.

За економски развој од великог значаја је добра фискална администрација. Лоше вођена фискална политика резултира превеликим јавним издацима и њиховој неефикасној алокацији. Од значаја је постојање високог степена транспарентности фискалне политике, а пожељна је примјена Кодекса добре праксе фискалне

транспарентности који је донио ММФ. Студија ММФ-а је показала да већи јавни издаци на физичку инфраструктуру и људски капитал могу довести до бржег раста и развоја. Изградња путева, мостова и сл. може повећати продуктивност привреде. Боље образована и здрава популација значајно доприноси економском расту.

Посљедњих година присутна је и тенденција доношења закона о фискалној одговорности. Овим законима држава се обавезује на поштовање одређених правила, као што је уравнотежен буџет, висок степен транспарентности итд.

73. УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ, ПРИРОДНО ОКРУЖЕЊЕ И РАВНОМЈЕРАН РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Порези на различите облике потрошње су такође и извор постизања социјалних циљева. Нпр. ослобађање од опорезивања основних производа попут хљеба, млијека, меса може утицати на побољшање положаја најсиромашнијих. Са друге стране на овај начин се побољшава и положај богатијих слојева јер су и они корисници ових производа. Данас се бољим рјешењем сматра да се и ови производи опорезују, а да се средства прикупљена на овај начин искористе за финансирање социјалних програма за најсиромашније слојеве.

УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА ПРИРОДНО ОКРУЖЕЊЕ:

Фискална политика је значајна за обезбјеђење одрживе употребе природних ресурса. То подразумијева да цијена употребе природних ресурса рефлектује пуне социјалне трошкове. Нпр. цијена експлоатације нафте не треба да укључује само трошкове производње и дистрибуције већ и трошкове заштите животне средине од загађења које проузрокује таква производња. Износи од концесија за употребу природних ресурса треба да обезбједе значајне јавне приходе за алиментацију других потреба.

УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Савремене услове све више карактерише неравномјерни регионални развој. По правилу главни градови, индустријски центри, приморски дијелови се много брже развијају од остатка земље. Фискална политика својим мјерама може утицати на смањење регионалних разлика. Смањење се може остварити преко пореских олакшица за инвестирање у мање развијене дијелове земље, побољшање квалитета

живота у мање развијеним дијеловима (изградња инфраструктуре, болница итд) Ова компонента је нарочито развијена у ЕУ.

74. POJAM I VRSTE STABILIZACIONIH PROGRAMA

Stabilizacioni program je skup koordiniranih i konzistentnih mjera ekonomske politike čiji je cilj da stabilizuje cijene uz minimalne stabilizacione troškove. Treba razlikovati stabilizacioni program u širem smislu koji ima dva ključna cilja:

- 1) Primarni cilj je dezinflacija i ostvarenje cjenovne ravnoteže i to je kratkoročni cilj,
- 2) Sekundarni cilj je trajnija makroekonomska ravnoteža i rast privrede i to je dugoročni cilj.

Stabilizacioni program u užem smislu su antiinflacioni program sa dezinflacijom kao ključnim ciljem, kod kojih strukturne promjene i privredni rast nisu u prvom planu.

Svi stabilizacioni programi se mogu klasifikovati prema raznim kriterijumima:

I Prema sadržaju preduzetih mjera

- 1) Ortodoksne koji akcentu stavljaju na fiskalnu i monetarnu politiku kao fundamentalne uzroke inflacije
- 2) Heterodoksne koji pored fundamentalnih mjera sadrže i politiku dohotka u cilju eliminisanja inflacione inercije.

II Prema brzini dezinflacije i stabilizacionim troškovima

- 1) Gradualističke programe- oni obaraju inflaciju postepeno uz niže troškove i primjenjuju se pri inflaciji nižeg intenziteta
- 2) Šok terapije koje imaju za cilj brzu i oštru dezinflaciju uz nešto više troškove, a primjenjuju se pri visokoj inflaciji i hiperinflaciji

III Prema uspješnosti

- 1) Uspješni stabilizacioni program koji u određenom vremenskom periodu ostvaruju osnovne proklamovane ciljeve (cjenovna stabilnost i privredni rast)
- 2) Neuspješni stabilizacioni program koji se posle početnog i privremenog pada cijena završavaju pogoršanjem svih ekonomskih indikatora i novom akceleracijom inflacije.

75. KARAKTERISTIKE STABILIZACIONIH PROGRAMA

Svi stabilizacioni programi imaju sledeće karakteristike:

- 1) CILJEVE koji mogu biti (stabilnost cijena, platnobilansna ravnoteža, rast deviznih rezervi, fiskalna i monetarna stabilnost, privredni rast, strukturna reforma)
- 2) SKUP STABILIZACIONIH MJERA koje mogu biti:
 - a) Fiskalne u cilju eliminisanja budžetskog deficit (povećanje poreskih prihoda, smanjenje javnih rashoda)
 - b) Monetarne u cilju ostvarenja monetarne stabilnosti

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

- c) Monetarna reforma sa uvođenjem nove valute
 - d) Politika deviznog kursa (fiksni ili plivajući dk)
 - e) Politika dohotka (kontrola cijena i nadnica)
 - f) Mjere strukturne reforme (privatizacija, restrukturiranje preduzeća i banaka, reforma državnog sektora)
- 3) FAZE- etape u stabilizaciji (obično ih ima tri)
- Prva- ostvarenje cjenovne stabilnosti
 - Druga- uspostavljanje trajnije makroekonomske stabilnosti
 - Treća- promjena privredne structure i stabilan privredni rast
- 4) REZULTATI koji se sagledavaju u odnosu na ciljeve programa i prate prema sledećim ekonomskim indikatorima: stopa inflacije, saldo budžeta i platnog bilansa, stanje deviznih rezervi, kretanje realnog deviznog kursa i realnih nadnica, kretanje kamatnih stopa, fizički obim proizvodnje...
- 5) STABILIZACIONI TROŠKOVI- mjere se rastom nezaposlenosti, padom proizvodnje i društvenog proizvoda, smanjenjem realnih nadnica, rastom realnih kamata i smanjenjem potrošnje i investicija.
- 6) POUKE ZA EKONOMSKU POLITIKU I TEORIJU u cilju otklanjanja grešaka, smanjenja stabilizacionih troškova i rasta efikasnosti dezinflacije.

76. VRSTE INFLACIJE PREMA INTENZITETU I ODGOVARAJUĆI TIPOVI STAB. PROGRAMA

Svaki od tipova inflacije zahtjeva odgovarajući stabilizacioni program čiji izbor zavisi od kriterijuma minimiziranja stabilizacionih troškova.

Vrsta inflacije	Tip stabilizacionog programa	
	Prema sadržaju mjera	Prema brzini deflacije
Umjerena	Ortodoksni	Gradualistički
Hronična	Heterodoksni	Gradualistički
Visoka	Heterodoksni	Šok terapija
Hiperinflacija	Ortodoksni	Šok terapija

Osnovni zaključci koji proističu iz tabele:

- 1) U slučaju inflacije nižeg intenziteta (do 100%) pogodniji je gradualistički pristup sa sporijim padom inflacije uz niže stabilizacione troškove
- 2) Visoka inflacija (preko 100%) i hiperinflacija traži šok terapiju budući da je zbog visokog intenziteta inflacije i velikih inflacionih troškova potrebno sasjeci inflaciju oštro i brzo.

- 3) Zbog institucionalnih rigidnosti i jake inflacione inercije koji su prisutne u hroničnim i visokim inflacijama, pogodniji je heterodokсни program jer za kraće vrijeme i uz niže stabilizacione troškove ostvaruje dezinflaciju.
- 4) Kod umjerene inflacije i naročito kod hiperinflacije pogodniji je ortodokсни program jer je inercija iščezla i neophodna je promjena režima cjelokupne ekonomske politike.

77. POJAM I CILJEVI ORTODOKSNOG PROGRAMA

Stabilizacioni ortodokсни program su skup koordiniranih i konzistentnih mjera ekonomske politike u prvom redu fiskalne i monetarne koji naglasak stavljaju na eliminisanje fundamentalnih uzroka hiperinflacije. Njihova primjena u uslovima hiperinflacije obezbjedjuje najbržu dezinflaciju uz minimalne stabilizacione troškove. Primjenjuju se i u uslovima umjerene inflacije u kojoj ne postoji inercija, jer tada obezbjeduju najniže stabilizacione troškove.

Postoje dva strateška cilja ortodokсне stabilizacije:

- 1) Kratkoročni- uspostavljanje cjenovne stabilnosti
- 2) Dugoročni- obezbjedjenje stabilnog privrednog rasta

Operativni ciljevi iskazani kroz kretanje ekonomskih indikatora su:

- Obaranje inflacije i stabilnost cijena
- Uspostavljanje budžetske ravnoteže
- Rast realne novčane mase bez inflatornih posljedica
- Ravnoteža platnog bilansa i rast deviznih rezervi
- Privredni rast mjeran stopom rasta društvenog proizvoda.

78. SADRŽAJ MJERA PRIMJENJENIH U STABILIZACIONIM PROGRAMIMA ZA ZAUSTAVLJANJE HIPERINFLACIJE

Detaljne mjere primjenjene u cilju zaustavljanja hiperinflacije mogu se grupisati u četiri logičke cjeline po oblastima ekonomske politike:

- 1) Fiskalne mjere u cilju uspostavljanja fiskalne ravnoteže
- 2) Monetarne mjere u cilju uspostavljanja monetarne ravnoteže
- 3) Monetarna reforma
- 4) Politika deviznog kursa

Mjere na strani fiskalne politike

Kratkoročni cilj fiskalne politike je eliminacija budžetskog deficit i uspostavljanje fiskalne ravnoteže, a dugoročni cilj je reforma fiskalnog sistema koja obezbjedjuje trajnu

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

fiskalnu ravnotežu uz kreiranje modernog i stimulativnog poreskog sistema koji minimizira poresku evaziju i ne sputava privrednu aktivnost. Mjere fiskalne politike usmjerene su na:

- a) Prihodnu-poresku stranu u cilju povećanja prihoda (rast poreskih stopa, proširenje poreske osnovice, smanjenje poreskih olakšica, minimiziranje poreske evazije, uvođenje participacija u zdravstvu, obrazovanju, kulturi...)
- b) Rashodnu stranu u cilju njihovog smanjenja (smanjenje rashoda vlade namjenjenih administraciji, odbrani, socijalnim transferima, smanjenje subvencija, zamrzavanje nadnica u javnom sektoru...)

Mjere na strani monetarne politike

- Trenutni prekid emisije novca kojom se finansira budžetski deficit
- Restriktivna monetarna politika i ograničenje kredita tj. emisije primarnog novca
- Striktna kontrola bankarskih plasmana
- Uvođenje realno pozitivne eskontne stope centralne banke
- Uvođenje nezavisne centralne banke koja povećava kredibilitet monetarne i stabilizacione politike i ima primarni cilj da očuva stabilnost cijena odnosno vrijednost domaćeg novca
- Politika kamatnih stopa se liberalizuje i prepušta tržištu
- Smanjuje se stopa izdvajanja obavezne reserve

Monetarna reforma je process uvođenja nove valute (budući da je u hiperinflaciji došlo do kolapsa monetarnog sistema) i vraćanja svih ključnih funkcija domaćem novcu. Javlja se u nekoliko formi:

- 1) Uvođenje potpuno nove valute
- 2) Konfiskatorna reforma
- 3) Uvođenje šeme za konverziju stare u novu valutu
- 4) Denominacija kao kozmetička reforma

Najznačajnija institucija monetarne reforme je sistem Deviznog vijeća (valutnog odbora) koji obezbjeđuje potpuno pokriće domaće valute u stranom novcu. Devizni odbor po definiciji podrazumjeva internu konvertibilnost i osigurava vraćanje povjerenja u domaći novac. Devizni odbor i monetarna reforma po pravilu su praćeni fiksnim deviznim kursom kao ključnim nominalnim sidrom u stabilizaciji. Sastavni dio monetarne reforme je i uvođenje nezavisne centralne banke koja ojačava kredibilitet reforme i stara se o očuvanju vrijednosti domaće valute.

Politika deviznog kursa

U svim stabilizacionim programima ortodoksnog i heterodoksnog tipa devizni kurs je ključno nominalno sidro stabilizacije čijom se kontrolom, fiksiranjem i stabilizacijom obezbjeđuje brza i efikasna dezinflacija. Razlika je u tome što je kod ortodoksnog programa i klasičnih hiperinflacija devizni kurs jedino nominalno sidro, a u

heterodoksnim programima se primjenjuje i politika dohotka zbog inflacione inercije. Moguće su tri politike deviznog kursa:

- 1) Fiksni devizni kurs
- 2) Fleksibilni-plivajući devizni kurs
- 3) Politika pokretnih pariteta

U stabilizacionim programima protiv hiperinflacije stabilizacija deviznog kursa se najbrže postiže njegovim fiksiranjem. Fiksni devizni kurs prati uvođenje interne konvertibilnosti i dovoljan obim deviznih rezervi kojima se fiksni devizni kurs može održati.

79. KLJUČNE ETAPE STABILIZACIONIH PROGRAMA

U osnovi postoje tri etape u implementaciji stabilizacionih programa:

I faza brze dezinflacije- cilj je da se u kratkom roku slomi hiperinflacija i uspostavi cjenovna stabilnost; u ovoj fazi realizuje se monetarna reforma, uspostavlja fiksni devizni kurs, ostvaruje monetarna i fiskalna ravnoteža i dolazi do promjene režima ekonomske politike.

II faza fleksibilizacije- ima za cilj da održi stabilnost cijena i otpočne sa strukturnim reformama. Ključno pitanje odnosi se na politiku deviznog kursa; uslijed remonetizacije u ovoj fazi se može napustiti i strožiji režim deviznog vijeća.

III faza strukturnih reformi- nastupa kada je osigurana stabilnost cijena i ima za cilj stvaranje racionalnog i efikasnog privrednog ambijenta koji će generisati stabilan privredni rast bez permanentnih inflacionih pritisaka.

Prva faza obično traje 6 do 12 mjeseci, a zatim slijedi prelaz u II III fazu posle 12-18 mjeseci od uspostavljanja cjenovne stabilnosti.

80. STABILIZACIONI TROŠKOVI

Osnovni cilj zbog koga se u hiperinflaciji primjenjuje ortodokсни stabilizacioni program je minimiziranje stabilizacionih troškova. Stabilizacioni troškovi u načelu se ispoljavaju kao:

- 1) Porast nezaposlenosti
- 2) Pad društvenog proizvoda i fizičkog obima proizvodnje
- 3) Pad realnih nadnica i životnog standard
- 4) Rast realnih kamatnih stopa
- 5) Sniženje potrošnje i investicija
- 6) Apreciran devizni kurs i deficit platnog bilansa

Neki od troškova dolaze do izražaja u II i III fazi stabilizacije i tokom pokretanja strukturnih reformi (rast nezaposlenosti, rast kamatnih stopa, precjenjenost domaće valute).

Troškovi aprecionog deviznog kursa (kao posljedice fiksiranja nominalnog deviznog kursa) mogu biti:

- 1) Rast deficita platnog bilansa
- 2) Pad deviznih rezervi i problem servisiranja spoljnog duga
- 3) Odliv kapitala iz zemlje
- 4) Rast kamatnih stopa
- 5) Promjene u strukturi realnih cijena

81. PROCES REMONETIZACIJE

Pod remonetizacijom se podrazumjeva process brzog rasta tražnje za novcem u stabilizacionom period kada su cijene stabilne i novac ima realnu kupovnu moć. Remonetizacija je obrnut proces od dolarizacije i dovodi do rasta realne količine domaćeg novca u privredi i do revitalizacije njegovih osnovnih funkcija. Rast tražnje za novcem ima jednu od ključnih uloga u procesu brze dezinflacije, jer eliminiše inflatorna očekivanja. U stabilizacionom periodu remonetizacija je praćena monetarnom reformom, internom konvertibilnošću i metalističkom podlogom novca (institucija deviznog vijeća) što vraća povjerenje u novac i omogućuje brzu dezinflaciju. Privreda ne može bez novca i proces valutne supstitucije tokom hiperinflacije dovodi do potiskivanja domaćeg novca i preuzimanja svih funkcija u korist stranog novca. Remonetizacija stoga dovodi do učvršćenja kupovne moći domaće valute i do eliminacije sekundarne (ilegalne) valute.

Dvije karakteristike remonetizacije:

- 1) Tražnja za novcem raste do nivoa izjednačavanja sa ponudom novca
- 2) U tom slučaju, rast realne količine novca nema inflatorne implikacije tj. tada je stopa inflacije ravnotežna (konstantna)

Postavlja se pitanja na kom nivou novčane mase je završen proces remonetizacije, a posle koje granice može imati inflatorne konsekvence:

- završen je na nivou jednakosti ponude i tražnje za novcem
- to je nivo koji odgovara dugoročnom stabilnom učešću novčane mase u društvenom proizvodu ili dugoročnoj ravnotežnoj brzini novčanog opticaja pri stabilnoj stopi inflacije.

82. ORTODOKSNI STABILIZACIONI PROGRAMI MMF-A

Stabilizacioni programi MMF-a su po svom karakteru ortodoksni jer se naglasak stavlja na uspostavljanje fundamentalne (monetarne i fiskalne) ravnoteže i na politiku deviznog kursa u cilju poboljšanja spoljno-ekonomske pozicije zemlje.

Osnovni kvantitativni ciljevi stabilizacionog programa MMF-a su:

- 1) uravnoteženje platnog bilansa zemlje
- 2) rast deviznih rezervi
- 3) uspostavljanje ravnotežnog deviznog kursa
- 4) ostvarenje makroekonomske stabilnosti

Ključne mjere ovog tipa programa su:

- smanjenje rashoda javnog sektora
- povećanje poreskih prihoda
- restriktivna monetarna politika u cilju kontrole stope inflacije
- devalvacija domaće valute u cilju stimulisanja izvoza, eliminacije platnobilansnog deficita
- liberalizacija kamatnih stopa
- trgovinska liberalizacija
- uklanjanje cjenovne kontrole i cjenovna liberalizacija
- kontrola plata

83. POJAM I VRSTE PRIMJENE HETERODOKSNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA

Heterodoksni stabilizacioni programi su oni koji pored ortodoksnih mjera (monetarna, fiskalna politika, devizni kurs) koriste i politiku dohotka u cilju trajnog postizanja cjenovne stabilnosti uz minimalne stabilizacione troškove.

Politika dohotka obuhvata različite varijante kontrole nadnica i plata u cilju eliminisanja inflatorne inercije. Ciljevi heterodoksnih programa su:

- 1) kratkoročni cilj je eliminacija inflatorne inercije i uspostavljanje cjenovne stabilnosti
- 2) dugoročni cilj je stabilan privredni rast i poboljšanje ekonomskih performansi i makroekonomskih indikatora privrede.

Vrste heterodoksnih stabilizacionih programa:

I Prema brzini deflacije:

- 1) gradualističke koji se primjenjuju pri nižim stopama inflacije
- 2) heterodoksne primjenjuju se u visokoj inflaciji

II Prema ishodima:

- 1) uspješne
- 2) nedovoljno istrajne
- 3) neuspješne

III Prema izboru nominalnih sidara:

- 1) stabilizacione programe zasnovane na deviznom kursu kao ključnom nominalnom sidru
- 2) stabilizacione programe zasnovane na ponudi novca kao ključnom nominalnom sidru
- 3) stabilizacione programe sa višestrukim nominalnim sidrima (devizni kurs, nadnice, cijene)

IV Prema opsegu politike dohotka:

- 1) sveobuhvatnom kontrolom plata i cijena
- 2) djelimičnom kontrolom plata i cijena

Heterodoksni stabilizacioni programi se primjenjuju u sledećim uslovima:

- pri postojanju inflacione inercije i institucionalnih rigidnosti
- u uslovima sa hroničnom inflacijom
- kod novijeg tipa hiperinflacije koje su na prelazu iz visoke u klasičnu hiperinflaciju i u kojima jos uvijek postoji inflaciona inercija.

84. TEORIJSKA OSNOVA HETERODOKSNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA

Neoklasična dihotomija na realni i nominalni-monetarni sektor, čini teorijsku osnovu heterodoksnih stabilizacionih programa. Relativne cijene određene su ravnotežom realnog sektora (ponuda i tražnja, proizvodna funkcija), a apsolutni nivo cijena određen je u monetarnom sektoru, kvantitativnom teorijom novca.

Dihotomija nominalno-realno povlači za sobom još dvije implikacije:

- 1) postoji odsustvo novčane iluzije
- 2) novac je neutralan

Drugim riječima, novac nema uticaja na realni sektor, a inflacija je posljedica poremećaja u nominalnim veličinama. U monetarnom sektoru, ponuda novca je glavno nominalno sidro sistema koje pokreće rast cijena. Njemu se dodaju još nominalni devizni kurs u otvorenoj ekonomiji i nominalne nadnice u sindikalizovanoj privredi. Dejstvom ovih nominalnih veličina dolazi do inflacije koje ima svoju kvazi-stabilnu ravnotežu mada vremenom akcelerira (ta kvazi-stabilna ravnoteža se odnosi na hroničnu i visoku inflaciju u dužem periodu, kao i na gornju i donju inflatornu ravnotežu). Tako nastaje inflatorna inercija (uslijed prilagodjavanja nominalnih nadnica i deviznog kursa), radi očuvanja ravnoteže realnog sektora, ali na sve višem nominalnom nivou cijena kroz Pazos-Simonsen mehanizam (nominalne nadnice-devizni kurs-cijene), koji objašnjava akceleraciju inflacije.

Upravo taj okvir pruža teorijsku osnovu za primjenu heterodoksnog stabilizacionog programa. Naime, heterodokсни šok uz sinhronizaciju svih nominalnih veličina i njihovo zamrzavanje (kontrolu) obara nominalni nivo cijena (niža, stabilna stopa inflacije) bez uticaja na realni sektor tj. bez promjene relativnih cijena i uz minimalne realne troškove. Fiksiranjem jednog nominalnog sidra obezbjeđuje se ravnoteža ostalih. Nominalno sidro može biti devizni kurs (najčešće) ili ponuda novca (rjeđe), a dohodna politika kontrolom nadnica i cijena obezbjeđuje sinhronizaciju nominalnih veličina i brzu dezinflaciju bez realnih efekata, što je suština heterodokсне stabilizacione politike.

85. SADRŽAJ MJERA U HETERODOKSNOM PROGRAMU- FISKALNE I MONETARNE MJERE

Heterodokсни program sastoji se iz dvije komponente:

- 1) ortodokсне
- 2) heterodokсне

Mjere ortodoksnog dijela programa su:

- 1) uspostavljanje fiskalne ravnoteže
- 2) restriktivna monetarna politika

Heterodokсна komponenta naziva se i politikom dohotka a sadrži:

- 1) izbor i sinhronizaciju nominalnih sidara
- 2) kontrolu nadnica i cijena.

Razlike u odnosu na klasični ortodokсни program su:

- 1) fiskalna korekcija je manjih dimenzija zbog manjeg budžetskog deficita, a Olivera-Tanzi efekat nema razmjere kao kod klasičnih hiperinflacija. Kod zemalja koje su primjenjivale heterodokсни program, obim budžetskog deficita nije prelazio 10% društvenog proizvoda. Stoga se budžetska ravnoteža ostvaruje manje radikalnim mjerama ekonomske politike.
- 2) monetarna politika nije dominantni uzročnik inflacije, pa je stepen restriktivnosti manje izražen
- 3) monetarna reforma najčešće je u formi denominacije i vezivanja valute za novi devizni kurs i nije praćena uvođenjem deviznog vijeća, stoga što je stepen dolarizacije znatno niži nego kod klasične hiperinflacije, a redukcija realne količine novca manja.

86. SADRŽAJ MJERA U HETERODOKSNOM PROGRAMU- POLITIKA KONTROLE NADNICA I POLITIKA KONTROLE CIJENA

Svim heterodoksnim programima je zajednička kontrola nadnica, ali razlike postoje u oblicima i dužini trajanja kontrole, kao i u sveobuhvatnosti.

Kada je o kontroli nadnica riječ, ona može biti:

- a) sveobuhvatna
- b) djelimična (samo u državnom sektoru, momopolima, itd.)

Oblici kontrole su:

- a) zamrzavanje nominalnih nadnica i privremena suspenzija indeksacije kod heterodoksnih šokova
- b) kontrola kroz primjenu pravila podešavanja nominalnih nadnica u cilju usporavanja inflacije i to pretežno u gradulističkim programima.

S obzirom na dužinu trajanja, zamrzavanje ne prelazi 3-6 mjeseci, ali se kontrola i promjena pravila podešavanja vrši i posle isteka ovog perioda.

Dva ključna problema u politici nadnica:

- 1) inicijalno podešavanje nominalnih nadnica
- 2) pristup indeksaciji

inicijalno podešavanje primjenjuje se prije starta programa i zamrzavanja nadnica, sa ciljem da u što ravnopravniji položaj dovede primaoce nadnica. Mogući su različiti metodi inicijalnih podešavanja:

- a) viši rast nadnica za one koji su ranije indeksirali, a niži rast za one koji su kasnije prilagođavali nadnice
- b) korigovanje nadnica svakog mjeseca za rast stope inflacije
- c) korekcija nadnica sa prosječnim povećanjem u procentima što u nepovoljniji položaj dovodi grupe radnika koju su ranije indeksirali.

Kontrola cijena primjenjivana je paralelno sa kontrolom nadnica u svim heterodoksnim programima. Kontrola cijena bila je sveobuhvatna ili djelimična na period 3-6 mjeseci.

U gradualističkom pristupu tokom 60-ih godina (Brazil, Argentina, Urugvaj) primjenjena je djelimična kontrola cijena (hrana, javne usluge) i uvedene su poreske olakšice, lakši pristup kreditima i izvoznim kvotama za firme koje nisu podizale cijene. Kod šok terapija su Meksika i SFRJ primjenjivale djelimično zamrzavanje cijena (energetika, javne usluge, hrana), a sve druge zemlje su išle na potpuno zamrzavanje cijena.

87. IZBOR NOMINALNOG SIDRA U HETERODOKSNOM PROGRAMU

Pod nominalnim sidrom se podrazumjeva ona nominalna veličina u ekonomskom sistemu koja odlučujuće utiče na promjene nivoa cijena i čijom kontrolom se postiže stabilnost nominalnog-cjenovnog dijela privrede. Nominalna sidra mogu biti: ponuda novca, devizni

kurs, nadnice, pa čak i cijene. Fiksiranjem jedne ili više nominalnih varijabli, uravnotežujemo ekonomski sistem i eliminišemo inflacionu inerciju.

Stabilizacioni programi mogu se opredjeliti za jedno ili za više nominalnih sidara.

Otodoksnii programi za slamanje hiperinflacije uvijek se opredjeljuju za devizni kurs kao nominalno sidro. Za taj izbor postoji nekoliko argumenata:

- očekivanja postaju racionalna jer se vezuju za paralelni devizni kurs
- ugovori se podešavaju prema kretanju strane valute i trenutna je indeksacija
- rastuća valutna supstitucija (dolarizacija) istiskuje domaći novac iz privrede.

Stoga fiksiranje deviznog kursa (uz druge prateće mjere) skoro trenutno zaustavlja cijene. Kod heterodoksnih programa jače je izražena inflaciona inercija, postoje više uzroka inflacije, manji je stepen valutne supstitucije i moguće je opredjeliti se za jedno ili više nominalnih sidara. Dilema oko izbora nominalnih sidara postoji između deviznog kursa i ponude novca, dok se kao višestruka nominalna sidra najčešće javljaju devizni kurs i plate. Prilikom korišćenja više nominalnih sidara treba voditi računa o tri stvari:

- 1) neophodna je dobra sinhronizacija deviznog kursa i plata uz zamrzavanje cijena i čvrstu monetarnu politiku tj. od ključnog značaja je koordinacija i ravnoteža svih nominalnih veličina.
- 2) U uslovima kada postoji povećana neizvjesnost u smislu očekivanja i rizika, izborom više nominalnih sidara vršimo portfoliodiversifikaciju rizika
- 3) U drugoj fazi programa- fleksibilizaciji, mora se i dalje zadržati barem jedno nominalno sidro, ako se želi uspjeh stabilizacionog programa.

88. STABILIZACIONE FAZE U HETERODOKSNIM PROGRAMIMA

Kao i kod ortodoksnih programa postoje tri faze u implementaciji stabilizacionih programa:

I faza – dezinflacija

II faza- fleksibilizacija

III faza- stabilan privredni rast.

U prvoj fazi slijedi heterodoksnii šok i vlada koncentriše sve napore na brzo obaranje cijena. Primjenjuje se fiskalna i monetarna politika uz zamrzavanje cijena i plata i fiksni devizni kurs, a cilj je drastično i brzo smanjenje inflacije. Najčešće traje 3-6 mjeseci.

Druga faza je kritična za uspjeh programa jer slijedi odmrzavanje cijena i plata. Cilj ove faze je da se u takvim okolnostima održi stabilnost cijena. Da bi se očuvala stabilnost cijena i održao program neophodno je: održanje monetarne i fiskalne stabilnosti, održanje fiksnog deviznog kursa kao nominalnog sidra zbog kredibiliteta, rast kamatnih stopa i započinjanje strukturnih reformi. Uspjeh ove faze istovremeno označava i kraj heterodoksnog programa.

Treća faza može početi paralelno sa drugom, 6-12 mjeseci posle heterodoksnog šoka. Ima za cilj privredni rast uz održanje cjenovne stabilnosti. Da bi bila uspješna neophodna je primjena dugoročnih strukturnih reformi. Dugoročne strukturne reforme od posebnog su

značaja za privrede u tranziciji, a najznačajnije reforme su: ozdravljenje preduzeća i banaka i privatizacija.

89. STABILIZACIONI TROŠKOVI U HETERODOKSNIM PROGRAMIMA

U vezi sa stabilizacionim troškovima navodimo tri osnovna zaključka:

- 1) kod svih stabilizacionih programa heterodoksnog tipa, stabilizacioni troškovi naročito u prvoj fazi nisu visoki
- 2) recesiona faza dolazi kasnije i ispoljava se rastom inflacije i nezaposlenosti, padom društvenog proizvoda i nivoa potrošnje i investicija
- 3) značajni troškovi potiču od pada realnih nadnica i apreciranog deviznog kursa.

90. PREGLED USPJEŠNIH I NEUSPJEŠNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA

Zemlje hronične inflacije, imale su seriju neuspjelih stabilizacionih programa (stop-go politika) koji su doveli do rasta inflacije i rezultirali u hiperinflaciju kod Argentine, Brazila i Perua.

Bolivija i Čile su primjeri zemalja sa uspješnim ortodoksnim programima, Brazil i Argentina su zemlje sa neuspješnim heterodoksnim programima; Izrael i Meksiko primjenili su uspješne heterodoksne programe. Od bivših socijalističkih zemalja, Poljska je imala uspješan, a SFRJ neuspješan stabilizacioni program.

Dominiraju 4 faktora uspjeha:

- 1) uspostavljanje monetarno-fiskalne ravnoteže
- 2) čvrsto nominalno sidro i visok kredibilitet programa
- 3) spoljna finansijska podrška i povećana politička stabilnost
- 4) radikalne strukturne reforme i proces tranzicije. Obrnuto je u slučaju neuspjeha stabilizacionih programa.

91. KARAKTERISTIKE HETERODOKSNIH PROGRAMA I KOMPARACIJA SA ORTODOKSNIM PROGRAMIMA

- 1) heterodokсни programi primjenjuju se u uslovima inflacione inercije i kod novijih hiperinflacija, dok se ortodokсни programi primjenjuju u klasičnim hiperinflacijama
- 2) fiskalna i monetarna politika mnogo su naglašenije kod ortodoksnih programa
- 3) ortodokсне programe za slamanje hiperinflacije prati promjena režima ekonomske politike i monetarna reforma, što uglavnom nije slučaj kod heterodoksnih programa
- 4) realna aprescijacija deviznog kursa i problemi platnog bilansa izraženiji su u heterodoksnim programima
- 5) ključna razlika ortodoksnih i heterodoksnih programa je u politici dohotka koji ortodokсни programi ne primjenjuju
- 6) stabilizacioni troškovi su manji kod ortodoksnih programa jer kod heterodoksnih programa nastupa recesija tokom druge faze
- 7) pored deviznog kursa koji je glavno nominalno sidro heterodokсни programi mogu primjeniti i višestruka nominalna sidra
- 8) ortodokсни programi imaju viši kredibilitet i uspješniji su od heterodoksnih koje prati serija neuspjelih pokušaja.

Ako je privreda u stanju visoke inflacije i jako izražene inflacione inercije, tada je heterodokсни program u prednosti nad ortodoksnim:

- jer ima niže inicijalne troškove dezinflacije
- brže se obračunava sa inflacionom inercijom i pad cijena je u kraćem roku
- uslijed bržeg rasta cijena izraženiji je Olivera-Tanzi efekat (OT efekat je ekonomska situacija koja uključuje period visoke inflacije u zemlji koja dovodi do pada obima naplate poreza i smanjenja realnih poreskih prihoda koje prikuplja vlada te zemlje).

Nedostaci heterodoksnih programa su:

- a) pogoršana alokacija resursa uslijed kontrole cijena, moguće nestašice i poremećaj relativnih cijena
- b) precjenjen kurs i platnobilansne teškoće
- c) politika dohotka vrlo često je zamjena za fundamentalna prilagodjavanja i strukturne reforme
- d) niži je kredibilitet i veća mogućnost neuspjeha
- e) slabije rezultate daju heterodokсни programi u dva slučaja: kod klasičnih hiperinflacija i kod zemalja sa nižom inflacijom i bez izražene inercije.

92. POPULISTIČKI STABILIZACIONI POKUŠAJI

Specifičan vid stabilizacionih programa su tzv. populistički programi oblikovani u privrednim, političkim i institucionalnim okolnostima Latinske Amerike u tzv. makroekonomskom populizmu mada mogu imati univerzalni značaj.

Osnovni cilj makroekonomske populističke politike je privredni rast i redistribucija dohotka, pri čemu se ne obraća dovoljno pažnje na inflaciju, budžetski deficit, spoljna ograničenja i redukciju tržišnih uslova privredjivanja.

Najznačajnije karakteristike populističke politike su:

- ekspanzija agregatne tražnje i rast realnih nadnica (posebno kod nižih slojeva stanovništva)
- početno smanjenje inflacije primjenom politike dohotka (heterodokсни dio)
- ekspanzivnija monetarna politika i skup mjera u cilju ubrzanog privrednog rasta
- smanjenje kamatnih stopa u cilju rasta potrošnje i investicija
- apreciran devizni kurs ili čak višestruki devizni kursevi (Peru 1985)
- rast budžetskog deficita (uslijed smanjenja poreza i rasta nadnica i subvencija)
- porast državne regulacije, strukturne reforme u pravcu nacionalizacije i smanjenja uloge tržišta.

Populistički eksperimenti završili su se neuspjehom, a postoje tri faze programa:

I faza- privredni rast, ekspanzija agregatne tražnje i privremeni pad inflacije

II faza- porast budžetskog i platnobilansnog deficita, devalvacija i rast cijena

III faza- privredni kaos i ulazak u zonu hiperinflacije.

93. POJAM I KLASIFIKACIJA MONETARNIH REFORMI

Monetarna reforma je proces uvođenja nove valute koji treba da osigura vraćanje pojerjenja u novac, normalno funkcionisanje privrede i stabilnost cijena. To je institucionalni proces u kome ključnu ulogu imaju država i centralna banka, a direktno je povezan sa funkcionisanjem bankarskog, monetarnog i fiskalnog sistema, kao i privrede u cjelini.

Značaj i ciljevi monetarne reforme su:

- stvaranje stabilne valute koja će uživati povjerenje stanovništva i privrednih subjekata
- stabilnost cijena kao logična posljedica „zdravog“ novca
- smanjenje količine novca u opticaju i prevencija od inflatornih pritisaka
- jačanje nacionalne suverenosti zemlje za koju je sopstveni novac jedan od ključnih atributa državnosti
- redistribucija bogatstva putem tzv. konfiskatornih reformi.

Postoji nekoliko osnovnih tipova monetarnih reformi:

- 1) Denominacija i uspostavljanje fiksnog deviznog kursa prema određenoj stranoj valuti ili korpi valuta. Svodi se na brisanje nekoliko nula i utvrđivanje određenog kursa i tehnički je najjednostavnija. Spada u tip kozmetičkih reformi. Često je primjenjivana kod zemalja sa hroničnom inflacijom nižeg intenziteta od

hiperinflacije, pri implementaciji heterodoksnog stabilizacionog programa (Izrael 1985, SFRJ 1989).

- 2) Konverziorna reforma, pri kojoj se uvodi nova valuta, a stara valuta konvertuje u novu prema određenom paritetu kursu. Primjenjena je kod heterodoksnih i ortodoksnih stabilizacionih programa a primjer su Njemačka, Mađarska, Argentina i Brazil. Veoma je slična prvom tipu reformi a razlika je u tome što dolazi do uvođenja nove valute.
- 2a) Varijanta konverzije reforme je monetarna reforma sa potpunim ili djelimičnim blokiranjem depozita. Kriterijumi za imobilizaciju mogu biti brojni: prema vrsti i obimu depozita, prema porijeklu, prema visini plate itd. Sudbina blokiranih depozita može biti različita: da budu vraćeni, da se pretvore u zajmove vladi a zatim vrate na osnovu kapitalnih prihoda, da budu konfiskovani. Cilj imobilizacije je da se smanji količina novca u opticaju mada mogu postojati i redistributivni, socijalni i politički ciljevi.
- 3) Konfiskatorna reforma u kojoj se faktički konfiskuje (prisvaja) vrijednost ranijih depozita određivanjem kursa koji potpuno favorizuje novu valutu i gdje ne važi načelo pravilno ukrštenih kurseva. Ciljevi su političko-socijalni a ovaj tip monetarne reforme može se primjenjivati i selektivno (za ratne profitere, saradnike okupatora ili bogatije pojedince u cilju njihovog osiromašenja).
- 4) Uvođenje potpuno nove valute u slučaju nastanka novih država: Slovenija, Hrvatska, Litvanija, Letonija itd.

94. MONETARNA REFORMA I MJERE EKONOMSKE POLITIKE

Da bi monetarna reforma bila uspješna moraju biti ispunjeni određeni preduslovi u ekonomskoj politici:

1. Monetarna politika mora biti restriktivna kako ne bi povećanom emisijom ugrozila stabilnost nove valute i dovela do znatnog rasta cijena. Ovo je posebno značajno kada se monetarna reforma uvodi poslije razorne hiperinflacije.
2. Politika deviznog kursa ima ogroman značaj za implementaciju monetarne reforme i ulogu monetarne politike. U načelu moguć je sledeći izbor:
 - a) Monetarna reforma sa fiksnim deviznim kursom. To je najčešći slučaj naročitu u periodu posle hiperinflacije mada su se za njega opredijelile i mnoge novonastale zemlje, sa izuzetkom Slovenije. Fiksni devizni kurs dovodi do veće monetarne discipline i daje viši kredibilitet reformi a neibježan je pratilac deviznog vijeća kao ključne institucije monetarne reforme.
 - b) Monetarna reforma uz fleksibilni devizni kurs. Ovo je rijedi slučaj uz manju monetarnu i fiskalnu disciplinu i mnogo aktivniju ulogu centralne banke i monetarne politike. Primjenjuju ga sa manjim deviznim rezervama a za njega su se opredijelile Slovenija, Letonija i Litvanija.

- c) Sistem pokretnih pariteta u kome se putem čestih devalvacija održava ravnotežni realni devizni kurs u skladu sa PPP pravilom.
3. Fiskalna politika igra značajnu ulogu u monetarnoj reformi:
 - a) Ako je monetarna reforma dio šireg paketa za slamanje hiperinflacije onda fiskalna politika ima odlučujući značaj za restriktivnu monetarnu politiku, stabilnost cijena, kredibilitet i promjenu režima monetarne politike
 - b) Ako je riječ o uvođenju nove valute, iskustvo zemalja u tranziciji da stabilnu valutu i nisku stopu inflacije imaju one zemlje kod kojih je budžetski deficit nizak ili pod kontrolom.
4. Strukturne reforme su od ogromnog značaja za zemlje u tranziciji. Niz makroekonomista predlaže sledeće mjere:
 - a) Sanaciju i ozdravljenje banaka i preduzeća
 - b) Privatizaciju u cilju povećanja ekonomske efikasnosti, priliva kapitala i eliminacije „mekog“ budžetskog ograničenja
 - c) Razvoj integralnog tržišta (kapitala, radne snage, roba, deviza)
 - d) Finansijsku i spoljnotrgovinsku liberalizaciju
 - e) Ofanzivnu izvoznu strategiju
 - f) Uspostavljanje nezavisne centralne banke

95. MONETARNA REFORMA I NEZAVISNOST CENTRALNE BANKE (DEVIZNO TRŽIŠTE I DEVIZNO VIJEĆE)

U svim monetarnim reformama presudnu ulogu za trajnu stabilnost novca i cijena ima uvođenje i jačanje potpune nezavisnosti centralne banke. Brojna empirijska i teorijska istraživanja potvrdila su:

- Što je stepen nezavisnosti centralne banke viši, niža je prosječna inflacija
- Viša nezavisnost centralne banke smanjuje varijabilitet inflacije
- Viša nezavisnost centralne banke stabilniji je rast društvenog proizvoda

Ključne mjere za učvršćivanje centralne banke su:

- Guvernera centralne banke bira parlament na fiksni period (4 i više godina) čiji se mandat ne poklapa sa mandatom izvršne vlasti, guverner može biti smjenjiv samo u slučaju značajnih monetarnih poremećaja
- Centralna banka je autonomna u izboru ciljeva i instrumenata monetarne politike
- Ključni cilj centralne banke mora biti monetarna stabilnost (stabilnost domaće valute i cijena)
- Ne smije biti automatskog finansiranja budžetskog deficita, to može biti stvar odluke centralne banke na kratak rok i uz obavezu vraćanja kredita po tržišnoj kamatnoj stopi.

Monetarna reforma realizuje se uz primjenu nekoliko pratećih ali značajnih mjera:

- 1) Unificiranje deviznog kursa i eliminisanje (ili minimiziranje) margine između zvaničnog i paralelnog kursa
- 2) Uvođenje interne konvertibilnosti koja se kasnije širi na punu konvertibilnost za kapitalne transakcije i spoljnu konvertibilnost. Konvertibilnost nove valute u sistemu deviznog vijeća ima presudni psihološki značaj za sticanje povjerenja u novu valutu, porast tražnje za domaćim novcem, remonetizaciju i stabilnost cijena.
- 3) Razvoj deviznog tržišta kao mehanizma koji treba da obezbijedi priliv deviza i njihovu najracionalniju alokaciju. Devizno tržište postaje institucija koja osigurava rast deviznih rezervi, održanje konvertibilnost, utvrđivanje deviznog kursa ako je riječ o politici fleksibilnog deviznog kursa

96. ZNAČAJ I ULOGA DEVIZNOG ODBORA U MONETARNOJ REFORMI

Devizni odbor kao institucija i mehanizam odigrao je ključnu ulogu u svim monetarnim reformama poslije hiperinflacije.

Devizni odbor je institucija koja emituje domaći novac sa punom pokrivenosti stranom valutom (monetarnim zlatom i robom) i na osnovu fiksnog kursa. Zasnovan je na teoriji praktičnog metalizma, a ima za cilj da poveća kredibilitet monetarne reforme, naročito kod nerazvijenih monetarnih sistema ili posle hiperinflacije. Ključne karakteristike deviznog odbora:

- Potpuna pokrivenost domaće valute i puna konvertibilnost
- Fiksni devizni kurs
- Postojanje početnih deviznih rezervi i njihova dovoljna količina koja u kasnijim fazama obezbjeđuje punu konvertibilnost
- Monetarna politika je pasivna, automatski se prilagođava mehanizmu emitovanja novca i zavisi od priliva deviznih sredstava; uloga centralne banke u deviznom odboru je smanjena i faktički zamijenjena deviznim odborom; ovaj sistem traži apsolutnu monetarnu disciplinu jer isključuje inflatorno finansiranje i „meko“ budžetsko ograničenje; fiskalna ravnoteža ojačava devizni odbor.

Komparaciju deviznog odbora i deviznog bankarstva vrše Hanke i Schuler dokazujući prednosti prve institucije: veća monetarna disciplina i nema inflatornog finansiranja, znatno je viši kredibilitet i povjerenja u domaći novac, devizni kurs je po pravilu stabilan i realan. U svim slučajevima monetarnih reformi poslije hiperinflacije i prilikom formiranja novih država sistem deviznog odbora osigurao je potuni uspjeh. Međutim centralno bankarstvo i dalje ostaje dominantna monetarna institucija i model organizacije monetarnog sistema u svijetu danas.

97. DEFINICIJA I VRSTE KREDIBILITETA

Pod kredibilitetom se podrazumjeva stepen povjerenja javnosti i spremnost i sposobnost vlade da sprovede objavljenju ekonomsku politiku ili stabilizacioni program. Kredibilitet takođe znači povjerenje u sposobnost i istrajnost vlade u realizaciji stabilizacione politike.

Postoje tri odrednice kredibiliteta stabilizacione politike:

- 1) pravilan izbor ekonomskih instrumenata i izvodljivost same politike
- 2) konzistentnost (doslijednost, istrajnost) u sprovođenju politike
- 3) očekivanje javnosti (privrednih subjekata) da će vlada opstati dovoljno dugo kako bi mogla da realizuje ciljeve stabilizacione politike.

Kredibilitet spada u red ključnih psiholoških faktora od kojih zavise:

- 1) nivo stabilizacionih troškova
- 2) brzina dezinflacije
- 3) konačni uspjeh stabilizacionog programa.

Stabilizacioni troškovi su niži ukoliko je viši kredibilitet programa, a možemo dodati da viši kredibilitet znači i veću brzinu deflacije. To objašnjavamo time da je ekonomija dinamička igra vlade kao dominantnog igrača i racionalnih privrednih subjekata.

Ako vlada radikalno mijenja pravila igre (npr donosi stabilizacioni program) to se odražava na strategiju, odluke i očekivanja privrednih subjekata. Ukoliko je vlada u objavljenoj politici uvjerljivija, utoliko je njen kredibilitet viši. Privredni subjekti će stoga odmah uskladiti svoje poslovne odluke sa stabilizacionom programom. Viši kredibilitet smanjuje inflaciona očekivanja i utiče na niz drugih faktora: na stabilizaciju i brzi pad cijena, na podešavanje nadnica, deviznog kursa, kamata, poslovnih ugovora i drugih nominalnih veličina. To je tzv. „efekat očekivanja“ po kome viši kredibilitet ubrzava dezinflaciju i obara troškove stabilizacije mjerene rastom nezaposlenosti i padom društvenog proizvoda i realnih nadnica.

Bitno je naglasiti da postoji razlika između kredibiliteta i reputacije. Naime, kredibilitet se odnosi na određenu politiku, dok je reputacija vezana za vladu. Oba pojma su u tijesnoj vezi, jer bolja reputacija vlade poboljšava kredibilitet i obrnuto.

Kredibilitet i reputacija mogu se analizirati u širem i užem smislu. Kredibilitet u širem smislu znači da se ima određeno povjerenje u čitava objavljenju politiku kao skup cjelovitih mjera stabilizacije. Kredibilitet u užem smislu odnosi se na određene segmente politike (fiskalna politika, politika deviznog kursa).

98. FAKTORI KOJI UTIČU NA KREDIBILITET POLITIKE

Faktori od kojih zavisi kredibilitet stabilizacionog programa možemo podijeliti u tri grupe:

- 1) stručno-tehnološki faktori i to su: izbor adekvatne ekonomske teorije, ciljeva i instrumenata stabilizacionog programa, kao i kvalitet (preciznost) podataka na osnovu kojih je stabilizacioni program uradjen.
- 2) faktori koji se odnose na reputaciju vlade a to su: dovoljno dug mandat za realizaciju programa, sposobnost da se donesu odgovarajući pravni propisi i promjeni institucionalno okruženje i nezavisnost vlade – imunost na pritiske u pogledu spremnosti da realizuje objavljenu politiku (bez obzira na troškove i zahtjeve interesnih grupa).
- 3) strateški faktori koji se odnose na međusobnu interakciju vlade i privrednih subjekata, a to su: vremenska konzistentnost politike, unutrašnje i spoljne okolnosti u kojima se program realizuje, stepen ostvarenja budžetske ravnoteže, izvršne institucionalne i strukturne reforme.

99. KREDIBILITET I REPUTACIJA

Problemi kredibiliteta i reputacije spadaju u nekoliko teorijskih pitanja iz oblasti stabilizacione politike koja su u posljednjih 10-15 godina bila najviše proučavana, analizirana i empirijski testirana u stručnoj literaturi. U brojnim radovima na tu temu moguće je izvršiti klasifikaciju na tri osnovna teorijska pristupa:

- 1) Prvi teorijski pristup u osnovi polazi od teorije igara, kao i odnosa između pravila i diskrecije u politici vlade. Ekonomija se shvata kao dimamička igra u kojoj vlada nastoji da maksimizira funkciju društvenog blagostanja (što niža inflacija), a javnost ocjenjuje poteze vlade i formira očekivanje o stopi inflacije. Kada su kredibilitet politike i reputacija vlade potpuni onda se stvarna i očekivana stopa inflacije podudaraju. Najznačajniji predstavnici ovog teorijskog pristupa su: Kydland i Prescott (1977), Kreps i Wolson (1982), Barro i Gordon (1983), i drugi.
- 2) Drugi pristup u osnovi zastupa teorija racionalnih očekivanja. Dva su principa bitna za ovaj teorijski pristup:
 - a) stabilizaciona politika koja je zasnovana na promjeni režima i pravila ekonomske politike (kod slamanja hiperinflacije) imaće relativno male stabilizacione troškove, jer racionalni privredni subjekti procjenjuju da je tada politika kredibilna i prilagodjavaju svoje odluke i inflaciona očekivanja toj situaciji. Ovo je izložio Sergent.
 - b) prilikom promjene režima politike dolazi do promjene u parametrima makroekonomskih modela, što se mora uzeti u obzir prilikom ocjenjivanja efekata politike, a predstavlja osnovu Lucasove kritike. Ukoliko politika uživa kredibilitet, a vlada ima reputaciju onda će privredni subjekti prilagoditi svoja očekivanja i odluke i to se mora odraziti na parametre ekonometrijskog modela.
- 3) Treći pristup zastupaju predstavnici novih kejnzijanaca. Ovdje se problem kredibiliteta analizira u kontekstu inflacione inercije, rigidnosti cijena i nadnica, problema vremenske koordinacije u obaranju cijena i podešavanju ugovora o

nadnicama (tzv. staggering proces). U ove modele ugrađeni su inflaciona inercija i staggering proces (smanjuju kredibilitet programa a povećavaju stabilizacijske troškove), koji se ekonometrijski testiraju.

100. CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE I FILIPSOVA KRIVA

- U teoriji ekonomske politike postoje četiri načina za izražavanje ciljeva:

*Pristup fiksnim ciljevima

*Prioritetni ciljevi

*Pristup sa fleksibilnim ciljevima

*Pristup sa fleksibilnim ciljevima uz konstantnu granicu stopu supstitucije

Prvi pristup razvio je Tinbergen u svojim člancima iz 1952. i 1956. godine. Naime, moguće je povezati cilj zaposeljavanja (izražen stopom nezaposlenosti) i cilj monetarne stabilnosti (izražen stopom inflacije). Ta dva cilja zapravo se povezuju Filipsovom krivom. Određivanje željenih ciljeva ekonomske politike kao fiksnih, znači izbor takvih tačaka na izvedenoj Filipsovoj krivoj pri kojoj će stvarna i očekivana stopa inflacije biti jednake, a stvarna i prirodna stopa nezaposlenosti također biti jednake. Određivanje fleksibilnih ciljeva ekonomske politike ekvivalentno je načinu po kome je postavljen problem potrošača u mikroekonomskoj analizi. Kreatori ekonomske politike određuju društvene krive indiferencije koje izražavaju preferencije društva kroz društvenu funkciju blagostanja. Postupak nalazanja fleksibilnih ciljeva zasniva se na metodi optimizacije on je suprotan metodi sa fiksnim ciljevima. Naime, fleksibilni ciljevi nisu predodređeni. Oni se definišu tokom procesa optimizacije uz ograničenja koja su data ekonomskim modelom. U slučaju određivanja fiksnih ciljeva vrijednosti za fiksne ciljeve su zadovoljavajuće ali ne i optimalne. Slučaj sa konstantnom granicom stopu supstitucije može se izraziti Okunovim indeksom nezadovoljstva koji zapravo izražava funkciju društvenog blagostanja:

$$W = a\pi + bu, \quad (a, b < 0)$$

Pri čemu je π stopa inflacije, u stopa nezaposlenosti, dok su a i b negativne konstante. Ove negativne konstante znače da rast inflacije i nezaposlenosti smanjuje društveno blagostanje, tj. povećava siromastvo. Zbir stope inflacije i nezaposlenosti vrlo često u literaturi se naziva indeksom siromastva a to je slučaj kada je $a = b = 1$. Ova pretpostavka znači da će povećanje nezaposlenosti za 1% imati istu vrijednost kao i povećanje stope inflacije za 1%.

Jedna kritika koje se može upustiti ovom pristupu zasniva se na činjenici da će pri visim stopama inflacije u odnosu na nezaposlenost kreatori ekonomske politike vrlo rijetko biti spremni da trguju između ova dva cilja sa istim procentom, jer će im tada širioritet biti obaranje stope inflacije pa samim tim biće spremni na veće žrtve u stopi nezaposlenosti. Zlatno pravilo ekonomske politike koje je definisao Tinbergen glasi: "Rjesenje problema je amtematicki moguće ako je broj instrumenata najmanje jednak broju ciljeva" (odnosi

se na metodu sa fiksnim ciljevima. U slucaju flaksibilnih ciljeva maksimizira se ili minimizira funkcija drustvenog blagostanja uz ogranicenja koja proisticu iz definisanih instrumenata ekonomske politike.

101. FILIPSOVA KRIVA I POLITICKI CIKLUSI

Prvi znacajni modeli ovog tipa pojavili su se tokom 70-tih godina (Nordhaus 1975., Lindbeck 1976...). Oni su formulisali teorije politickih poslovnih ciklusa u kojima politicari nisu bezlicni nosioci javne volje vec konkretni ljudi koji pripadaju odredjenim interesnim grupama i imaju svoje sprecificne ciljeve medju kojima je najvazniji sto duzi ostanak na vlasti ili ispunjenje predizbornih obecanja.

Tri su osnovne postavke Nordhausovog modela:

*Politicari imaju svoje preferencije i interese

*Tekuca ekonomska situacija veoma znacajno utice na izborne rezultate, narocito u izornoj godini

*Vlada koristi kratkorocne instrumente monetarne, fiskalne i razvojne politike s ciljem smanjenja inflacije ili nezaposalnosti kako bi povecala popuslarnost tokom izborne kampanje.

Politicari ce biti skloni da tokom izbora odaberu nizu nezaposlenost. Ovo, medjutim, aktivira nestabilnost Trade off-a koji ce primorati politicare da posle privremenog pada nezaposlenosti i rasta inslacije obaraju inflciju i vrate nezposlenost na njen suboptimalni nivo.

Ideje modela u znatnoj mjeri su odgovarale stvarnosti:

Glasacko telo zavisi od tekuce ekonomske situacije i ekonomskih pokazatelja

Politicari nastoje da maksimiziraju preiod u kome su na vlasti

Podaci i empirijske analize potvrđuju da izborima prethodi ekspanzivna monetarna politika i rast zaposlenosti, a upostizbornom periodu slijedi restriktivna ekonomska politika, obaranje inflacije i rast nezaposlenosti.

102. FILIPSOVA KRIVA KOD ZEMALJA U RAZVOJU

Zanimljivo istrazivanje o postojanju Filipsove krive kod zemalja u razvoju sprovedi su Modiljani i Taranteli. Oni su ispitivali postojanje Filipsove krive i vrsili ocjenu na osnovu empirijskih podataka za Italiju u periodu poslije II Svjetskog rata. Italija je izabrana kao prototip zemlje sa dinamicnim privrednim razvojem i brzim promjenama privredne,

socijalne i kvalifikacione strukture radne snage. Osnovni zakljucak autora jeste da privredni razvoj i ekspanzija trznje pomjeraju Filipsovu krivu u zonu sa nizom inflacijom i nezaposlenosti. Razlog toga jeste ubrzani privredni razvoj koji podize kvalifikacionu strukturu radne snage. Rast kvalifikacione strukture radne snage privremeno dovodi do rasta nadnica ali i do rasta produktivnosti rada sto ublazava udar na inflaciju i podize konkurentnost rada. Stoga pad nezaposlenosti ne dovodi do rasta inflacije. Na osnovu toga autori zakljucuju da kod zemalja u razvoju pad nezaposlenosti ispod NRU nece ubrzavati inflaciju.

103. FILIPSOVA KRIVA KOD ZEMALJA U TRANZICIJI

Socijalisticke privrede zasnovane na kolektivnoj svojini, centralno-planskoj regulaciji privrede i superviziji trzista, dozivjele su civilizacioni neuspjeh i sada okoncavaju u procesu tranzicije. Tranzicija je dugorocni proces postepene transformacije socijalistickih privreda i drustva u trzisnu privredu. Civilizacijski neuspjeh socijalistickih privreda manifestovao se kroz pad zivotnog standarda, opadajuce stope privrednog rasta, pad produktivnosti i neefikasnost, neracionalnu alokaciju resursa, spoljnu zaduzenost, stvarnu i prikrivenu nezaposlenost, galopirajucu ili prigusenu inflaciju i rastuci tehnoloski jaz u odnosu na razvijene zemlje. Postoji nekoliko kljucnih uzroka ekonomskog neuspjeha socijalistickih privreda:

- Inferiornost kolektivne svojine u odnosu na privatnu u pogledu motivacije i efikasnosti
- Nepostojanje trzista
- Isrpljenost ekstezivnih i nedostatak intezivnih faktora razvoja(moderna tehnologija, produktivnost, kvalitet, konkurentnost)

Osnovni cilj ekonomske trnzicije jeste izgradnja trzisnih privreda koje ce biti ekonomski efikasne i sposobne da osiguraju rast zivotnog standarda svojih gradjana. Uporedo sa ekonomskog provodi se i politicka tranzicija tj. uspostavljanje parlamentarizma i demokratizacije drustvenih institucija. U literaturi postoje 4 kljucne faze tranzicije:

- *Makroekonomska stabilizacija
- *Liberalizacija i to cijenovna, spoljnotrgovinska i finansijska
- *Privatizacija kolektivne svojine
- *Ozdravljenje banaka i preduzeca i njihova transformacija

Osnovni uzroci inflacije su:

- *Znacajan budzetski deficit
- *Monetarna prezasicenost ispoljena u nestasici roba, viskom novca i prigusenom inflacijom
- *Proces liberalizacije dovodi do rasta cijena
- *Sok ponude- pad proizvodnje tokom transformacije
- *Ekterni sokovi usljed rasta deviznog kursa
- *Porast troskova proizvodnje

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

*Neefikasna privredna struktura

*Politički faktori (nestabilnost, strajkovi, borba za nezavisnost države, izbori)

Monetarna prezasićenost je vrlo česta pojava u privredama Evrope poslije II Svjetskog rata i kod bivših socijalističkih zemalja. Njene manifestacije su:

*Obilje novca

*Kontrolisane cijene i prigušena inflacija

*Nestabilna ili ograničeno snabdjevanje

*Pojava crnog tržišta

*Ogromne sume srednje stanovništava

Moguće su dva rješenja:

-Smanjenje ponude novca putem monetarne reforme gdje dolazi do ravnoteže na tržištu novca

-Liberalizacija i rast cijena gdje dolazi do ravnoteže na robnom tržištu

Sok ponude je posljedica više faktora:

*Naglog rasta cijena sirovina i proizvodnih troškova

*Raspada tržišta

*Prelaska na konkurentno strano tržište

*Uvođenja restriktivne monetarne politike i ukidanja subvencija i kredita

*Serije stečajeva i likvidacije neefikasnih preduzeća uz rast nezaposlenosti

Kriva agregatne ponude je u socijalističkim privredama visoko cijenovno neelastična. Pad agregatne ponude vodi rastu cijena, a ako dođe do rasta agregatne tražnje cijene rastu na još veći nivo. Znači da inflacija raste sa rastom budžetskog deficita i padom društvenog proizvoda. Ovim je dato teorijsko objašnjenje ogromnih tranzicionih troškova koji se ogledaju u padu BDP-a, rastom nezaposlenosti, visokom inflacijom i padom realnih nadnica. Ipak nastanak i obim ovih troškova je mnogo više posljedica prestrukturiranja preduzeća i banaka, privatizacije i promjene cjelokupne privredne strukture i strategije razvoja.

104. NASTANAK I RAZVOJ FINANSIJSKE KRIZE

Kriza je počela u Americi, koja je imala citav niz ekonomskih problema i prije započinjanja krize- visok budžetski deficit, deficit tekućeg računa, slabljenje dolara... Finansijska kriza je započela na američkom hipotekarnom tržištu subprimarnih kredita. U pitanju je tržište na kojem se odobravaju jipotekarni krediti dužnicima sa sumnjivim historijom tj. Uglavnom onima kojima su već jednom otpisivani zbog nevratanja ili onima čija visina plate nije dovoljna za normalno servisiranje rate. Kada su kamatene stope porasle, zajmoprimci više nisu bili u mogućnosti da vraćaju kredite. Istovremeno pucaje cijenovnog mjehurica na tržištu nekretnina, dovelo je do drastičnog pada cijene

nekretnina, tako da se dužnicima masivni isplatio da ne vraćaju svoje kredite već da dozvole bankama da putem hipotekarnog potraživanja preuzmu nekretninu. Banke su u cilju naplate svojih potraživanja pristupile masovnoj prodaji preuzetih nekretnina što je dovelo do još većeg pada cijene nekretnina prevelika prodaja onemogućavala je brzu prodaju. Efekat je bio veliki rast gubitaka banaka i njihovo bankrotstvo. Da je postojao samo ovaj tok kriza bi se zadržala samo u Americi. Međutim, putem sekjuritizacije banke su svoja potraživanja po osnovu izdatih kredita pretvorile u druge oblike aktive tj HOV koje su bile vezane za otplatu ranije datih kredita. Ove HOV-i su kupovale banke prije svega iz Evrope i razvijenih zemalja Azije. Takođe, treba naglasiti i negativnu ulogu međunarodnih rejting agencija koje su davale visoke ocijene ovim HOV-i i na taj način dovodile u zabludu potencijalne investitore. Posljedica svega navedenog bila je kriza likvidnosti, porast kamatnih stopa u međubankarskom kreditiranju i opšte nepovjerenje između učesnika na kreditnom tržištu.

105. POSLJEDICE GLOBALNE FINANSIJSKE KRIZE

Posljedice krize u razvijenim zemljama reflektuju se najviše u vidu:

- Nize stope ekonomskog rasta
- Porasta nezaposlenosti
- Nize likvidnosti na tržištu kapitala
- Bankrotstvu banaka i preduzeća
- Slabljenje povjerenja u bankarski sistem

U zemljama u razvoju čiji se ekonomski rast oslanja na strane direktne investicije i koje imaju izvozno zavisnu ekonomiju, najčešće posljedice su:

- Otežani pristup stranim izvorima finansiranja
- Nizim prilivom SDI
- Otežanim uslovima za dobijanje potrošačkih i investicionih kredita
- Usporavanje privrednog rasta

Kriza koja je najprije pogodila finansijski sektor u drugoj polovini 2008 godine, proširila se i na realni sektor. U prvom talasu krize najteže su bile pogođene one grane čije poslovanje zavisilo od kreditiranja (gradjevinarstvo, automobilska, masinska industrija, sektor usluga, turizam, saobraćaj i trgovina). Smanjenje obima aktivnosti ovih grana nužno se odrazilo i na njihove dobavljače (metalske i industrije gradjevinarskih materijala, jemojske industrije i energetike). Procjenjuje se da je u Americi kao rezultat krize bankrotiralo preko 100 hipotekarnih banaka, a u toku 2008 godine 2,7 miliona Amerikanaca osralo je bez posla.

106. SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA I EU

Talas finansijske krize prvo je pogodio privredu SAD, ali se vrlo brzo proširio na zemlje Evropske unije. Osnovni uzrok je globalizacija koja je usloвила veliku međuzavisnost svjetskih finansijskog sistema, banaka, tržišta kapitala, trgovine HOV... Kriza je u Evropu i EU dosla tokom 2008., a u 2009. već je uzrokovala pad likvidnosti, krizu i bankrotstvo nekih banaka, smanjenje kreditne aktivnosti, porast cijena dugova, smanjenje kreditnog rejtinga niza Evropskih zemalja. U probleme je prvo usao Island zatim Irska, Grčka, Portugalija i Spanija. Posljedice ek. krize u Evropi su bile:

1. Porast javnog duga
2. Recesija čije su karakteristike bile: pad GDP, pad proizvodnje i značajan rast nezaposlenosti.

Zemlje evro-zone imale su periode vrlo usporenog rasta GDP, znatnu recesiju tokom 2009, kao i nastavak recesije tokom 2012. god. Inflacija nije bila značajan problem, ali je doslo do značajnog rasta stope nezaposlenosti, kao i do javnog duga. Razlozi skoka javnog duga:

1. Neke zemlje poput Grčke, već su bile zadužene.
2. Spanija i Irska koje su prije krize imale umjeren javni dug, ušle su u zonu visoke zaduženosti spasavajući domaće banke.
3. Rast javnog duga bio je pracen rastom cijene zaduživanja
4. Zajednička evropska valuta znatno je otežala ublažavanje krize unutar EU.

Uspostavljanje zajedničke evropske valute doslo je 2000-te god. kao ključna konsekvencija sporazuma iz Maastrichta. To je bio privlačan projekat, znak da je Evropa spremna za dalji razvoj integracija. Zajednička valuta ima svojih prednosti kao što su: nizi troškovi poslovanja, veća efikasnost u poslovanju i brza cirkulacija robnih i novčanih tokova. Međutim nedostaci su se u krizi iz 2007. i 2008. pokazale kao ključne prepreke. Osnovni nedostaci kako je pokazao Nobelovac Krugman, vezani su za nefleksibilnost u slučaju tzv. asimetričnih troškova. Kriza hipotekarnih kredita imala je različite posljedice na zemlje članice EU. Najnegativnije posljedice su bile za Spaniju, Grčku, Portugaliju, Irsku. Razlozi na ovakvo stanje su:

Da je EU federalna država doslo bi do većih transfera iz budžeta EU

Da je svaka zemlja u prilici da vodi samostalnu monetarnu politiku, vjerovatno bi posegla za inflacionim mjerama i to bi podstaklo privredni rast

Da zemlje članice imaju svoje valute, posegla bi za devalvacijom, povećale konkurentnost izvoza, ostvarile privredni rast.

107. EKONOMSKA POLITIKA U FUNKCIJI PREGOVORAVANJA KRIZE

1. Mjere monetarne politike:

-Sve ključne centralne banke (FED, ECB, Bank of England), smanjile su referentne kamatne stope u cilju rasta investicija

-smanjene su stope obaveznih rezervi u cilju rasta kreditne multiplikacije

-Bankama i privredi dati su na raspolaganje novi krediti za poboljšanje likvidnosti

2. Konsolidacija i reforma finansijskog sektora

- Mnoge banke radi sprecavanja bankrota dokapitalizovane sredstvima budzeta
- Doslo je do ubrizgavanja finansijskih sredstava u cilju restrukturiranja
- Uvodjenje posebnih garancija za medjubankarska potrazivanja i mjere za deblokadu kredita

3. Fiskalna politika

Mjere fiskalne politike razlikovale su se u SAD i zemljama EU, jer SAD veci naglasak su stavile na kontraciklicne kejnzijske mjere, a EU po diktatu Njemacke zahtjevala od svojih clanica sa visokim javnim dugom mjere stednje koje su usporavale izlazak iz krize.

4. Strukturne reforme

- Reforma bankarskog sektora u cilju jacanja povjerenja
- Podrzavaje i nacionalizacija mnogih banaka
- Napustanje neoliberalizma fridmanovskog tipa
- Vodece zemlje svijeta i politicki lideri razmisljaju o socijalnim i politickim reformama koji vode u pravcu smanjenja nejednakosti u raspodjeli dohotka.

108. UTICAJ GLOBALNE FINANSIJSKE KRIZE NA BIH

Velika finansijska kriza dovela je do krize i velikog broja problema i u finansijskim institucijama koje smo smatrali neranjivim. Postoji mnogo teorija koje analiziraju šta su razlozi koji su doveli do globalne finansijske krize, ali sigurno je da se u centru svih teorija nalaze investitori, čija je neupućenost i nepromišljenost uveliko doprinijela njenom nastanku. Finansijske institucije, uključujući neke od najpozantijih banaka na svijetu, također su doprinijele ovom narušavanju. Nije bilo mnogo potrebno za kreiranje krize, a okidač u ovom konkretnom slučaju bila je kriza kredita u SAD-u, gdje su kreditne organizacije, u nedostatku kvalitetne klijentele, počele masovno dijeliti kredite kreditno nesposobnim klijentima, računajući na njihove nekretnine kao kolateral na tržištu gdje je cijena nekretnina rasla. Nažalost, bilo je dovoljno da se dva negativna elementa (rast kamatnih stopa i pad cijena nekretnina) spoje i da prouzrokuju trajnu krizu. Povećanje kamatnih stopa na postojeće kredite povećalo je broj onih koji ih ne mogu servisirati, a s druge strane, pad vrijednosti nekretnina je smanjio praktički jedini kolateral koji su banke imale. To je već bio znak da se banke suočavaju sa ozbiljnim problemima naplate potraživanja.

Što se tiče BiH, u bankarskom sektoru nije došlo do gubitaka na način na koji je opisano da će se desiti jer samo tržište kapitala nije bilo dovoljno razvijeno da kriza izazove posljedice kao u velikim zemljama. Bez obzira što finansijsko tržište nije pretrpilo velike gubitke došlo je do prebacivanja negativnih efekata krize na privredu BIH. Najveći problema bio je deficit tekućih računa plaćanja. Finansijska kriza je dovela do do manjeg

priliva kreditnih sredstava i manjih stranih direktnih investicija. Smanjenje sredstava dovelo je do pitanja kako finansirati deficit. Sve to dovodi do većih pritisaka na devizne rezerve, što u krajnjoj liniji utiče na smanjenje tekuće potrošnje. Smanjenje tekuće potrošnje utiče na rast i razvoj privrede u BiH. Usporen razvoj privrede imao je za posljedicu opadanje zaposlenosti i smanjenje životnog standarda. Takođe, došlo je do opadanja konkurentne sposobnosti zemlje, što je uticalo na njenu mogućnost da konkuriše na većim tržištima. Globalna ekonomska kriza je dovela do naglog pada BiH izvoza i novčanih priliva iz inostranstva.

Direktne posljedice globalne finansijske krize:

- Smanjenje doznaka dijaspore,
- Smanjenje SDI,
- Smanjenje kreditnih aktivnosti banaka,
- Budžetski deficit,
- Pad javnih prihoda,
- Povećanje nezaposlenosti,
- Pad životnog standarda,
- Pad izvoza, onemogućen razvoj privrede.

109. IZBOR STRATEGIJE TRANZICIJE

Tranzicija započinje krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošlog vijeka i predstavlja proces transformacije centralno-planskog sistema u tržišni sistem privredjivanja. Postojali su različiti pristupi kako u pogledu rjesenja tako i u rasporedu poteza koji se moraju vremenski rasporediti po fazama. Redosljed poteza: makroekonomska stabilizacija nesumnjivo prvi korak spoljnotrgovinska liberalizacija i domaća drugi korak ili istovremeno zatim privatizacija i razvoj finansijskog sistema. O kontroverzi *šok terapija vs gradualizam* vode se političke i intelektualne dileme već dugi niz godina. Gradualisti obično ističu da se strukturne reforme ne mogu sprovesti preko noći (privatizacija, reforma bankarskog sektora i razvoj finansijskog tržišta) i da ukupni troškovi tranzicije u procesu šok terapije mogu biti veći. Zagovornici šok terapije ističu da je tačno da strukturna reforma zahtjeva vrijeme, al njena efikasnost pojačana brzo sprovedenom stabilizacijom (npr. Estonija je primjenila šok terapiju, Ukrajina gradualistički pristup, Estonija danas jedna od najnaprednijih država EU, Ukrajina jedna od najzaostalijih privreda u tranziciji). Zemlje koje su imale odlucniji prilaz procesu tranzicije blize su nivou DP koji su imale prije procesa tranzicije, imaju manju nezaposlenost i nisu stopu inflacije, dok kod zemalja koje su izabrale pristup spore tranzicije i dalje su prisutne nestašice, opadanje proizvodnje, platnobilansni deficit i dr.

110. MAKROBILANSNA STABILIZACIJA

Makroekonomska stabilizacija treba da predstavlja prvi korak na prelazu ka novom tržišnom sistemu privređivanja. Ona mora da bude radikalna i brza. Svaki pokušaj odlaganja ili postepenog sprovođenja makroek. stabilizacije samo bi pogoršao stanje. Prvi primjer makroek.stabilizacije sprovela je Poljska 1990. Suština ovog programa bila je okretanje ka djelovanju tržišnih zakonitosti u vidu šok terapije kojom bi se zaustavila hiperinflacija, smanjio budžetski deficit i inicirale strukturne reforme. Stabilizacioni programi i u najuspješnijim primjerima dali su rezultate daleko ispod očekivanja: proizvodnja je opala, strukturne promjene kasnile, životni standard se pogoršao. Stabilizacioni paketi su se sastojali od sled elemenata: cjenovne liberalizacije preko ukidanja subvencija proizvođačima i deregulacije određivanja cijena, uravnoteženje budžeta preko ukidanja mekog budž.ogranicenja i reforme poreskog sistema, restiktivne monetarne politike, spoljnotrgovinske liberalizacije koja djeluje i kao faktor povećanja konkurentnosti privrede i sa druge strane kao faktor povećanja konkurencije, politike dohodka te strukturnih reformi.

111. LIBERALIZACIJA DOMAĆIH CIJENA

Posle monetarne i fiskalne politike sledeći korak koji treba spovesti jeste cjenovna stabilizacija, koju po nekim misljenjima treba sprovesti istovremeno sa stabilizacijom. Domaća cjenovna liberalizacija je urgentna da bi se omogućilo funkcionisanje mehanizma tržišne alokacije, ona je efikasan instrument da se eliminišu nestašice, neophodan je uslov za eliminisanje subvencija, odnosno poreskih olakšica čime se smanjuje budžetski deficit, te bez cjenovne liberalizacije nije moguća prava privatizacija. Preduslov za uspjeh liberalizacije domaćih cijena je demonopolizacija privrede, gdje veliku ulogu ima spoljnotrgovinska liberalizacija.

112. SPOLJNOTRGOVINSKA LIBERALIZACIJA

Glavna kontroverza je u tome da li spoljnotrgovinsku liberalizaciju treba sprovesti istovremeno sa fiskalnom i monetarnom stabilizacijom (gradualistički pristup) ili posle nje (šok terapija). Gradualisti ističu sledeće argumente: prihodi od carina vazna stavka u budžetima i njihovo ukidanje predstavlja veliki udar na budžet, spoljnotrgovinska liberalizacija ne može uspjeti jer je visoka i dugotrajna inflacija dovela do distorzije relativnih cijena, prisutan je i precjenjen devizni kurs, zbog cega raste spoljnotrgovinski

deficit, spoljnotrgovinska reforma pogodja mnoge interesne grupe koje su ekonomski moćne i dobro organizovane. Zagovornici ortodoksnog pravca su isticali da je neophodno istovremeno sprovođenje stabilizacije i spoljnotrgovinske reforme, u suprotnom domaća preduzeća se suočavaju sa svjetskim cijenama koje vrše na njih pritisak da povećaju efikasnost. Bez spoljnotrgovinske liberalizacije nije moguća domaća liberalizacija, kao ni demonopolizacija domace privrede.

113. PRIVATIZACIJA

Privatizacija je oblast koja po pravilu dolazi posle stabilizacije i liberalizacije. Njena uspješnost se ne mjeri isključivo brojem privatizovanih preduzeća, već preko uspješnosti u privatizaciji velikih preduzeća. Glavni problem u procesu privatizacije je privatizacija velikih industrijskih kompleksa, gdje je prisutna prekomjerna zaposlenost i tehnološka zaostalost. U procesu privatizacije zastupljeni su vrlo različiti modeli:

1. Vaučerska privatizacija koja je polazila od toga da su društvenom bogarstvu doprinijeli svi građani, dobijali su vaučere kojima su kupovali akcije preduzeća. Osnovno je da se proces privatizacije sprovodi brzo i da se vodi računa o socijalnoj pravdi.
2. Interna privatizacija polazi od toga da su radnici najviše doprinijeli razvoju preduzeća i akcije se besplatno prenose na radnike.
3. Frondovska privatizacija – formira se manji broj velikih privatizovanih fondova na koje se pronose akcije preduzeća koja ulaze u proces privatizacije. Potom se obavlja samo proces privatizacije fondova.
4. „Menadzment buy-out“ – vlasnici preduzeća treba da postanu menadžeri, preduzeća su se otkupljivala na kredit, otplaćivala iz budućih profita.
5. Model direktne prodaje omogućava da vlasnici preduzeća postanu oni koji imaju menadžerske vjestine i kapital, potrebno vrijeme za spovodjenje i nedostatak kupaca za preduzeća.
6. Kombinacija modela.

114. OPASNOSTI SPORE TRANZICIJE

Dvije nesumnjive prednosti spovođenja spore tranzicije su: gradualistički pristup omogućava makroekonomskim subjektima da upoznaju i da se prilagode sa pravilima igre, u slučaju bržeg pristupa veći broj preduzeća bi bankrotirao i rast nezaposlenosti bi predstavljao veliku opasnost. Međutim opasnosti sporog procesa tranzicije su mnogo brojniji. Glavna opasnost je povezana sa pojavim sistemskog vakuma. Sistem rigidne

komande ekonomije vise ne funkcionise, uticaj trzisnog mehanizma je mali da bi uticao na ponasanje preduzeca. Budzetski deficit i dalje visok, jer je zadrzao meko budzetsko ogranicenje i velike socijalne obaveze drzave. Grudalistički pristup podrazumjeva donosenje niza mjera i instrumenata medjutim njihovi negativni efekti cesto rezultiraju u dodatnoj drzavnoj intervenciji. Ovaj pristup vodi politickim kompromisima, nastavljaju se subvencionisanja neuspjelih preduzeca, opadanje zivotnog standrada, bujanju privrednog kriminala, nefunkcionisanju pravne drzave te gubitku kredibiliteta drzave. Rezultati koji su postignuti u privredama koje su koristile pristup spore tranzicije je prilicno obeshrabrujuci (osim Slovenije i Madjarske).

115. POJAM MEĐUNARODNE KOORDINACIJE EKONOMSKIH POLITIKA

Medjunarodna koordinacija ekonomskih politika predstavlja dogovor o instrumentima, smjernicama ili okvirima za vođenje nacionalnih politika više zemalja. Razlikujemo kooperaciju i koordinaciju. Koordinacija podrazumjeva čvršće povezivanje kada zemlje prihvataju obavezujuca pravila, a kooperacija predstavlja labavije povezivanje kada zemlje samo usvajaju smjernice i medjusobno razmjenjuju informacije. Različiti oblici međunarodne koordinacije ekonomskih politika: Centralizovana koordinacija (jedna zemlja nameće pravila), Decentralizovana koordinacija (zemlje se medjusobno dogovaraju o pravilima), Arbitraža (treća strana odlučuje o pravilima), Devijacija (svaka zemlja ima pravo na određeno odstupanje), Federalizam (nadnacionalno tijelo odlučuje o pravilima).

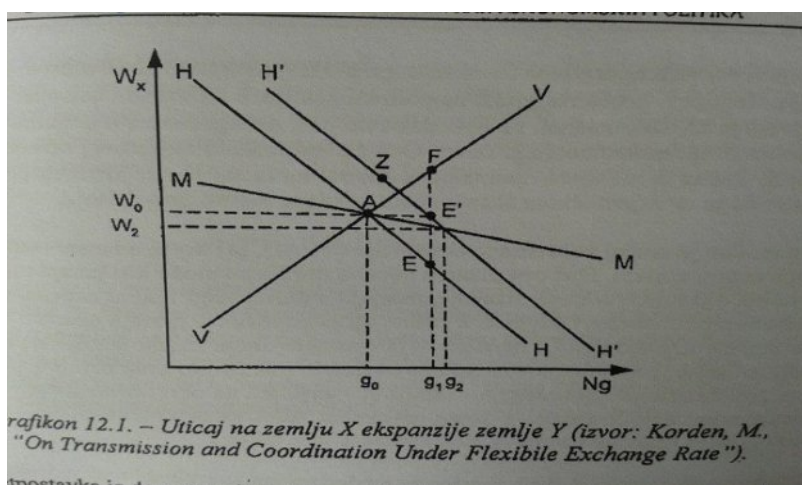
Medjunarodna koordinacija ekonomskih politika može se zasnivati na pravilima (čvrsta pravila) i diskreciji (dogovor o zajedničkim ciljevima uz diskreciono pravo vođenja ek politike radi postizanja tih ciljeva), te medjuvarijanta kad je propisuje sta nije dozvoljeno. Imamo potpunu (svih ek politika) i djelimicnu koordinaciju (samo dio, npr monetarna politika). Nije lako postici koordinaciju ekonomskih politika u okviru jedne zemlje a jos je teze uskladiti politike izmedju razlicitih zemalja, imajući u vidu razlicite prioritete, neravnomjeran tehnički prgres i razvoj, razlicitu koncentraciju resursa i drustvenog bogatstva.. Da bi medjunarodna koordinacija ek politika bila uspjesna ona podrazumjeva visok stepen medjusobnog povjerenja.

116. MEĐUNARODNA KOORDINACIJA EKONOMSKIH POLITIKA I BLAGOSTANJE

Rastući trend globalizacije svjetske privrede, regionalizma i međunarodnih multilateralnih organizacija ukazuju da je u svijetu u porastu međunarodna koordinacija ekonomskih politika (najuspješniji na regionalnom planu EU, a na globalnom Svjetska trg. organizacija). Postavlja se pitanje da li koordinacija e.p. vodi rastu blagostanja? Istraživanje G. Spagnola: povezivanje nezavisnih nacionalnih politika u međunarodni sporazum vodi maksimiziranju blagostanja, međunarodna koordinacija može biti uspješan metod borbe protiv nacionalnih lobija, odobrenje parlamenta povećava kredibilitet koordinacije e.p.

117. MODEL MEĐUNARODNE KOORDINACIJE EKONOMSKE POLITIKE M. V. KORDENA

Model dokazuje da je slučaj međunarodne kooperacije e.p. bolje rešenje u odnosu na nekooperativnu igru, odnosno liderstvo jedne zemlje. Model analizira strategiju kreatora e.p. u dvije zemlje pod pretpostavkom fluktuirajućih deviznih kurseva i odsustva međunarodnog kretanja kapitala. Posmatrane zemlje ne smiju biti male, to jest one moraju biti u stanju da instrumentima e.p. utiču na odnose razmjene drugih zemalja, ali ne smiju biti ni toliko velike da nameću svoju politiku drugim zemljama. Model je ograničen na samo dvije zemlje i analiza je kratkorocna.

Na grafikonu MM predstavlja marginalni proizvod rada. Pomjeranje krive na dole kao rezultat pada R_x (proivodna realna nadnica) , pri konstantnim odnosima razmjene, uzorkuje pad W_x (dohodna realna nadnica). Poboľsanje odnosa bi pomjerilo krivu nagore. Kriva HH pokazuje da bi za dati obim proizvodnje zemlje Y, povecanje zaposlenosti u zemlji X rezultiralo u pogorsanju odnosa razmjene zemlje X, razlog se ogleda u tome sto za dati obim proizvodnje zemlje Y, povecanje zaposlenosti zemlje X pomjera krivu ponude zemlje X udesno i rezultira u kretanju duz krive ponude zemlje Y. Povecanje proizvodnje zemlje Y prikazano je pomjeranjem HH u H'H', ukoliko istovremeno u zemlji X porate zaposlenost sa g_0 na g_2 odnosi razmjene ce ostati konstantni a realni dohodak zemlje X ce opasti sa W_0 na W_2 (spec slucaj zajednicki balansirane ekspanzije). U drugom slucaju kada je rigidna dohodna nadnice zemlje X onda ekspanzija proizvodnje zemlje Y dovodi rastu zaposlenosti zemlje X sa g_0 na g_1 . Kriva VV predstavlja ciljnu realnu nadnicu za razlicite nivoe zaposlenosti (za bilo koji nivo zasposlenosti pokazuje realnu dohodnu nadnicu pri kojoj je trziste rada u ravnotezi). Za razlicite nivoe zaposlenosti moze se javiti gep realne nadnice, razlika izmedju ciljne i tekuce nadnice. Na nivou zaposlenosti g_1 gep realne nadnice za dati nivo proizvodnje zemlje Y je FE. Povecanje proizvodnje smanjuje gep realne nadnice na nivo FE'.

118. PRVOBITNI STAVOVI GLOBALIZACIJE

Konvencionalna definicija globalizacije podrazumijeva proces otvaranja i liberalizacije nacionalnih finansijskih tržišta i njihova stapanja u globalno tržište kapitala. No danas se češće pod tim pojmom podrazumijeva "međunarodna integracija" dobara, tehnologija, rada i kapitala pa se može govoriti o globalizaciji u širem smislu. Globalizacija se kao ideja odnosi na "smanjivanje" svijeta, ali i na jačanje svijesti o svijetu kao cjelini. Za globalizaciju se može utvrditi da je jedna od posljedica razvoja nauke, suvremene tehnologije, tržišne ekonomije, demokracije. Globalizacija je omogućila i slobodno kretanje kapitala, roba, informacija i ljudi kroz širenje i ukidanje granica. Pojavi procesa globalizacije pogodovala je situacija nakon Drugoga svjetskog rata, evropske zemlje pocinju process međjusovnog povezivanja.. Zagovornici globalizacije tvrde kako bi ukidanje carina i drugih ograničenja dovelo do jačanja tržišne utakmice, odnosno pojave kvalitetnijih roba i usluga. Takoer se navodi kako bi intenziviranje kontakta među ljudima i državama u svijetu smanjilo mogućnost velikih sukoba.

Ako se zanemare različite ideološke maske raznih globalizatora globalizacija je težnja za sticanjem političkog, vojnog, obavještajnog, novčarskog, proizvodnog, medijskog ili

trgovačkog monopola na svjetskom nivou. Pokreće niz društvenih i političkih pitanja, upliće se u programiranje nacionalnih ekonomija, pozicionira ih u svjetskom gospodarstvu, ima snažan uticaj na funkcionisanje socijalnih pitanja.

119. OSNOVNE PROTIVRJECNOSTI GLOBALIZACIJE

Otvaranje prema međunarodnoj trgovini pomoglo je mnogim zemljama da ostvare mnogo brži rast nego što bi inače postigle. Zahvaljujući globalizaciji mnogo ljudi u svetu danas živi duže i njihov životni standard je daleko bolji. Smanjila je osećanje izolovanosti, koje je zahvatilo veliki deo sveta u razvoju. Ali, u tom kontekstu može se govoriti o njenim pozitivnim i negativnim stranama. Iako se zaista može reći na osnovu ekonomskih pokazatelja da je ekonomska globalizacija dovela do povećanja životnog standarda i ekonomskog rasta brojnih zemalja, ne može se reći da je sa sobom donijela uspostavljanje ekonomske ujednačenosti. Ako je globalizacija donijela samo pozitivne ekonomske efekte kako je moguće da se danas bruto društveni proizvod razvijenih zemalja razlikuje od nerazvijenih nekoliko desetina puta. Sa druge strane ako se standard ljudi poboljšao kako se dogodilo da sedmina svjetske populacije nema pristup vodi za pice, te kako je moguće da se dogodila globalna kriza nesagledivih razmjera, od koje se države i svjetske ekonomske institucije još uvijek oporavljaju. Jedan drugi aspekt globalizacije predstavlja inostrana pomoć, koja je donela korist milionima ljudi, na način koji je obično ostao nezapažen: obrazovni projekti koji sudoneli pismenost u seoska područja, projekti u borbi protiv AIDSa. Nažalost, za mnoge u zemljama u razvoju, tj. onima kojima je bila najpotrebnija, globalizacija nije donela obećane ekonomske koristi. Između onih koji imaju i onih koji nemaju jaz se proširio, broj onih koji žive u siromaštvu porastao je za oko 100 miliona. Ali ako globalizacija nije uspela da smanji siromaštvo, onda nije uspela ni da osigura stabilnost. Kritičari globalizacije optužuju zapadne zemlje zbog licemerja, jer iste su vršile pritisak na siromašne zemlje da eliminišu trgovinske barijere (kako bi mogli da izvoze svoje proizvode u njih), pritom zadržavajući sopstvene i na taj način ih lišavale izvoznog dohotka. Plaćena cena za takvu globalizaciju bila je velika, budući da je životna sredina uništena, da su politički interesi bivali korumpirani, a brz tempo promena nije dao zemljama vremena za kulturnu adaptaciju. Tesko je globalizaciju okarakterisati jednom riječju kao pozitivan ili negativan proces, zato je pogresno posmatrati kao kompaktnu cjelinu.

120. OSNOVNE KARAKTERISTIKE I PRINCIPI POSTMODERNE EKONOMIJE

Epoha postmoderne vezuje se za prelazak od industrijskog ka novom postindustrijskom ili informacijskom društvu. Postmoderna ide korak dalje u odnosu na modernu i poslije slabljenja autoriteta crkve sada to isto radi s nacionalnom državom. Dok se moderna u cilju slabljenja autoriteta crkve zalagala za jačanje države i odvajanje religioznog i političkog života, u postmoderni postoji trend slabljenja i autoriteta nacionalnih država i sve veći utjecaj nadnacionalnih struktura i nevladinih organizacija (obje kontrolirane od strane krupnog transnacionalnog kapitala). Osnovni princip postmoderne jeste da univerzalne vrijednosti ne postoje, tj. polazi se od pretpostavke istovremenog postojanja različitih tačaka gledišta. Upravo taj princip je od suštinskog značaja za razumijevanje postmodernizma, a iz njega proizilaze karakteristike (kao što su relativnost, nedostatak posvećenosti, fragmentiranost ...) koje, sa svoje strane, određuju specifičnost postmodernog pogleda na svijet. U vrijeme postmoderne sve je očitija tendencija ka emancipaciji ekonomije od suvereniteta nacionalnih država. Nacionalne države se sve više razvlašćuju i politički, ekonomski, socijalni, moralni prostor suvremenog svijeta više ne određuju nacionalne države i njezini tradicionalni instituti. Pokušava se stvoriti globalni svijet i univerzalni instituti kojim se rukovodi iz jednog centra. Na ekonomskom planu to se ogleda u dominaciji transnacionalnih kompanija nad nacionalnim ekonomijama, razvoju globalnog tržišta koji se u osnovi ne kontrolišu nacionalnim državama, nego nadnacionalnim strukturama, te demontaži države blagostanja. Aktuelna globalna ekonomska kriza jasno je pokazala dominaciju krupnog kapitala nad nacionalnim državama.

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

SADRŽAJ SKRIPTE:

1. DEFINISANJE POJMA EKONOMSKE POLITIKE	2
2. CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE	2
3. INSTRUMENTI EKONOMSKE POLITIKE	3
4. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI STAROG ISTOKA	4
5. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI ANTIČKE GRČKE	5
6. IDEJE O EKONOMSKOJ POLITICI U STAROM RIMU	6
7. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA - TEORIJSKE OSNOVE	6
8. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA – EKONOMSKA POLITIKA.....	7
9. MERKANTILISTIČKA KONCEPCIJA – OSNOVNI NEDOSTACI.....	7
10. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – TEORIJSKE POSTAVKE.....	8
11. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – EKONOMSKA POLITIKA.....	9
12. FIZIOKRATSKA KONCEPCIJA – OSNOVNI NEDOSTACI.....	9
13. KLASIČNA ŠKOLA – TEORIJSKE POSTAVKE.....	9
14. KLASIČNA ŠKOLA – EKONOMSKA POLITIKA.....	10
15. KEJNZIJANIZAM (TEORIJSKE POSTAVKE).....	11
16. KEJNZIJANIZAM(EKONOMSKA POLITIKA)	12
17. KEJNZIJANIZAM(MONETARNA POLITIKA)	12
18. KEJNZIJANIZAM(FISKALNA POLITIKA).....	13
19. KEJNZIJANIZAM(KRITICKA VALORIZACIJA-EFEKAT ISTISKIVANJA I TEZA O ENDOGENOM KARAKTERU NOVCA).....	14
20. KEJNZIJANIZAM(KRITICKA VALORIZACIJA-FISEROV EFEKAT, PLATNO-TRGOVINSKI BILANSNI DEFICIT I KRATAK I DUGI ROK).....	15
21. MONETARIZAM(TEORIJSKE POSTAVKE).....	15
22. MONETARIZAM(EKONOMSKA POLITIKA).....	17
23. MONETARIZAM(MONETARNA POLITIKA).....	18
24. MONETARIZAM(FISKALNA POLITIKA)	19
25. MONETARIZAM(SPOLJNOTRGOVINSKA POLITIKA).....	20
26. MONETARIZAM(KRITICKI OSVRT).....	20
27. EKONOMIJA PONUDE.....	21
28. EKONOMIJA PONUDE(FISKALNA POLITIKA).....	22

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

29.	EKONOMIJA PONUDE – SOCIJALNA POLITIKA	23
30.	EKONOMIJA PONUDE – KRITIČKI OSVRT	24
31.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – TEORIJSKE POSTAVKE.....	24
32.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – KREDIBILITET KREATORA EKONOMSKE POLITIKE	25
33.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – EKONOMSKA POLITIKA	26
34.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – FISKALNA POLITIKA	26
35.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – MONETARNA POLITIKA	27
36.	NOVA KLASIČNA MAKROEKONOMIJA – KRITIČKI OSVRT.....	28
37.	RIKARDO-BAROVA TEOREMA EKVIVALENCIJE	29
38.	NOVI KEJNZIJANCI – TEORIJSKE POSTAVKE.....	29
39.	NOVI KEJNZIJANCI – NOMINALNE RIGIDNOSTI	30
40.	NOVI KEJNZIJANCI – REALNE RIGIDNOSTI.....	31
41.	NOVI KEJNZIJANCI – EKONOMSKA POLITIKA	33
42.	NOVI KEJNZIJANCI – KRITIČKI OSVRT.....	34
43.	MONETARNA POLITIKA BAZIRANA NA PRAVILIMA	34
44.	MONETARNA POLITKA BAZIRANA NA DISKRECIJI.....	35
45.	DEFINICIJA FINANSIJSKE STABILNOSTI CENTRALNE BANKE BOSNE I HERCEGOVINE.....	35
46.	DEVIZNU KURS U BIH I KARAKTERISTIKE.	35
47.	DEVIZNI KURS U SRBIJI I KARAKTERISTIKE.....	36
48.	DEVIZNI KURS U CRNOJ GORI I KARAKTERISTIKE	36
49.	OSNOVNI CILJE DJELOVANJA CENTRALNE BANKE BIH	37
50.	CENTRALNA BANKA BIH DJELUJE „PO PRAVILIMA“? OBJASNI!	37
51.	NOSILAC MONETARNE POLITIKE U EMU I KOJI JE GLAVNI CILJE TE MONETARNE POLITIKE	37
52.	NAJČEŠĆI CILJEVI MONETARNE POLITIKE.....	37
53.	OSNOVNA OBILJEŽJA SAVREMENE MONETARNE POLITIKE	38
54.	REŽIMI MONETARNE POLITIKE	40
55.	TARGETIRANJE DEVIZNOG KURSA	41
56.	TARGETIRANJE MONETARNIH AGRETATA	42
57.	TARGETIRANJE INFLACIJE.....	43

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

58.	TARGETIRANJE NOMINALNOG DRUŠTVENOG PROIZVODA.....	44
59.	DOLARIZACIJA – TEORIJSKA RAZMATRANJA	44
60.	ДОЛАРИЗАЦИЈА – ПРЕДНОСТИ.....	45
61.	ДОЛАРИЗАЦИЈА – НЕДОСТАЦИ.....	46
62.	МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА У КРИЗНИМ УСЛОВИМА.....	47
63.	ЈАВНИ ПРИХОДИ И ЈАВНИ РАСХОДИ.....	48
64.	ЦИЉЕВИ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ.....	49
65.	БУЏЕТ И БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ И СУФИЦИТ	50
66.	ДИСКРЕЦИОНА ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА vs УГРАЂЕНИ СТАБИЛИЗАТОРИ	52
67.	ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ РЕЦЕСИЈЕ.....	53
68.	ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ ИНФЛАЦИЈЕ.....	55
69.	ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ ДЕФИЦИТА ТЕКУЋЕГ РАЧУНА ПЛАТНОГ БИЛАНСА.....	56
70.	ЕФЕКТИ БУЏЕТСКОГ ДЕФИЦИТА	56
71.	ФИСКАЛНА КОНСОЛИДАЦИЈА	58
72.	УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА ЕКОНОМСКИ РАСТ	59
73.	УТИЦАЈ ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ, ПРИРОДНО ОКРУЖЕЊЕ И РАВНОМЈЕРАН РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ.....	60
74.	ПОЈАМ I VRSTE STABILIZACIONIH PROGRAMA.....	61
75.	KARAKTERISTIKE STABILIZACIONIH PROGRAMA.....	61
76.	VRSTE INFLACIJE PREMA INTENZITETU I ODGOVARAJUĆI TIPOVI STAB. PROGRAMA	62
77.	ПОЈАМ I CILJEVI ORTODOKSNOG PROGRAMA.....	63
78.	SADRŽAJ MJERA PRIMJENJENIH U STABILIZACIONIM PROGRAMIMA ZA ZAUSTAVLJANJE HIPERINFLACIJE	63
79.	KLJUČNE ETAPE STABILIZACIONIH PROGRAMA.....	65
80.	STABILIZACIONI TROŠKOVI.....	65
81.	PROCES REMONETIZACIJE	66
82.	ORTODOKSNI STABILIZACIONI PROGRAMI MMF-A.....	66
83.	ПОЈАМ I VRSTE PRIMJENE HETERODOKSNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA	67
84.	TEORIJSKA OSNOVA HETERODOKSNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA	68
85.	SADRŽAJ MJERA U HETERODOKSNOM PROGRAMU- FISKALNE I MONETARNE MJERE	69

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

86.	SADRŽAJ MJERA U HETERODOKSNOM PROGRAMU- POLITIKA KONTROLE NADNICA I POLITIKA KONTROLE CIJENA	70
87.	IZBOR NOMINALNOG SIDRA U HETERODOKSNOM PROGRAMU	70
88.	STABILIZACIONE FAZE U HETERODOKSNIM PROGRAMIMA.....	71
89.	STABILIZACIONI TROŠKOVI U HETERODOKSNIM PROGRAMIMA	72
90.	PREGLED USPJEŠNIH I NEUSPJEŠNIH STABILIZACIONIH PROGRAMA	72
91.	KARAKTERISTIKE HETERODOKSNIH PROGRAMA I KOMPARACIJA SA ORTODOKSNIM PROGRAMIMA	72
92.	POPULISTIČKI STABILIZACIONI POKUŠAJI.....	73
93.	POJAM I KLASIFIKACIJA MONETARNIH REFORMI.....	74
94.	MONETARNA REFORMA I MJERE EKONOMSKE POLITIKE	75
95.	MONETARNA REFORMA I NEZAVISNOST CENTRALNE BANKE (DEVIZNO TRŽIŠTE I DEVIZNO VIJEĆE).....	76
96.	ZNAČAJ I ULOGA DEVIZNOG ODBORA U MONETARNOJ REFORMI	77
97.	DEFINICIJA I VRSTE KREDIBILITETA	78
98.	FAKTORI KOJI UTIČU NA KREDIBILITET POLITIKE	78
99.	KREDIBILITET I REPUTACIJA	79
100.	CILJEVI EKONOMSKE POLITIKE I FILIPSOVA KRIVA.....	80
101.	FILIPSOVA KRIVA I POLITICKI CIKLUSI	81
102.	FILIPSOVA KRIVA KOD ZEMALJA U RAZVOJU	81
103.	FILIPSOVA KRIVA KOD ZEMALJA U TRANZICIJI.....	82
104.	NASTANAK I RAZVOJ FINANSIJSKE KRIZE	83
105.	POSLEDICE GLOBALNE FINANSIJSKE KRIZE.....	84
106.	SVJETSKA EKONOMSKA KRIZA I EU	85
107.	EKONOMSKA POLITIKA U FUNKCIJI PEOVLADAVANJA KRIZE.....	85
108.	UTICAJ GLOBALNE FINANSIJSKE KRIZE NA BIH.....	86
109.	IZBOR STRATEGIJE TRANZICIJE	87
110.	MAKROBILANSNA STABILIZACIJA	88
111.	LIBERALIZACIJA DOMAĆIH CIJENA	88
112.	SPOLJNOTRGOVINSKA LIBERALIZACIJA	88
113.	PRIVATIZACIJA	89
114.	OPASNOSTI SPORE TRANZICIJE	89

TEORIJA I ANALIZA EKONOMSKE POLITIKE

115.	POJAM MEĐUNARODNE KOORDINACIJE EKONOMSKIH POLITIKA	90
116.	MEĐUNARODNA KOORDINACIJA EKONOMSKIH POLITIKA I BLAGOSTANJE	91
117.	MODEL MEĐUNARODNE KOORDINACIJE EKONOMSKE POLITIKE M. V. KORDENA ...	91
118.	PRVOBITNI STAVOVI GLOBALIZACIJE	92
119.	OSNOVNE PROTIVRJECNOSTI GLOBALIZACIJE.....	93
120.	OSNOVNE KARAKTERISTIKE I PRINCIPI POSTMODERNE EKONOMIJE	94